

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSAT DOKTORA PROGRAMI**

DOKTORA TEZİ

SOSYAL PİYASA EKONOMİSİ VE KRİZLER

**FAİK ZENGİN
14710031**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. ERCAN EREN**

**İSTANBUL
2020**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSAT DOKTORA PROGRAMI**

DOKTORA TEZİ

SOSYAL PİYASA EKONOMİSİ VE KRİZLER

**FAİK ZENGİN
14710031**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. ERCAN EREN**

**İSTANBUL
2020**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

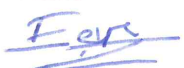
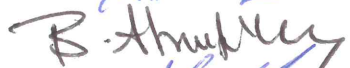
SOSYAL PİYASA EKONOMİSİ VE KRİZLER

FAİK ZENGİN
14710031

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:

Tezin Savunulduğu Tarih: 16.01.2020

Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Ercan EREN	
Jüri Üyeleri	: Prof. Dr. Ensar YILMAZ	
	Prof. Dr. Burak ATAMTÜRK	
	Prof. Dr. Metin SARFATİ	
	Dr. Öğr. Üyesi Özge KAMA MASALA	

İSTANBUL
OCAK 2020

ÖZ

SOSYAL PİYASA EKONOMİSİ VE KRİZLER

Faik Zengin

Ocak, 2020

1980’lerden itibaren hâkim iktisat ideolojisi neo-liberal iktisattır. Devletin ekonomideki ağırlığının azaltılması düşüncesine dayanan bu akımın geçerliliği 2008 yılında yaşanan krizle birlikte değişmeye başlamış, buna ilaveten ülkelerde izlenen iktisat politikaları da önemli ölçüde değişim göstermiştir. Türkiye dâhil birçok ülke, 2008 sonrasında gelenekselin dışında politikalar izleyerek krizin etkilerini bertaraf etmeye çalışmışlardır. Bu politikalar daha çok sosyal piyasa ekonomisi veya devlet kapitalizmi çizgisinde cereyan etmiştir. 2008 krizinin ülkelerin izledikleri iktisat politikalarında bu tür bir değişime neden olup olmadığı sorusu, incelemeye değer bir husustur. Bu amaçla çalışmada 2008 krizi sonrasında Almanya, İsveç, Birleşik Krallık ve Türkiye’nin izlediği politikalarda sosyal piyasa ekonomisi yönünde bir yakınsama olup olmadığı hususu değerlendirilmeye çalışılmıştır. “Temel Bileşenler Analizi” aracılığıyla 2003, 2008 ve 2013 yılları için oluşturduğumuz sosyal piyasa ekonomisi endeks değerleri, Almanya ve İsveç’in sosyal piyasa ekonomisine yakınsadığı, Birleşik Krallık ve Türkiye’nin ekonomi politikalarının ise sosyal piyasa ekonomisine yakınsamadığını, aksine 2003 yılından sonra sosyal piyasa ekonomisinden bir nebze uzaklaştığını göstermiştir. Bu bulgular Almanya ve İsveç’in küresel finans krizinden Birleşik Krallık ve Türkiye’ye kıyasla daha az etkilenmesinin ana nedeninin sosyal piyasa ekonomisine olan yakınlıkları olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Liberalizm, Düzen..

ABSTRACT

SOCIAL MARKET ECONOMY AND CRISES

Faik Zengin

January, 2020

Since the 1980s, the dominant economic ideology has been neo-liberal economics. The validity of this trend, which is based on the idea of reducing the weight of the state in the economy, began to change with the crisis in 2008, and in addition, the economic policies followed in the countries also changed significantly. After 2008 many countries, including Turkey, has sought to eliminate the effects of the crisis by implementing policies outside the traditional. These policies took place mostly on the line of social market economy or state capitalism. The question of whether the 2008 crisis caused such a change in economic policies pursued by countries is worth considering. For this purpose, we seek to answer the question of whether there is a convergence in Germany's, Sweden's, United Kingdom's and Turkey's economic policies toward the social market economy after 2008 crisis. The social market economy index values that we have created through Principal Component Analysis for the years of 2003, 2008 and 2013 showed that Germany and Sweden converged to the social market economy while United Kingdom and Turkey did not, contrary they slightly went from it. These findings showed that the main reason of Germany and Sweden less affected from global financial crisis compared to United Kingdom and Turkey is the Germany's and Sweden's proximity to the social market economy.

Key Words: Liberalism, Order.

ÖN SÖZ

İki dünya savaşı ve bir büyük krizi yaşayan Almanya'nın elli-altmış yılda ekonomide bir mucize yaratmasının "Alman Mucizesi" temelindeki ekonomik modeli iktisat eğitimine başladığım yıllardan itibaren ilgimi çeken konulardan biri olmuştur. Bu ilgi, doktora yeterlilik sınavı sonrası değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Ercan Eren'in Ordo-liberalizmi (yani Sosyal Piyasa Ekonomisi, Alman Ekonomik Modeli) incelemelisini demesiyle başladı. Uzun süren araştırmalar sonucu bu tez ortaya çıkmış oldu. Bu süreçte emeği geçen ve değerli zamanlarını her koşulda bana ayıran başta hocam Prof. Dr. Ercan Eren'e, tez izleme jürimde yer alan Prof. Dr. Ensar Yılmaz ve Prof. Dr. Burak Atamtürk hocalarıma teşekkür borçluyum. Ayrıca akademik tecrübesiyle bana yön veren ve destekleyen değerli arkadaşım Doç. Dr. Serkan Çiçek'e, bu süreçte beni hep destekleyen eşim Emine'ye ve bu süreçte daha az ilgi göstermek zorunda kaldığım oğlum Mirhat Can ve Renas Aras'a çok şey borçluyum.

İstanbul, Ocak, 2020

Faik Zengin

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
1. GİRİŞ	1
2. SOSYAL PİYASA EKONOMİSİ	5
2.1 Sosyal Piyasa Ekonomisinin Ortaya Çıkışı	5
2.2 Sosyal Piyasa Ekonomisinin Tarihsel Kökeni	5
2.3 Sosyal Piyasa Ekonomisinin Önemli İsimleri	8
2.3.1 Freiburg Okulu Kökenliler	9
2.3.1.1 Walter Eucken	9
2.3.1.2 Franz Böhm	13
2.3.1.3 Hans Grossmann-Doerth	14
2.3.2 Freiburg Okulu Kökenli Olmayanlar	15
2.3.2.1 Wilhelm Röpke	15
2.3.2.2 Alexander Rüstow	18
2.3.2.3 Alfred Müller-Armack	21
2.4 Sosyal Piyasa Ekonomisinin Temel Özellikleri	23
3. SOSYAL PİYASA EKONOMİSİNİN DİĞER LİBERAL İKTİSADİ SİSTEMLERLE KARŞILAŞTIRILMASI	27
3.1 Liberal Öğretinin Doğuşu ve Gelişimi	28
3.2 İktisadi Düşünce Sistemlerinin Kıyaslanması	29
3.2.1 Serbest Piyasaların Varlığı Açısından	30
3.2.2 Piyasaların Yeniden Düzenlenmesi Açısından	34
3.2.3 Siyasi ve Hukuki Açısından	35
3.2.4 Harcamalar Açısından	37
3.2.5 Diğer Ekonomik Göstergeler Bakımından	38

4. 2008 KÜRESEL FİNANSAL KRİZİ, SOSYAL PİYASA EKONOMİSİ LEHİNE POLİTİKALARIN UYGULANMASINA NEDEN OLDU MU? ALMANYA, BİRLEŞİK KRALLIK, İSVEÇ VE TÜRKİYE ÜZERİNDEN BİR KARŞILAŞTIRMA	41
4.1 Sosyal Piyasa Ekonomisine İlişkin Boyutların Belirlenmesi	45
4.1.1 Sosyal Piyasa Ekonomisinin Ölçümü: Bileşik Endeks Yaklaşımı	45
4.1.1.1 Gösterge ve Alt Göstergelerin Oluşturulması	45
4.1.1.2 Analiz Döneminin Belirlenmesi	49
4.1.1.3 İçerik Geçerliliği	51
4.1.1.4 Madde Ayırt Ediciliği	52
4.1.1.5 Açıklayıcı Faktör Analizi	54
4.1.1.6 Güvenilirlik Analizi	59
4.1.1.7 Sosyal Piyasa Ekonomisi Endeks Değerinin Hesaplanması	63
4.1.2 Sosyal Piyasa Ekonomisi Endeksi Yorumu	65
4.1.2.1 İsveç'in SPE Endeks Yorumu	66
4.1.2.2 Almanya'nın SPE Endeks Yorumu	68
4.1.2.3 Birleşik Krallık'ın SPE Endeks Yorumu	72
4.1.2.4 Türkiye'nin SPE Endeks Yorumu	74
5. SONUÇ	77
KAYNAKÇA	82
EKLER	87
ÖZ GEÇMİŞ	97

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Serbest Piyasaların Varlığı Açısından Okulların Karşılaştırması	33
Tablo 2: Piyasaların Yeniden Düzenlenmesi Açısından Okulların Karşılaştırması..	35
Tablo 3: Siyasi ve Hukuki Açısından Okulların Karşılaştırması	37
Tablo 4: Harcamalar Açısından Okulların Karşılaştırması	38
Tablo 5: Diğer Ekonomik Göstergeler Açısından Okulların Karşılaştırılması	39
Tablo 6: Ekonomik Boyuta İlişkin Göstergeler.....	46
Tablo 7: Politik Boyuta İlişkin Göstergeler	47
Tablo 8: Hukuki Boyuta İlişkin Göstergeler	48
Tablo 9: Sosyal Boyuta İlişkin Göstergeler	48
Tablo 10: Tanımlayıcı İstatistikler	50
Tablo 11: Lawshe İçerik Geçerliliği Oranları (İGO) Hesaplamaları.....	51
Tablo 12: Normal Dağılım Testi	52
Tablo 13: Madde-Toplam Korelasyonları ve Cronbach Alfa Katsayıları	53
Tablo 14: KMO ve Bartlett Testi Sonuçları	54
Tablo 15: Temel Bileşenler Analizi	55
Tablo 16: Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları	56
Tablo 17: Korelasyon Değerleri	58
Tablo 18: Endeksin İç Tutarlılık Katsayıları	59
Tablo 19: Dönüştürülmüş Bileşen Matrisi	62
Tablo 20: Örnek SPEE Hesaplaması.....	64
Tablo 21: Ülkelerin Yıllara Göre Sosyal Piyasa Ekonomisi Endeksi Değeri	65
Tablo 22: Analizde Kullanılan Değişkenlerin Ham Puanları: İsveç	67
Tablo 23: Analizde Kullanılan Değişkenlerin Ham Puanları: Almanya	70
Tablo 24: Analizde Kullanılan Değişkenlerin Ham Puanları: Birleşik Krallık.....	73
Tablo 25: Analizde Kullanılan Değişkenlerin Ham Puanları: Türkiye	75

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sosyal Piyasa Ekonomisinin Temelleri.....	42

KISALTMALAR

CDU	: Hristiyan Demokrat Birliği
MPS	: Mont Pelerin Topluluğu
NSDAP	: Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi
SPE	: Sosyal Piyasa Ekonomisi
SPEE	: Sosyal Piyasa Ekonomisi Endeksi
TBA	: Temel Bileşenler Analizi

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun yerleşik hayata geçmesi ile başlayan ve günümüze kadar devam eden en ideal ekonomik, siyasi ve dini düzen arayışı geçmişten günümüze devam etmektedir ve hiç şüphesiz ki insanoğlu var oldukça devam edecektir. İdeal sistem ya da düzen kavramının her dini inanca, her siyasi düşünceye, her ekonomik anlayışa göre farklı idealize edilmesi ise ayrıca “en ideal düzen nedir?” sorusunun tek bir cevabının oluşmasına engel oluşturarak daha karmaşık bir hal almasına sebep olmaktadır. En ideal ekonomik düzen nedir? Sorusuna verilen cevaplar kimi zaman sadece bir yönetici sınıfının çıkarını gözeten ekonomik düzen, kimi zaman yüksek gelire sahip elitleri kollayan ve düşük gelirleri dışlayan bir ekonomik düzen, kimi zaman sadece özel müteşebbisin çıkarını gözeten bir ekonomik düzen, kimi zaman sadece bir zümreyi kollayan bir ekonomik düzen, kimi zaman herkesin eşit pay aldığı bir ekonomik düzen, kimi zaman ise hem etkin ve sosyal devletin piyasa serbestisini sağladığı hem de toplum üyelerine sosyal anlamda etkinliği sağladığı bir ekonomik düzen savunulmuştur.

İnsanoğlunun bu ideal düzen arayışı kendi içinde farklı dinamikleri barındıran karışık bir süreçtir. Bu dinamizmin birçok değişkeni mevcuttur: zaman, kültür, inanç, eğitim, hukuk, coğrafi konum vb. unsurlar bu sürecin inşasında önemli rol oynayan ve süreci karmaşık hale getiren unsurlardır. İster siyasi olsun ister dini olsun ya da ekonomik olsun temel amaç en ideal olanı aramaktır ya da mevcut olanı idealize etmektir. Kısacası insanoğlu farklı dönemlerde, farklı ritüellerde, farklı şekillerde gerek siyasi, gerek dini ve gerekse ekonomik olarak en ideal düzen arayışı hep sürmüştür ve sürecek gibi görünmektedir.

Geliştirilen, tasarlanan bu sistemlerin büyük çoğunluğu çatışarak, insanları kutuplaştırarak ya da kaynak sorunu yaratarak çok sayıda insanın hayatına mal oldu, ağır bedeller ödendi ve krizler yarattı. Krizler sonrası “yeni” aramak, “eskiden” kurtulmak çabaları yeni ideolojilerin, yeni ekonomik anlayışların doğmasına sebep oldu. Dünya tarihinde bu değişim ve dönüşümün en sancılı yılları ise 19. Yüzyılın sonu ile 20. Yüzyılın başları olmuştur. 20. yüzyılın başlarında gerçekleşen Birinci Dünya Savaşı, sonrasında gerçekleşen 1929 ekonomik krizi ve büyük krizden

sonrasında gerçekleşen İkinci Dünya Savaşı birçok siyasi ve ekonomik anlayışın çökmesine ve yeni anlayışların doğmasına neden oldu. Bu savaşlar ve ekonomik buhranlar çoğu insanın hayatına mal oldu ya da çoğu insanın hayatını derinden etkiledi. 1929 krizi “eski” olan ve sınırlı devleti anlayışını savunan *bırakınız yapsınlar (laissez faire)* liberalizmin sonu, “yeni” olan ve devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini savunan İngiltere merkezli Keynesyen iktisat ve ekonominin devlet tarafından düzenlenmesi gerektiğini savunan Almanya merkezli Sosyal Piyasa Ekonomisi’nin teorik çerçevesi oluşturuldu. 1980’lere geldiğimizde Keynes’in müdahaleci devlet anlayışının popülerliğini kaybetmesi ile yeniden *bırakınız yapsınlar* liberalizmi boyut değiştirerek popüler olmuştur. Siyasi argüman olarak Neo-liberal politikalar olarak anılan bu süreç devleti ekonominin dışına iterek gerçekleşen deregülasyon politikaları ile hem piyasaların denetim mekanizması zayıflatıldı hem de gelir dağılımında ciddi bozulmalara sebep oldu. 1980’lerden başlayan ve hızla yayılan deregülasyon politikaları ile birlikte 2000’li yıllardan öncesi ve sonrasında piyasaların denetimsiz bırakılması 2007 ve 2008 de özellikle gelişmiş ekonomilerde piyasaların çökmesine sebep oldu. Dünya ekonomisinde yaşanan bu sorunlar 2008 küresel finans kriz sonrasında *bırakınız yapsınlar* liberal anlayışın tekrardan tartışılmasına neden oldu ve hemen hemen tüm ülkelerde devletin piyasalarda denetimi yeniden tahsis etmek için müdahalelerde bulundu. Devletin piyasalara müdahalede bulunması ya da piyasaları yeniden dizayn etme çabaları neo-liberal iktisat anlayışının terk edildiği ve yerine farklı bir ekonomik modelin uygulandığını akla gelmesine sebep oldu. Bu modellerin başında da sosyal piyasa ekonomisi gelmektedir. Devletin ve Merkez Bankaları’nın ekonominin kontrolünü sağlaması gerekliliği üzerinde yoğunlaşan sosyal piyasa ekonomisi aynı zamanda dünya genelinde gelir dağılımında yaşanan sosyal dengesizliklere dikkat çekerek yeniden kriz sonrası tartışılmaya başlandı. Özellikle günümüzde dünya genelinde 40-50 kişinin servetinin dünya nüfusunun yarısının servetine eşit hale gelmesi günümüz dünyasında sosyal dengenin alenen nasıl bir vicdani sorun yaratığının göstergesi olmuştur. Bu vesileyle ekonomik dengenin yanında sosyal dengeyi de gözeten sosyal piyasa ekonomisinin (Ordo liberalizm ya da Alman tipi liberalizm) incelenmesi önem arz etmiştir.

Sosyal Piyasa Ekonomisi, Avrupa’nın, krizin, totaliter rejimlerin ve savaşların yaşandığı bir süreçte geliştirilen bir ekonomik modeldir. Birinci Dünya savaşının

ağır yaptırımlarına maruz kalan Almanya’da savaş sonrası Weimar Cumhuriyetinin yönetime gelmesi ve ardında Büyük krizin yaşanması ile yerini katı totaliter rejim olan Nazi rejimine bıraktı. Nazi rejiminin sebep olduğu İkinci Dünya Savaşı ile Alman ekonomisi yerle bir oldu. Sosyal Piyasa Ekonomisinin kurucularına göre, 1920’lerdeki kriz ve İkinci Dünya Savaşı’nın felâketine yol açan 1930’lu yılların başlıca nedeni, serbest ve rekabetçi bir piyasanın bozulması ve sonuçta arızalanması ile birlikte tekellerin ve oligopollerin ortaya çıkışını kontrol edemeyen zayıf devlet ve rekabet eksikliği olmuştur. Bu durum piyasaların başarısız olmasına neden olmuş, krizlerin ekonomik tahribatı halk üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu olumsuzluklar mevcut siyasi yapıların daha totaliter olmasına neden olmuş ve daha büyük bir felaketin yapı taşlarının oluşmasına neden olmuştur.

Sosyal piyasa ekonomisinin temel teorik yapısı 1930’luların başında Walter Eucken ve arkadaşları tarafından atılmış olsa da 1929 Büyük Bunalımı sonrası Wilhem Röpke, Alexander Rüstow ve Alfred Müller-Armack ile olgunlaştı ve İkinci Dünya Savaşı sonrası Ludwig Erhard tarafından Almanya’da uygulanmaya konulan bir ekonomik modeldir. Bu süreçten sonra ekonomide “Alman Mucizesi”nin yaşanması ve özellikle 2008 finansal kriz sürecinde Alman ekonomisini krizden nispeten az etkilemesi temelinde sosyal piyasa ekonomisi mi var sorusunu akla getirmektedir. Ayrıca birçok ülkede devletin piyasalara müdahale etmesi ile 2008 küresel krizi sonrası ülke yönetimlerinin izledikleri politikaların neo-liberal bir karakter mi gösterdiği yoksa başka iktisat politikası uygulamalarına yakınlaşmaya mı neden olduğu soruları literatürde son dönemlerde yaygınca yer alan sorulardır. Bu tür soruların cevabı, uygulanan iktisat politikalarının yapısının ve gelecekte ne tür bir iktisadi ideolojinin hâkim olabileceğinin anlaşılması açısından önemlidir.

Bu çalışmada öncelikle tüm boyutları ile sosyal piyasa ekonomisi analiz edildikten sonra 2008 Finansal kriz öncesi ve sonrasında sosyal piyasa ekonomine bir yakınsama olup olmadığının sorusu, Almanya, İsveç, Birleşik Krallık ve Türkiye’de izlenen politikaların etkileri çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. İlgili ülkelerin izlediği politikaların ne derece sosyal piyasa ekonomisine yakınsadığının tespit edilebilmesi amacıyla bir endeks oluşturulmuştur. Sosyal piyasa ekonomisi endeksi olarak ifade edilen bu endeksin oluşturulması aşamasında Temel Bileşenler Analizi (TBA) yöntemi benimsenmiştir. Bu yöntem ile oluşturulan endeks, temsili

olarak seçilen dört ülkenin izlediği politikaların ne derece sosyal piyasa ekonomisinin özelliklerini içerdiğinin ölçülmesine yardımcı olabilecektir.

Çalışmanın kurgusu şu şekildedir. İkinci bölüm sosyal piyasa ekonomisi ve önemli isimleri açıklanmakta ve literatürden bahsedilmektedir. Üçüncü bölümde sosyal piyasa ekonomisi ile diğer liberal ekonomik sistemler karşılaştırılmakta ve dördüncü bölümde sosyal piyasa ekonomisinin endeks değerleri oluşturulmakta ve bulgular yorumlanmaktadır.

2. SOSYAL PİYASA EKONOMİSİ

2.1 Sosyal Piyasa Ekonomisinin Ortaya Çıkışı

Sosyal piyasa ekonomisinin (SPE) temel teorik taşları, 1930'lü yılların başlarında kurulan Freiburg Okulu'nun temel ideolojisini yansıtan *Ordo-Liberalizm* fikrinin önemli isimleri olan Walter Eucken, Franz Böhm ve H. Grobmann-Doerth tarafından ortaya atılmıştır. II. Dünya Savaşı'na kadar daha çok ordo-liberalizm olarak bilinen bu düşünce, savaştan sonra Alfred Müller-Armack, Wilhelm Röpke ve Alexander Rüstow'un katılımıyla daha çok sosyal piyasa ekonomisi yaklaşımı olarak anılmaya başlanmıştır. Sosyal piyasa ekonomisi sistem olarak ilk kez 1948-1963 yılları arasında o dönemin Batı Almanya Ekonomi Bakanı olan ve aynı zamanda sosyal piyasa ekonomisinin önemli savunucularından Ludwig Erhard tarafından uygulamaya konulmuştur. Daha çok Alman iktisatçılar tarafından savunulması sebebiyle ordo-liberalizm ve sosyal piyasa ekonomisi denilmesinin yanı sıra Alman modeli ya da Alman neo-liberalizmi olarak da adlandırılmaktadır.

Sosyal piyasa ekonomisine atıfta bulunulan tüm kavramlar temel olarak aynı ekonomik ideolojiyi ifade etse de bu kavramlar arasında küçük de olsa ifade farklılığı ya da anlamsal farklılıklar bulunmaktadır. Ordo-liberalizm ifadesinde geçen *ordo* kelimesi *düzen* anlamına gelirken, *liberalizm* kelimesi *piyasa ekonomisini* ya da bu fikrin uygulama alanı olan *kapitalizmi* ifade etmektedir. Bu bağlamda sosyal piyasa ekonomisi, içerdiği piyasa ekonomisi kavramı ile kapitalizmi, sosyal kelimesi ile de toplumsal politikaların önemini öne çıkaran bir iktisadi yaklaşımdır. Farklı kelimelerle ifade edilmiş olsalar da bu kavramlardan çıkarılacak temel sonuç, sosyal piyasa ekonomisinin iki temel boyut üzerine inşa edildiğidir: Bunlar ekonomik boyut ve sosyal boyut kavramlarıdır (Aktan, [05.10.2018])

2.2 Sosyal Piyasa Ekonomisinin Tarihsel Kökeni

Sosyal piyasa ekonomisinin teorik çerçevesi, Freiburg Okulu'nun ekonomik düzen teorisine dayalı olarak geliştirilmiştir. Ancak bu teorinin izleri on altıncı yüzyılın

Lutheran dini reformlarında karşımıza çıkmaktadır.¹ Lutheran dini reformları, Protestan Hristiyanların bulunduğu Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde sosyal piyasa ekonomisinin gelişimi üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Luther dini anlayışına sahip olan insanların adeta devleti kutsama anlayışı, Alman tarihinin zihni sürekliliğini yansıtılması açısından son derece önemlidir (Mureşan, 2014, 29). Özellikle Protestanlığın dini anlayışındaki imece usulü çalışma şekli, çalışmayı adeta ibadetin bir ritüeli olarak görmeleri, karşılıklı yardımlaşma ve iş ahlâkı tesisi yönündeki düşünceleri, sosyal piyasa ekonomisinin hem ekonomik hem de *sosyal* boyutunun ortaya çıkmasına dolayısıyla Almanya ve diğer birçok Avrupa ülkelerinde şekillenmesine neden olmuştur (Mureşan, 2014, 26).

1900'lerin başlarında Otto von Bismarck dönemindeki Almanya'ya bakıldığında devletin sosyal denge politikaları uygulamaya başladığı ve aynı zamanda rekabetçi bir piyasa yapısı ortaya konulduğu görülmektedir. Bismarck, 1871 yılında Almanya'da Alman Birliği'ni kurduktan sonra Bismarck yaptığı sosyal düzenlemelerle, 1883 yılında hastalık sigortasını, 1884 yılında kaza sigortasını ve 1889 yılında da yaşlılık ve sakatlık sigortasını hayata geçirmiştir (Randak, 1985, 38'den aktaran Arslan, 2010, 17). Daha sonra 1911 yılında emeklilik sigortası ve 1927 yılında işsizlik sigortası da yasalaştırılmış ve uygulamaya konulmuştur.

Büyük Bunalım sonrası piyasa ekonomi sisteminin çökmesi ile birlikte *birakınız yapsınlar (laissez faire)* liberalizmine yönelik eleştiriler daha da sertleşmeye başlamıştır. Bu durum başta Almanya ve İngiltere olmak üzere diğer Avrupa ülkelerinde de ekonomilerin toparlanması ve ekonomik düzenin yeniden tesis edilmesi için yeni arayışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Almanya'da Freiburg Okulu merkezli gelişen ordo-liberalizm ve İngiltere merkezli gelişen Keynesyen iktisat merkezli bu eleştiriler, piyasa ekonomisine yönelik olumsuz bakışın daha da güçlenerek sesini duyurmasına neden olmuştur. Bu iki görüşten Keynesyen iktisadın daha öne çıkmasının ve Freiburg Okulunun temel düşünce yapısı olan ordo-liberalizm gelişiminin gölgede kalmasının temel nedeni, Almanya'nın siyasi olarak bir belirsizliğe girmesidir. Bu siyasi belirsizliğin sebebi olan Nazi rejimidir. Nazi rejiminin daha iktidara gelmeden başlattığı cadı avından bilim adamları da nasibini almıştır. Rejimin otoriter yapısı ve anti-demokratik uygulamaları yeni fikirlerin

---

¹ Lutheranizm, bir Alman rahibi, dini reformcu ve teolog olan Martin Luther'in (1483–1546) teolojisi ile özdeşleşen Protestan Hristiyanlığın önemli bir koludur (Lazerath, 2001,115)

oluşmasını engellemiş ve rejimin politikalarına ters düşen söylemlerde bulunan bilim adamları sürgüne zorlanmıştır.

Nazi yönetimi, farklı alanlardan birçok bilim insanının olduğu gibi ordo-liberalizmi savunan birçok bilim insanının da Almanya'yı terk etmesine neden olmuştur. Bu baskılara dayanmayan Wilhelm Röpke² ve Alexander Rüstow³ gibi sosyal piyasa ekonomisinin önemli isimleri ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Nazi rejiminin savaş ile devrilmesi sonucu bu düşünce akımının temellerinin II. Dünya Savaşı sonrasında yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim II. Dünya Savaşı sonrasında Federal Batı Almanya Ekonomi Bakanı olan Ludwig Erhard ve sosyal piyasa ekonomisi kavramını ilk kez kullanan kişi olan yardımcısı Alfred Müller-Armack, sosyal piyasa ekonomisi düşüncesinin uygulamaya geçmesinde önemli bir rol üstlenmişlerdir. II. Dünya Savaşından günümüze kadar Alman ekonomisinin izlemiş olduğu yükseliş trendi, krizlere karşı dayanıklılığı, hatta Alman ekonomisinin 2008 küresel krizinden diğer gelişmiş ekonomilere kıyasla daha az etkilenmesi, dikkatlerin yeniden sosyal piyasa ekonomisine çevrilmesine neden olmuştur.

Günümüzde Almanya'nın yanı sıra İsveç gibi Kuzey Avrupa ülkelerinde zaman zaman iniş çıkışlara sahip olsa da sosyal piyasa ekonomisinin uygulandığı görülmektedir. Özellikle 2008 küresel finans krizi sonrası bazı devletlerin piyasaya yönelik müdahaleleri ve müdahalelerin sosyal dengeyi koruyacak şekilde olması, sosyal piyasa ekonomisi düşüncesinin yeniden artan oranda önem kazanmasına sebep olmuştur. Dünyada yaşanan iki önemli küresel krizden (1929 Büyük Buhranı ve 2008 Küresel Finans Krizi) hemen sonra sosyal piyasa ekonomisinin tekrar literatürde yaygın bir şekilde yer bulması, bu iktisadi yaklaşımın gerek krizlerin ortaya çıkmasının engellenmesi gerekse de ortaya çıkan krizlerin etkilerinin bertaraf edilmesi için bir çözüm reçetesi olup olamayacağı sorusunu gündeme getirmiştir. Bu bağlamda küresel krizler ve kriz sonrası uygulanan politikaların sosyal piyasa ekonomisiyle ilişkisinin olup olmadığı ve bir ilişki varsa bu ilişkinin ne boyutta olduğu, çalışmanın ilerleyen kısımlarında detaylandırılmaya çalışılacaktır.

---

² Röpke bu dönemde Almanya'dan ayrılmak zorunda kalmış ve 1933-1937 yılları arasında Türkiye'de İstanbul Üniversitesi'nde çalışmıştır.

³ Alexander Rüstow'da Wilhelm Röpke gibi bu dönem Almanya'dan ayrılmak zorunda kalmış ve 1933-1949 yılları arasında Türkiye'de İstanbul Üniversitesinde çalışmıştır.

2.3 Sosyal Piyasa Ekonomisinin Önemli İsimleri

Sosyal piyasa ekonomisinin teorik temelleri, Walter Eucken, Franz Böhm ve H. Grobmann-Doerth tarafından ortaya atılmıştır. Bu üç düşünür 1930'lü yılların başlarında kurulan Freiburg Okulunun temel ideolojisini yansıtan ordo-liberalizmin önemli fikir adamları olarak da bilinmektedir. Bu bilim insanları temel fikirlerini yansıtan *Ekonominin Düzeni* adında bir dergi çıkarmaya başlamışlar ve bu derginin ilk sayısında Alman Tarihçi Okul'un kuramsal olmayan ekonomik analizine ve ekonomi politikasındaki ilkesiz kuralsız yaklaşımını eleştiren bir yazı kaleme almışlardır (Vanberg, 2013). Bu dergide savundukları temel düşünceyi şu şekilde özetlemek mümkündür; ekonomik düzenin temel kural ve çerçevesini dikkatte alan bir ekonomik anayasanın oluşturulmasının piyasa sisteminin sorunsuz bir şekilde çalışmasının temel şartıdır. Freiburg Okulu asıllı bu üç önemli düşünür ile birlikte II. Dünya Savaşından sonra Alfred Müller-Armack, Wilhelm Röpke ve Alexander Rüstow'un da katılımıyla sosyal piyasa ekonomisi düşüncesi, gerek teorisyenler gerekse de uygulamacılar arasında giderek daha fazla kabul görmeye başlayan bir düşünce sistemi haline gelmiştir. Bu düşünce sisteminin en önemli ayrıntılarından birincisi bu düşünce sisteminin Freiburg Okulu menşeli olanlar ve olmayanlar şeklinde ayrılmasıdır. İkincisi ise Freiburg Okulu mensubu olmayan düşünürlerin bu düşünce sistemine katkısının II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmasıdır. Üçüncü ayrıntı ise Alfred Müller-Armack'ın siyasetçi kimliği⁴ ve sosyal denge vurgusu ile diğer ordo-liberalizm anlayışına sahip olan kişilerden ayrışmasıdır. Bu isimler incelendiğinde, bu isimlerin tamamının Alman oldukları görülebilir. Buradan hareketle bu kişilerin bir Alman iktisat modeli geliştirme çabası içinde oldukları yargısına ulaşılabilir. Yukarıda ifade edilenlerden farklı olan bir diğer önemli ayrıntı ise, bu isimlerin farklı meslek ve bilim dallarında uzmanlaşmış olmalarıdır. Çalışmanın devam eden bu alt kısmında, yukarıda adı geçen düşünürler ve bu kişilerin düşünceleri Freiburg Okulu kökenli olanlar ve olmayanlar ayrımı yapılarak detaylandırılacaktır.

---

⁴ 1952-1958 yılları arasında Batı Almanya Federal Ekonomi Bakanlığı Politika Departmanı Komiserliği, 1958-1963 Ekonomi Bakanı Ludwig Erhard başkanlığında Federal Ekonomi Bakanlığı'nda Avrupa İşlerinden Sorumlu Devlet Sekreterliğini yapmıştır.

2.3.1 Freiburg Okulu Kökenliler

Freiburg Okulu düşünce sisteminin ya da diğer ismi ile ordo-liberalizmin en önemli ismi Walter Eucken'dir. Bu alt bölümde Walter Eucken'in yazdıklarından çıkarılan düşünce sistemi detaylı bir şekilde anlatılmaya çalışılacak, ayrıca Franz Böhm ve H. Grobmann-Doerth'in bu düşünce sistemine katkılarına da kısaca değinilecektir.

2.3.1.1 Walter Eucken

1908 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Rudolf Eucken'in oğlu olan Walter Eucken, Freiburg Ekonomi Okulunun birincil kurucusu olarak kabul edilmektedir. Walter Eucken'in öğrenciliği, ekonomi alanındaki önemli etkileri ile bilinen Alman Tarihçi Okulunda geçmiştir. Eucken, iki yıllık Tübingen Üniversitesi'ndeki ekonomi Profesörlüğünden sonra 1927'den ölümüne kadar (1950) Freiburg Üniversitesi'nde ekonomi profesörü olarak çalışmıştır. Eucken Freiburg Üniversitesi'nde iken, kendisinin öncülüğünü yaptığı ordo-liberalizm düşüncesini ortaya atan ilk kişi olmuştur ve günümüzde de yayın hayatına devam eden *Ordo*⁵ dergisinin kurucusudur. Mart 1950 yılında yakın arkadaşları olan Friedrich August von Hayek ve Lord Lionel Robbins ile birlikte ders vermek için Londra Ekonomi Okuluna giden Eucken burada vefat etmiştir (Mureşan, 2014, 65).

Eucken, bir Neo-Kantçı olarak özgürlükleri savunan bir düşünür olarak kabul edilmektedir (Wörsdörfer, 2010, 29). Eucken'i bu Neo-Kantçı düşünceye sevk eden temel unsurların yaşadığı dönemin zorlukları olduğu kabul edilmektedir. İki dünya savaşını, hiperenflasyon sürecini, 1929 krizini, baskıcı ve totaliter Nazi dönemini yaşamış olması, onu içinde özgürlükleri barındıran yeni bir ekonomik düzen arayışına yönlendiren temel gelişmeler olarak kabul edilmektedir. Hem ekonomi alanında hem de siyasi alanda gerçekleşen bu kaotik ortam, Eucken'in hukuki kurallarla çerçevesi oluşturulmuş, piyasa özgürlüğünün devlet tarafından tesis edildiği yeni bir ekonomik düzeni savunmasının temel gerekçesi olarak kabul edilmektedir.

---

⁵ Özgür toplum, ekonomik düzenleme sorunları ve kurumsal konularda araştırmalar yapan ve halen Avrupa'nın başlıca tartışma forumlarından biri olan ORDO dergisinin kurucuları ve ilk yazarları: Walter Eucken ve Franz Böhm dışında Constantin von Dietze, Friedrich August von Hayek, Friedrich A. Lutz, Wilhelm Röpke, Alexander Rüstow, Fritz W. Meyer ve Hans Otto Lenel gibi önemli isimlerdi.

Eucken'in temel amacı, 19 ve 20. yüzyıllarda etkili olan ve ona göre ciddi hatalar içeren *bırakınız yapsınlar* liberalizm anlayışına dayalı ekonomik düzene karşı çıkarak özellikle Almanya'nın savaş sonrası dönemde toparlamasına yardımcı olacak, sosyal dengeyi de içeren yeni bir ekonomik düzen tasarlamaktır. Eucken'nin *bırakınız yapsınlar* anlayışına dayalı ekonomik düzene karşı çıkmasında Alman Tarihçi Okulu⁶ önemli rol oynamıştır (Mureşan, 2014, 66). Eucken, *bırakınız yapsınlar* felsefesinin akıllı birey önermelerine, sınırlı devlet anlayışına ve doğal düzen kavramlarına karşı çıkarak piyasanın kendi haline bırakılması durumunda ekonomik sorunların ve tekelleşmelerin kaçınılmaz olduğunu iddia etmiştir. Eucken'e göre tekelleşmelerin önüne geçmek, çıkar gruplarının siyasi alan üzerindeki etkisini ortadan kaldırmak ve ekonomide rekabeti tesis edebilmek için hukuki kurallarla bezenmiş bir ekonomik düzen oluşturulmalıdır. *Ekonomik düzen* ifadesiyle, ekonomik faaliyetlerin anayasal düzeyde hukuki çerçevesi garanti edilerek rekabetçi ortamın daha sağlıklı bir şekilde işlemlerini ifade etmektedir. (Eucken, 1992, 308). Bu ekonomik ve hukuksal düzenlenme ile devlet rekabeti teşvik edecek, tekel ve oligopol gibi yapıların oluşmasına müsaade etmeyecek ve rekabetçi yapıyı bozanlara karşı cezalandırıcı kurallar koyacaktır. Eucken işlevsel bir ekonomik düzenin kurulması için;

“Ekonomik sistemlerin kendiliğinden gelişmesine bizim izin vermemiz yetmez ve bu suretle de sorun kendi kendine halledilemez. Son yüzyılın tarihi gelişmeleri bunu yeteri kadar açık ve net bir biçimde ortaya koymaktadır. Ekonomik sistem, biçimlendirilmek zorundadır. Ticaret politikası, kredi politikası, monopol politikası ya da vergi politikası, iflas hukuku gibi ekonomik politikaya ilişkin problemler, ulusal ya da uluslararası ekonominin veya bunların kurallarının nasıl biçimlendirileceğinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır” (Eucken, 1992, 314).

Eucken, 1942 yılında yazdığı “*Ekonomik Anayasanın Temel İlkesi Olarak Rekabet*” adlı makalesinde *kararlı çerçeve, düzen, ekonomik düzen ve oluşturulmuş düzen* kavramlarına odaklanmaktadır. Bu kavramlar, ordo-liberalizmin temel referans kavramları olarak kabul edilmektedir. Bu kavramlarla anlatılmak istenen temel fikir, fiyat mekanizmasının işlerliğini sağlamak için arz ve talep dengesinin devlet tarafından kollanması ve rekabetçi bir ortamın sürekliliğini sağlamak için tekelleşen piyasalara müdahale edilmesidir. Eucken'in ölümünden sonra 1950 yılında öğrencisi K.Paul Hensel ve eşi Edith Eucken tarafından basılan *İktisat Politikasının Temel İlkeleri*

---

⁶ Eucken, her ne kadar Alman Tarihçi Okulu'nun etkisinde kalmış olsa da Tarihçi Okul'un kuramsal olmayan ekonomik analizine ve ekonomi politikasındaki ilkesiz kuralı yaklaşıma da karşı çıkarak bir alternatif sistem geliştirmeye çalışmıştır (Vanberg, 2013).

adlı kitapta piyasayı düzenleyen politikaların kurucu ve düzenleyici ilkelerine yer verir, bu ilkeleri kısaca şu şekilde sıralayabiliriz;

Kurucu İlkeler:

1)Temel İlke: Tam rekabetin işlediği bir fiyat sisteminin oluşturulması, tüm ekonomi politika önlemlerinin ana kriteri olmalıdır. Rekabeti engelleyen döviz kontrolleri, kredi genişlemesi ve benzeri her türlü kısıtlamalardan uzak durulmalıdır.

2)Para Politikasının Önemi: Para politikasını ekonomi politikaları çerçevesinde özel bir yere yerleştirme ilkesi düzenleyici bir anlam taşıyor. Bu ilke çerçevesinde ekonominin, para biriminin değerinden ayrı bir yerde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, iyi bir para birimi sadece parasal değeri olabildiğince dengeli tutmak için tasarlanmamalıdır. Ayrıca rekabet mekanizmasında olduğu gibi, mümkün olduğu kadar otomatik olarak çalışmalıdır.

3)Açık Piyasalar: Serbest ticaretin önünde yasaklayıcı vergilerin ve diğer sınırlandırmaların olmaması durumunu ifade eder. Yurtiçi piyasalar antirekabetçi engellerden korunmalıdır ve dışarıdan gelen avcı fiyatlandırma saldırıları engellenmelidir.

4)Özel Mülkiyet: Özel mülk rekabetle sınırlandırılması gereken bir güç aracıdır.

5)Sözleşme Özgürlüğü: Sözleşme özgürlüğü sadece tam rekabet ile uyumlu ölçüde, bir diğer deyişle kartelleri veya diğer taciz edici uygulamaları desteklemediği sürece desteklenir.

6)Yükümlülük: Yükümlülük ilkesi, kurumsal hukuk bağlamında ele alınmaktadır. Hissedarların çoğunluğu kurumun faaliyetlerinin tamamından sorumlu olmalıdır.

7)Ekonomik Politikanın Sürekliliği: Ekonomik politikanın sürekliliği, izlenen ekonomi politikasının piyasa katılımcıları için hem güvenilir hem de öngörülebilir olması gerektiği anlamına gelir. Bu sayede ekonomide yatırımlar istikrarlı olarak gerçekleştirilebilir. İstikrar olmadan rekabet olmaz.

Düzenleyici İlkeler:

1)Tekel Sorunu: Devlet sadece tröst oluşumları yasaklamakla kalmamalı ayrıca güçlü rekabet için kurucu ilkelerin uygulanmasıyla sonuçlanacak ekonomik ve yasal bir politika izleyerek, tekeli güç yapılarının ortaya çıkışını önlemeli. Tekel denetimi devlet bağlı tekel denetim otoritesine devredilmeli ve yalnızca hukukun hâkim

olduğu bağımsız bir ofis olmalıdır. Diğer bir ifade ile ilgili tarafların baskısına çok daha fazla maruz kalmış olan Ekonomi İşleri Bakanlığı'nın bir bölümü olmamalıdır.

2) Gelir Politikası: Satın alma gücünün dağılımında önemli farklılıklar oluşmakta ve daha düşük gelir elde edenlerin acil ihtiyaçları henüz tatmin edilmemişken, üretim göreceli olarak önemsiz ihtiyaçları karşılamaya yönelik olmaktadır. Bu nedenle, rekabetçi bir yapıda gelir dağılımının düzeltilmesi gerekir (Eucken, 1992, 254-291):

Eucken kurucu ilkeleri arasında fiyat sisteminin işlerliği, açık piyasalar, özel mülkiyet, sözleşme özgürlüğü, ekonomik politikanın tutarlılığı, para politikasının önceliği ve yükümlülük ilkesi kavramları büyük önem arz etmektedir. Düzenleyici ilkeler ise piyasanın denetimi ve düzeltimi, normal olmayan üretim bazlı davranışların düzeltimi, dış ticaretin serbestleşmesini sağlamak, yatırımları bozan etkenler dikkate alınarak gelirin etkin ve adil dağılımı sağlamak şeklindedir. Eucken'in kurucu ve düzenleyici ilkeleri dışında aynı kitapta bazı ek ilkeleri de şu şekilde sıralamıştır: (i) Rekabeti düzenleyen yasal çerçeveler gibi yasama, yürütme ve yargının müdahalelerinden kaçınma, (ii) etkin kapasite kullanım hedefleyen bir yönetim şekli ve (iii) üreticileri destekleme şeklinde de sıralanır. Ayrıca devletin kendisine ilişkin iki ilkesi ise şöyledir: (i) Baskı gruplarının güçlerini sınırlandırma ilkesi ve (ii) duruma göre politika üreten bir yapıdan ziyade ekonomik çerçevenin şekillendirildiği bir yönetime geçiş ilkesi (Eucken, 1992, 348).

Eucken aynı zamanda hem enflasyon hem de deflasyon tecrübesine sahip olan Almanya için fiyatların istikrarlı olmasının elzem olması gerekliliği üzerinde durmuştur. Bunun için istikrarlı bir para politikasını savunarak bağımsız bir merkez bankası fikrine karşı çıkmıştır. Eucken yüzde yüz rezerv bankacılığı savunan Chicago planının bir savunucusuydu (Eucken, 1952, 110; Feld, Köhler ve Nientiedt 2015, 18).

Devletin piyasaya düzen getirmesi sonucu hem ekonomik denge hem de sosyal denge sağlanacaktır. Eucken göre devlet, sübvansiyon, fiyat müdahaleleri, ithalat yasakları ve devlet tarafından oluşturulacak tekelci yapılar konusunda uyararak piyasa ekonomisinin şeklini karakterize eden bir anlayışı ortaya koymuştur. Yani Eucken'in ordo-liberalizmde devlet oyunun kuralları belirleyen bir *hakem* rolündedir (Derya, 2016, 502).

2.3.1.2 Franz Böhm

Franz Böhm, 1895 yılında bir eyalet bakanın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. I. Dünya Savaşında orduya katılarak Filistin bölgesindeki operasyonlara katılmış ve 1952 yılında Federal Almanya Devleti adına Filistin’de kurulan İsrail devleti ile temas sürdüren en önemli isimlerinden biri olmuştur. Savaş sonrası Freiburg Üniversitesi’nde hukuk bölümünden mezun olmuş ve savcı olarak görevine devam etmiştir. Bir yıl sonra Berlin Ekonomi Bakanı olan Reich’in *Kartel* bölümünden sorumlu bakanı olmuştur. Bu görevinden sonra Freiburg Üniversitesi’nde geri dönerek *Rekabet ve Kartel (Wettbewerb ve Monopolkampf)* isimli doktora tezi ile akademik hayatına başlamıştır (Mureşan, 2014, 71). Franz Böhm, Walter Eucken ve Hans Grossmann-Doerth gibi Freiburg Okulunun ekonomi düşüncesi olan ordo-liberalizmin önemli isimlerinden biri haline gelmiştir. Nazi rejiminin uygulamalarına karşı çıkmış ve akademisyenliğine son verilmiştir. Savaş sonrasında Freiburg ve Frankfurt Üniversitelerinde çalıştıktan sonra Hristiyan Demokrat Birliği’nin (CDU) ekonomi bakanlığını yapmış ve aynı zamanda sosyal piyasa ekonomik düşüncesini hayata geçirmiş olan Ludwig Erhard’a danışmanlık yaparak siyasi kariyerine başlamıştır. Sonraları 1953-1965 yılları arasında CDU’da parlamenterlik yapmıştır. Böhm siyasi kariyeri boyunca Walter Eucken ile iletişimini sürdürmüş ve Eucken ile birlikte ordo-liberalizmin ekonomik düşüncelerini yansıtan *Ordo* dergisinin kurucularından ve yazarlarından biri olmuştur. Böhm hem siyasi hem de bilim adamı kimliğine sahip ve o dönemin birçok Alman bilim adamı gibi Nazi rejiminin uygulamalarının bir daha yaşanmaması için daha güçlü bir ekonomik model ve daha demokratik bir Almanya için düşünen ve çabalayan bir isim olmuştur.

Böhm’ün düşünce sisteminde toplumsal refahın sağlanması ve evrensel değerlere sahip bir devlet sistemi vardır (Mureşan, 2014, 73). Böhm, Eucken gibi bireysel özgürlükleri ön planda tutmakla birlikte, başkalarının özgürlüğüne müdahale ederse, uyumsuzluk yaratacağından dolayı kısmen Protestan tipi bir özgürlük söylemini savunmaktadır (Mureşan, 2014, 74). Başka bir deyişle, bireysel özgürlük, bireysel olarak desteklense bile sorumluluk, tek bir insanın ihtiyaç duyduğu tüm malları üretmediğinden hayatta kalamaz ve kendini başkalarıyla ilişkilendirmek zorundadır. Buradan hareketle Evangelist toplumsal üretim ve dayanışma modeli referans alınmaktadır. Bu toplumsal grubun üretim ilişkilerini ya da rekabetti düzenleyecek olan bir hakeme (devlete) ihtiyaç vardır. Böhm, Eucken gibi oligopol ve tekel gibi

yapılaşmalarının önüne geçmek için yasal düzenlemenin yapılması ve rekabetin yeniden düzenlenmesi için düzenleyici ve denetleyici bir kuruma ihtiyaç olacağını ve bunun bir ekonomik anayasaya bağlı olarak yönetilmesi gerekliliği üzerinde durmuştur (Mureşan, 2014, 76). Böhm, ekonomi ile özel hukuku kardeş gibi görerek ekonomik yasal düzenin önemi üzerinde de durmuştur. Böhm'e göre iyi piyasa ekonomik büyümeye olanak sağlayan ve ekonomik büyümenin sürdürülmesine yardımcı olan, çok iyi dizayn edilmiş bir parkın yaratılmasına ve korunmasına benzer şekilde devamlı bahçıvanlık gerektirir (Böhm, 1980, 200'den aktaran Vanberg, 1998). Böhm, uzmanlaştığı alan hukuk olsa da siyasi kimliği ile Ludwig Erhard'a, ekonomik teorisi tarzı ile ise Walter Eucken'e benzemektedir.

2.3.1.3 Hans Grossmann-Doerth

Bir hukukçu ve aynı zamanda asker olan Grossmann-Doerth 1894'te Münih'te doğmuş ve Hamburg'da hukuk eğitimi almıştır. Kariyerinde hakimlik ve öğretim üyeliği de olan Grossmann-Doerth, Freiburg Üniversitesinde 1933'te gerçekleşen açılış konuşmasında Kendi Kendini Yaratan Ekonomi Yasası ve Anayasa Hukuku hakkında konuşma yaparak Freiburg asıllı Walter Eucken ve Franz Böhm gibi ordo-liberalizm ekonomik anlayışı benimsediğini ortaya koymuştur. 1939'da gönüllü olarak asker olan Grossmann-Doerth, Şubat 1944'te doğu cephesinde bir yarbay ve ordu komutanı olarak ağır yaralanmıştır ve Königsberg'deki bir askeri hastanede ölmüştür (Mureşan, 2014, 80).

Grossmann-Doerth, toplumsal baskıya karşı duruşu sonucu kendi kendini yaratan ve güçlü bir devlet yapısı tarafından düzenlenen ekonomi düzenini savunmuştur (Deutsche Biographie, [05.11.2018]). Grossmann-Doerth'in hukuk alanında pek çok yayını ve makalesi olmasına karşın ekonomi alanında pek yayını olmadığından görüşleri yansıtmak pek kolay olmamaktadır. Ancak siyaset biliminin kapsamına girebilecek olan önemli makalesi Kendi Kendine Yaratılan Ekonomi Kanunu ve Devlet Yasası adlı eserinden anladığımız kadarıyla, bireylerin belirli çıkarlarını etkili bir şekilde savunma yeteneğine sahip güçlü devlet fikrini savunmaktadır. Yazılarının karakteristiği, hukuki uygulamaların kapsamlı bir değerlendirmesidir ve ekonomik birimlerin öz sorumluluklarına vurgu yapmaktadır.

2.3.2 Freiburg Okulu Kökenli Olmayanlar

2.3.2.1 Wilhelm Röpke

1899'da Almanya'nın Hanover'de kentinde doğan Röpke, Eucken ile birlikte sosyal piyasa ekonomik modelinin en önemli isimlerin biridir. Hatta akademik yayın zenginliği açısından Eucken'den de daha fazla öne çıkan bir isim olmuştur. I. Dünya Savaşı süresince Alman ordusuna hizmet ederek savaşın etkisini derinden yaşamıştır. Röpke savaşı, iyi olan her şeyin düşmanı olarak tanımlayarak savaşın aptalca bir şey olduğunu ifade etmiştir (Röpke, 1959, 3). Röpke, hukuk, siyaset bilimi ve ekonomi alanında eğitim almış ve Jena ve Marburg üniversitelerinde en genç ekonomi Profesör olarak çalışmaya başlamıştır. Kariyeri 1928 yılına kadar Jena Üniversitesinde, bir yıllık ABD ve Graz üniversitelerinden sonra 1933 yılına kadar Marburg üniversitesinde çalışmıştır. Marburg üniversitesinde iken aynı zamanda demokrasiyi savunan son Alman hükümeti olan Weimar Cumhuriyeti'ne ekonomi ve politika danışmanlığı yapmıştır.⁷ Bu zaman zarfında Hitler hükümetine karşı yaptığı sert muhalefetin sonucunda Almanya'yı terk ederek İstanbul'a göç etmek zorunda kalmıştır. Onu Almanya'dan İstanbul'a ve sonrasında da Cenevre'ye yolculuğuna sebep olan *Faşist İktisat (The Fascist Economics)* isimli makalesinde yer alan yorumlardır. Bunlardan biri aşağıdaki gibidir;

“Faşist ekonomi ister teoride ister pratikte olsun önerecek yeni hiç bir şeye sahip değildir. Ekonomik sistemimizin şimdiki konumu kesinlikle savunabilir değil ama faşist ekonominin öneriyor gibi görüldüğü sözde diğer seçenek hiç bir surette gerçek bir seçenek değildir” (Röpke, 1935, 85-100).

Röpke, Almanya'dan ayrılmadan hemen önce *Akıntıya Karşı (Against the Tide)* isimli kitabında faşizmin halk üzerindeki etkilerini şaşırtıcı bulur ve şöyle der;

“İnsanların, neredeyse mazoşizm seviyesine kadar, ne yapılacağını söylenmesi ve emir almak için bir arzuya yakalanmış olmalarına, devletin eşi benzeri olmayan putperestliğin nedeni haline gelmiş olması çok şaşırtıcıdır” (Röpke, 1969, 93-94)

Röpke'nin Nazi rejimine yönelik bu tür söylemleri onun Almanya'dan ayrılmasına neden olmuştur. Röpke, sosyal piyasa ekonomisinin bir diğer önemli ismi olan Alexander Rüstow ile birlikte İstanbul Üniversitesinin davetini kabul eder ve 1933-1937 yılları arasında İstanbul'da yaşamıştır. *Ordo* dergisinin yazarı olan Karl Brandt'a gönderdiği mektuplarda Türkiye'de kendini bir uzaylı olarak gördüğünü

⁷Weimar Cumhuriyeti, Almanya'da Birinci Dünya Savaşı'nın bitişinden Hitler'in iktidara gelişine kadar varlığını sürdüren Alman demokrasi deneyiminin adıdır.

belirtmiştir (Mureşan, 2014, 79). İstanbul'da çalıştığı dönem boyunca Türkçe, Almanca ve İngilizce birçok eser yazar ve aynı zamanda Sosyal Bilimler Enstitüsü'nü kurmuştur. İstanbul'dan sonra Cenevre'de Uluslararası Araştırmalar Enstitüsü'nde çalışmaya başlamış ve hayatının sonuna kadar burada kalmıştır.

Röpke, gerek İstanbul'dayken gerekse Cenevre'deyken Nazi rejimine karşı yazmaya devam etmiştir. Röpke savaşı başlangıçta kapitalist emperyalizm üzerinden eleştirerek sosyalist düşüncüyü benimsemiştir (Eren, 2017, 262). Ancak Cenevre Üniversitesinde mesai arkadaşı olan Avusturya Okulunun önemli mensubu olan Ludwig Von Mises'in yazdığı *Nation, State and Economy* adlı eserinden etkilenecek görüşleri liberalizme kaymıştır (Eren, 2017, 262; Ritenour, Çetin, 2016, 192). Totaliter Nazi rejiminin yıkılmasından sonraki dönemde merkezi planlamaya dayalı kolektivist ekonomik modele de karşı çıkarak sosyal piyasa ekonomisini önemli bir kurucusu olmuştur. Sosyal piyasa ekonomisini Almanya'da uygulayan, öncesinde Batı Almanya Federal Devletinin ekonomi bakanı olan ve sonrasında federal şansölye olan Ludwig Erhard'a danışmanlık yaparak sosyal piyasa ekonomisi anlayışının Almanya'da şekillenmesinde önemli katkılar yapmıştır.

Avusturya iktisadının önemli öncüleri olan Mises ve Hayek ile olan iyi dostlukları, liberal düşüncüyü yaymak için kurulan Mont Pelerin Topluluğu'nun kurucularından olması ve bir dönem başkanlık etmesi ve bir dönem Liberal Enternasyonalin onursal başkanı olması, Röpke'nin liberal düşünceye sahip olduğunun göstergeleridir.⁸ Ancak savunduğu liberal anlayış, *bırakınız yapsınlar* liberalizminden çok uzak, kimi konularda çok sert eleştirse de Avusturyan Okulu, Keynesyen liberal düşünceye ve Marksist iktisadi düşünce ile örtüşen bir liberal anlayışa sahiptir. Örneğin konjonktür dalgalanmaları konusunda Avusturya ekolü ile aynı düşüncüyü sahip, işsizlik konusunda Keynes kadar hassas, gelirin eşit paylaşımı konusunda Marx gibi aynı kaygılara sahiptir. Diğer taraftan ekonomik birimlerin ahlaklı, dürüst ve tutarlı olma ön koşulları ile piyasaların devletin belirleyeceği ekonomik ve sosyal düzenin işleyebileceğini savunarak Katolik dini düşünce sistemine sahip bir iktisatçıdır ve hatta kimilerince Sosyal-Hristiyan (Komuniteryanist) ya da Hümanist-liberal olarak

---

⁸ Mont Pelerin Topluluğu (MPS): 1947'de İsviçre'nin bir köyündeki Mont Pelerin hotelinde Friedrich Hayek tarafından düzenlenen bir konferansta kurulmuş olup temel amacı liberal düşüncenin yayılması ve yenilenmesi olan Walter Lippman konferansının devamı niteliğinde olup aynı amaca sahip bir topluluktur. Bu topluluğa; iktisatçılar, filozoflar, tarihçiler, aydınlar ve iş dünyasından oluşan neoliberal düşünceye sahip insanlar katılmaktadır. Kurucuları arasında Friedrich Hayek, Walter Eucken, Wilhelm Röpke, Alexander Rüstow, Frank Knight, Karl Popper, Ludwig von Mises, George Stigler ve Milton Friedman gibi önemli isimler vardır (Mont Pelerin Society, [30.03.2018]).

tanımlanmaktadır (Mureşan, 2014, 81). Röpke, *A Human Economy* isimli kitabında hem Hristiyan öğretisinin öneminden hem de ahlaklı bir insanın erdeminden bahsederek tasavvuf ettiği ekonomik modellerin ipuçları vermektedir (Röpke, 1960, 5).

Röpke, liberal piyasa anlayışına karşı çıkarak şu eleştirileri sıralamaktadır; doğal düzenin kendiliğinden sağlanamadığını, onların dediği gibi bireylerin homo economicus olmadığını, iktisadi bireyin salt çıkarıcı ve kayıplardan uzak durmasının etik olmadığını, bireyci güdülerin diğer kesimlere vereceği zararın ne olacağının düzenlenmemesi, bireysel iktisadi eylemlerin ortak çıkara evrileceği anlayışının zayıf olacağı, piyasanın kendiliğinden ahlaki boyuta evrilemeyeceğini dolayısıyla bu zaafların ve sorunların dışarıdan devlet tarafından çözüleceğini iddia etmektedir (Özgür, Kaya, 2016, 78)

Röpke, savaş sonrası dönemde planlı yani kolektivist ekonomi anlayışına da sert eleştiriler getirmiştir. Her ekonominin planlı olacağından dolayı bu ekonomik modele *ofis ekonomisi* demeyi tercih etmiştir. Merkezi planlamaya dayalı bir ekonominin dünyada savaşı azaltacak olan uluslararası ticaret için bir engel olacağını, ulusal tekeller ve bütün merkezi kararların merkezi otoritelerin ellerinde kalması ile tüm iktisadi hayatın siyasallaşmasına yol açacağını belirtmiştir (Ritenour, Çetin, 2016, 192). Sosyalist bir toplumda otoritenin dayatmasıyla tasarruf, yatırım ve tüketim etkilenebilir bu durum her zaman bir iktisadi karışıklığa sebebiyet verecektir. Bu iktisadi ahenksizlik kapitalist ekonomilerin konjonktürel dalgalanmalardan daha sert olabileceğini belirtmiştir (Röpke, 1936, 328-29).

Röpke, 1932’de Almanca ve 1936’da İngilizce olarak yayınlanan *Krizler ve İş Çevrimleri (Krise und Konjunktur)* eserinde Keynesyen devlet müdahaleciliği haklı bulsa da *İnsan Ekonomisi (A Human Economy)* isimli eserinde kendini düzelterek Keynesyen refah devleti anlayışına da eleştiri getirmiştir. Keynesyen programın hem iktisadi hem de ahlaki sonuçlarının yıkıcı olacağını belirterek devlet tarafından uygulanan bir tam istihdam politikasının bir stagflasyonla sonuçlanacağını o zamanlarda görmüştür. Almanya’daki hiperenflasyon sürecini tecrübe eden Röpke sınırlanmış bir para politikasını savunmaktaydı. Röpke’ye göre piyasa fiyatları piyasa için hayati öneme sahiptir. Devlet tarafından yapılan ekonomik müdahalenin, fiyatların gerçek ekonomik değerleri yansıtmamasına, darboğazların yaşanmasına, işsizlik ve enflasyon gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olacağını belirtmiştir.

Röpke enflasyonu servet aktarımı için Keynesyen bir politika olarak düşünmüştür. Ona göre merkez bankasının düşük faiz politikası, ekonomide genel olarak fiyatları artırarak tüm topluma enflasyon maliyeti yükleyecektir. Röpke bu durumu yasallaştırılmış hırsızlık olarak nitelendirmektedir (Röpke, 1960, 370-74.).

Röpke, 1936'da İngilizce olarak yayınlanan *Krizler ve İş Çevrimleri (Crises and Cycles)* isimli eserinde Avusturya iktisadının önemli isimleri olan Böhm-Bawerk, Mises ve Hayek gibi iktisatçıların para ve sermaye teorilerini kullanarak konjonktürel dalgalanmaların sebebini merkez bankasının yaptığı kredi genişlemesinden kaynaklandığını belirtmiştir (Röpke, 1936, 28). Röpke, kredi genişlemesi ile başlayan konjonktürel dalgalanmaların seyrinin devamında Avusturya Okulu ile aynı fikirde olduğunu şöyle ifade etmiştir;

“Modern ticari dalgalanmalar teorisinin, hızlı büyüme ve depresyonun art arda gelişinin her şeyden önce uzun vadeli yatırımların hacmindeki ve bu nedenle sermaye malları üreten endüstrilerdeki aktivitede bir değişim/düzeltilme olduğu ilkesi hakkında aynı fikirdeyim” (Röpke, 1936, 25)

Röpke, iktisadi dalgalanmaların yaşanmaması için şartları şöyle sıralamaktadır; serbest bir piyasa, altın standardı sisteminin mevcudiyeti ve devletin parasal genişlemeye gitmemesi. Depresyondan çıkış olarak kredi genişlemesini savunmuş olsa da daha sonraki eserlerinde bu fikrini yeniden revize etmiştir (Ritenour, Çetin 2016, 196).

2.3.2.2 Alexander Rüstow

Rüstow, Protestan geleneklerine sahip, babası asker olan bir ailede 1885 yılında bugünkü ismi ile Almanya'nın Hessen kentinde doğmuştur (Mureşan, 2014, 86). I. Dünya Savaşı'nda orduya gönüllü olarak yazılmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Weimar Cumhuriyeti'nin Ulusal Maliye Bakanlığında kartel konuları üzerine danışmanlık yapmıştır (Dinçaslan, 2015, 13). Çocukluğunda rahip olmak isteyen Rüstow, 1918'e kadar radikal-sosyalist ve hatta Marksist inançlara sahiptir. 1919'dan sonra liberal sosyalizmi savunan Franz Oppenheimer'un derslerine girer ve o derslere giren Ludwig Erhard ile tanışır ve bu süreçten sonra fikirleri değişmeye başlar (Mureşan, 2014, 87).

1924 ile 1933 yılları arasında Alman Makine Mühendisliği Enstitüleri Birliği başkanı olmuştur. Bu pozisyonda iken Almanya'nın doğusunda büyük tarım arazilerinin

sahipleri olan ve yerel dilde *Junkers*⁹ olarak bilinen önemli siyasi gücü arkasına alan oligarşik toprak sahipleri ile mücadele ederek sosyal piyasa ekonomisinin temel özellikleri olan ekonomik özgürlük ve oluşturulmuş rekabet fikrini savunmaya başlamıştır. 1933'te Nazi rejiminin baskıları sonucu İstanbul Üniversitesi'nin öğretim üyeliği davetini kabul etmiş ve 1933-1949 yılları arasında Türkiye'de kalmıştır.

Rüstow, Almanya'da kaldığı sürece özellikle sosyal ekonomi düşüncesiyle toplumsal politika kapsamında genç Alman iktisat düşünürlerinde yeni bir akım başlatmıştır. Sosyal piyasa ekonomisinin en önemli iki ismi olan Walter Eucken ve Wilhelm Röpke de o genç Alman iktisatçıları arasında yer almıştır (Mureşan, 2014, 88). Liberalizm deyince sadece *bırakınız yapsınlar* türü değil, aynı zamanda sosyal-kolektivist liberalizm türü üzerine bir konferans sırasında kendisinden 15 yaş daha küçük olan Röpke'yle tanışmıştır ve daha sonrası İstanbul Üniversitesinde 4 yıl kadar birlikte çalışmışlardır. Birbirleriyle tanıştıktan sonra, iki Alman teorisyeni birbiriyle mektuplar ve tartışmalarla düzenli olarak fikir alışverişinde bulunmuşlardır. Hem Rüstow hem de Röpke ekonomik politika için ekonomide *üçüncü yolu* destekleyerek Alman ekonomisi için çözümler geliştirmeye çalışmışlardır (Mureşan, 2014, 89). Rüstow aynı zamanda 1930'lardan itibaren ordo-liberalizm en önemli ismi olan Walter Eucken ile mektuplaşmıştır. Bu mektuplaşmalar da temel kaygı *bırakınız yapsınlar* liberalizminin yarattığı kriz ve bunun sonucunda oluşan totaliter siyasi yapının kaygı verici boyutudur. Vurgu yaptıkları temel konular demokrasiyi güçlendirmek, özgür bir toplum, devlet tarafından denetimi sağlanmış rekabetçi bir piyasa ve piyasa özgürlüğüdür.

Rüstow'un İstanbul'da iken yazdığı ve çevirisinin Sabri F. Ülgener tarafından yapılmış olan önemli eseri *İktisat İlminin Esasları* isimli eserde hem *bırakınız yapsınlar* liberalizmini hem de kriz sonrası ortaya çıkan devlet müdahalesine dayalı ekonomik modelleri ile merkezi otoriteye tarafından yönetilen ekonomik modelleri eleştirmiştir.

Bırakınız yapsınlar liberalizmindeki tam rekabet, mutlak bilgi, rasyonel davranış ve sınırlı devlet kavramlarını krizin sebebi olarak görmüş ve krizden sonra ortaya çıkan devlet müdahalesine dayalı ekonomileri hatta giderek totaliter devlet teşvik eden

---

⁹ Junker, (Almancada "toprak sahibi"), Prusya'da ve Almanya'nın doğusunda yaşayan ve Alman İmparatorluğu (1871-1918) ile Weimar Cumhuriyeti (1919-33) dönemlerinde önemli siyasi güce sahip olan toprak sahibi sınıfa verilen ad.

müdahale biçimlerini sert bir dille eleştirmiştir (Rüstow, 1941, 155-160'den aktaran Ülgener, 1963). Rüstow devlet müdahalesi sistemler yerine ordo-liberalizmin önemli ismi Walter Eucken'in yazdığı *İktisadın Esasları* isimli eserini önemli bulup referans olarak göstererek şöyle demiştir.

“Bu kitapla ilmimizin tarihinde yeni bir sahife açılmış oluyor. Eser, iktisat nazariyatındaki telakki ve izah tarzlarına hâkini bulunan monizmi şuurlu ve kat'i suretle terk ederek onun yerine, iktisadi bünyenin şekil ve nazariyelerinden mürekkep yek-vücut ve insicamlı olan plüralist bir sistemi ikame ediyor; müellif böyle bir sistemle zamanımızda veya mazide tahakkuk etmiş olan ve umumiyetle kabili tasavvur olabilen bütün iktisat şekillerinden her birini müsavi olarak göz önünde bulundurabilmek ve sistem içerisinde her birine ait mevkii tayin edebilmek gayesini takip etmektedir” (Rüstow, 1941, 148'den aktaran Ülgener, 1963).

Rüstow, *İktisat İlminin Esasları* adlı eserinde piyasa ekonomik/kapitalist sistemi ile monist tipi kolektif ekonomik sistemlerini eksik ve zafiyetlerini yazarak Walter Eucken'in geliştirdiği ekonomik modelin eksikliklerine rağmen özelde Alman ekonomisi genelde ise tüm ekonomik sorunlara bir reçete niteliğinde olduğunu belirtmektedir (Rüstow, 1941, 158'den aktaran Ülgener, 1963).

Rüstow, iktisadi konular dışında siyaset ve sosyoloji alanına da ilgi duymuştur. İstanbul'da iken yazdığı *Harbin Sosyolojik Mahiyeti* adlı eserinde ekonomik istikrarın temel şartı olarak savaşa değil, barışa giden yol olduğunu belirtir

İktisadi Coğrafya eserinin yanı sıra *Ham Maddelerin Milletlerarası Dağıtımı* eserleri de İstanbul'da iken kaleme aldığı ve Türkçe'ye de çevrilmiş olan bu eserler o dönemin Türkiye'sine büyük katkı sağlayan yapıtları olmuştur. Ancak Rüstow'un baş yapıtı olarak nitelenen asıl kitabı ise üç cilt olarak hazırladığı *Hâl-i Hâzırın Yerini Tayin* olmuştur. Türkçe çevirisi olmayan bu eseri Sabri Ülgener¹⁰ şöyle yorumlamıştır: “20. yüzyıla kadar kapsamlı bir jeoloji, etnoloji, tarih ve iktisat gibi birçok bilim dalında ancak uzman olabilen birinin yazabileceği bir eserdir” (Dinçaslan, 2015, 211). Bu eserde kültür ve kadercilik üzerine derin analizler yapmasının yanında Rüstow'un bir sosyal piyasa ekonomistin olmasının cevapları da bulunmuştur. Rüstow bu eserinde özetle şunu anlatır: 19. yüzyılın endüstri kapitalizmi, devleti piyasa dışına iterek rekabetin kötü kullanılmasına ve monopolcü yapıların oluşmasına sebep olmuştur. Bu duruma karşılık kolektif yapı ise piyasa özgürlüğünü hiçe sayarak rekabeti ortadan kaldırmış ve piyasa kavramını ortadan kaldırmıştır. Rüstow'a göre bu her iki sistemin yarattığı sorunlara dağınık geçici tedbirlerle çözülemeyeceğini aksine sorunlara derinlemesine yaklaşım sergileyen

¹⁰ Sabri Ülgener, Rüstow ile birlikte o dönemde İstanbul Üniversitesi'nde çalışmış en önemli Türk Profesörlerinden biridir.

yeni bir reçeteye ihtiyaç vardır. Rüstow burada reçeteyi sosyal piyasa ekonomisi olarak sunmaktadır. Böylece hem rekabet mekanizmasının düzgün ve sağlıklı bir şekilde çalışması sağlanacak hem de piyasadaki diğer baskın grupların elenmesine yardımcı olacaktır (Ülgener, 1963, 32).

Rüstow, farklı konularda da birçok makale ve eseri mevcuttur. Bu makale ve eserlerine bakıldığında Rüstow bir iktisatçı olduğu kadar aynı zamanda bir filozof, felsefe, sosyoloji, tarih, coğrafya, vb. birçok alanda eser vermiş önemli bir bilim adamıdır.

2.3.2.3 Alfred Müller-Armack

Müller-Armack bir Alman ekonomist ve aynı zamanda Alman politikacıdır. 1933'ün başında NSDAP'a katılmıştır, çünkü Nazi rejimin Weimar Cumhuriyeti'nden güçlü devlet olarak daha iyi ve daha istikrarlı bir ekonomi politikasını uygulayabileceğini ummaktadır. 1933'te Nazizmi övmek için *Yeni Reich'de Devlet ve Ekonomi Düzeni Fikirleri* başlıklı bir kitap yayınlamıştır. Nazi rejimi ve Alman ordusuna danışman olarak çalışmış ve savaş sonrası ekonomik düzen hakkında tartışmalara katılmıştır (Bonefeld, 2017, 10).

Münster Üniversitesi ve Köln Üniversitesinde ekonomi profesörlüğü yapan Müller-Armack, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, CDU'ya katılmış ve 1946'da *İşletme Yönetimi ve Piyasa Ekonomisi (Wirtschaftslenkung und Marktwirtschaft)* adlı eseri ile sosyal piyasa ekonomisini terimini ilk geliştiren ve kullanan kişi olur. Sosyal piyasa ekonomisi kavramı, her iki dünya savaşını ile oluşan ekonomik ve sosyal bunalımların girdabındaki o günün Almanya'sında deneyimlendiğini söyleyebiliriz. bu süreci yaşayarak deneyimleyen Müller-Armack bu düşüncelerini kendisinin 1956 da yayınlanan *Sosyal Piyasa Ekonomisi* adlı makalesinde Alman ekonomik modelini şu şekilde yorumlamaktadır:

“Bir rekabetçi sistemde az çok kaçınılmaz olan sosyal işlevlerden farklı olarak bu sistem dahilinde diğer sosyal ihtiyaçlara özen ve dikkat göstermek de mümkündür. Örneğin, Neo Liberaller bir dizi kurumsal rekabet güvencesi ve tedbirleri talep etmektedir. Bu tür güvencelerin amacı ticari kısıtlamaları imkansız hale getirmek, tekeller üzerindeki denetimi sağlamak (tekeller derken oligopol tekeller) ve böylece rekabet yoluyla tüketiciye yönelik kazanımları arttırmaktır. Rekabette olabilecek en yüksek esneklik düzeyi sağlandığında rekabetçi sistem de aynı zamanda sosyal fonksiyonları yerine getirmektedir. Oysa sosyal piyasa ekonomisi fikri çıkarlara göre işlev görebilen rekabet araçlarını oluşturmakla sınırlı değildir. Serbest piyasa sisteminde gelirin oluşturulması devlet tarafından gelirin yeniden dağıtılmasıyla ilgili somut bir temel oluşturmaktadır. Gelirin yeniden dağıtılmasında; emekli maaşlarının eşitlenmesi, tazminat ödemeleri, konut, başış ve sübvansiyonlar gibi faktörler söz

konusu olmaktadır. Bununla piyasanın işleyişine müdahale edilmeksizin sosyal refahı kollayan ve koruyan tedbirler kastedilmektedir” (Müller-Armack, 2015).

Ayrıca sosyal piyasa ekonomisinin politik kamplar arasındaki ideolojik çatışmaları hafifletmeyi amaçlayan bir “mutabakat formülü” olarak tanımlamaktadır. Özgürlük, Müller-Armack için sosyal piyasa ekonomisi kavramının temel bir parçasıydı. Ancak, Müller Armack kendi kendine empoze edilen bir özgürlüğü reddetmiştir (Konrad Adenauer Shtiftung, [12.11.2018])

Walter Eucken ve Wilhelm Röpke gibi önemli ordo-liberal iktisatçılar devletin ekonomi ile olan ilişkisinin teorik çerçevesini oluşturmuşlar, ancak bu teorinin halka anlatma sürecini tamamlayamamışlardır. Tam bu nokta da Müller-Armack devreye girmiştir. Müller-Armack iki önemli iktisatçı tarafından oluşturulan ekonomik modele ek olarak sosyal modeli dahil ederek devlet ile piyasanın ilişkisini ortaya koymaya çalışmıştır. Müller-Armack’ın bu fikirleri halkın mevcut zihinsel duyarlılıkları ile uyumlu bir konseptte dönüşmüş ve nihayet kendisinin de başkan yardımcısı olduğu Ludwig Erhard tarafından 1950’li yıllardan itibaren Almanya’da politik olarak uygulanmaya başlanmıştır (Konrad Adenauer Shtiftung, [12.11.2018]).

Sosyal piyasa ekonomisinin teorik ve pratik gelişiminde, aynı zamanda Ludwig Erhard ve ordo-liberal fikirlerini de büyük ölçüde genişletti. Müller-Armack, sosyolojik neo-liberalizm ve Freiburg Okulu’nun yanı sıra Hristiyan sosyal öğretilerinden etkilenmiştir.

Ekonomist ve sosyolog Müller-Armack’ın sosyal piyasa ekonomisi lehine savı, sosyo-etik bir itirazdır. Müller-Armack sadece ekonomi politikasını değil, sosyo-politik olarak da savunmaktadır. Ona göre, ekonomi sadece bir piyasa ekonomisi olarak organize edilmemelidir; çünkü maddi olmayan nedenlerle nüfusun maddi mallarla beslenmesini artırabilir. Müller-Armack, sosyal piyasa ekonomisini ahlaki amaçları gerçekleştirmek için bir araç olarak görmektedir. Bu bağlamda, onun iddiası bir sosyo-etik savunmadır. Dolayısıyla, sosyal piyasa ekonomisinin lehine olan sosyo-etik argüman, düzenleyici politika yoluyla, piyasa rekabetine bir sosyal işbirliği aracı haline getirebilir ve yalnızca bireysel özgürlüğü değil aynı zamanda sosyal kaygıları da etkili bir şekilde savunabilir. Bu argümanın niteliği, Katolik sosyal doktrin, evanjelik sosyal etik, sosyalist teori ve liberal sosyal teori gibi çatışan konumların uzlaştırmasıdır. Bu sav ile liberalizm ve sosyalizm arasındaki iddia

edilen çelişki ve bunun yanı sıra temel değer çatışmasını gidermeye çalışır. Yani bir yandan bireysel özgürlük, öte yanda sosyal güvenlik ve sosyal adalet ihtiyacını tek modelde birleştirmeye çalışmıştır. Bu neo-liberalist görüşte, *birakınız yapsınlar* liberalizmini yeniden yapılandırma arzusu bulunmamaktadır (Müller-Armack, 2015). Bir başka açıdan Müller-Armack'a göre sosyal piyasa ekonomisi kavramı, yasal düzenlemelerle piyasayı rekabetçi bir yapıya kavuşturmak amacının yanında sosyal dengeyi de gözeten bir sistem olarak tanımlanabilir (Müller-Armack, 2015). Müller-Armack, her zaman ekonominin insanlığa hizmet etmek zorunda olduğunu belirterek devletin düzenleyici bir ortam yaratmasını, tüm insanlar için en iyi olan bir rekabet biçiminin temelini sağlaması açısından öneminden bahsetmiştir.

2.4 Sosyal Piyasa Ekonomisinin Temel Özellikleri

Sosyal piyasa ekonomisinin önemli isimlerinden ordo-liberalizmin kurucularından Eucken'e göre sosyal piyasa ekonomisi, ekonomik düzen ve sosyal düzen olarak eşanlı yürütülmesi gereken bir sistem olarak tanımlamaktadır. Eucken'e göre ekonomik düzen kavramı, etkin bir fiyat sisteminin oluşması için rekabetçi faaliyet alanının oluşmasına yönelik kural ve normlar bütünüdür. Ekonomik düzen ile arz talep dengesizliğine çözüm bulanacak, kaynakların etkin kullanımı sağlanacak ve olabildiğince gelir dağılımında adaleti sağlayacaktır.

Eucken'in eserlerinde sık sık düzen (ordo) ve ekonomik anayasa kavramı kullanılmaktadır. Bu kavramlar ile piyasa sisteminin çerçevesinin oluşturulduğu bir yasal kurumsal düzen ifade edilmektedir (Eucken, 1952, 372). Eucken'e göre her toplumun bir düzene ihtiyacı vardır ve bu düzenin yürütülmesinin temelinde toplumun karakteristiğine uygun bir düzen olmalıdır. Eucken, laissez faire düşünce sistemindeki gibi kendiliğinden düzene karşı çıkarak oluşturulmuş düzeni savunmaktadır. Eucken'e göre oluşturulmuş düzenin ekonomik gelişime destek sağlayacağını ve bu nedenle ekonomik ve toplumsal politikaların buna göre dizayn edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Eucken, 1990, 374).

Walter Eucken ve Freiburg Okulu, ordo-liberalizm tezi ile daha fazla piyasa ve rekabete ağırlık veren bir anlayış geliştirirken bir dönem İstanbul Üniversitesi'nde (1933-1937) ders vermiş olan Wilhelm Röpke de Eucken gibi ekonomik tekellere karşı bireyi koruyan etkin bir devlet modelini savunmuştur. W. Röpke güçlü devlet kavramı ile işleyebilir bir rekabet ortamının sağlanmasıyla tek el ve oligopolistik

yapıların önüne geçilmesi gerektiğine vurgu yapmanın yanı sıra tüm bireylerin temel haklarını korumakla yükümlü olmalıdır şeklinde bir yaklaşım sergilemiştir. Röpke, kolektivist ekonomiye karşı çıkarak ekonomik gücü elinde bulunduran ulusal ve uluslararası çıkar gruplarının yarattığı anarşiye karşı bir duruş sergilemeli ve *bırakınız yapsınlar* ekonomisine karşı çıkarak piyasa ekonomisinin her şey olmadığını bir genel düzene sahip olması gerektiğini savunmuştur. Bu yaklaşımıyla sosyal piyasa ekonomisinin bir üçüncü yol mu? Tartışmalarının başlamasına neden olmuştur. Kısacası Röpke, sosyal piyasa ekonomisini “ekonomik ve sosyal hümanizm” olarak tanımlamıştır (Kolev, 2010, 5).

A. Müller-Armack ise sosyal piyasa ekonomisini, piyasa ekonomisinin faydalarını, sosyal harcamalar aracılığıyla gelir dağılımındaki adaleti amaç edinen sosyal politikalarla bağdaştırmaya çalışır. Armack’a göre sosyal müdahale adaletli bir toplumsal düzen için en üstün güvence oluşturmaktır. Bu ilkelerle Alman Federal Devletini bir hukuk devleti olmasının yanı sıra, aynı zamanda bir sosyal devlet niteliğinde olmalıdır (Chester, 1972, 348). Kısacası A. Müller-Armack sosyal piyasa ekonomisini "piyasada serbestlik ve sosyal sosyal adaletin sağlanması ilkelerini bağdaştırmaktır" şeklinde tanımlama getirmektedir.

Sosyal piyasa ekonomisini Eucken, Röpke, Müller-Armack ve diğerlerini incelediğimizde sosyal piyasa ekonomisinin üç temel amaç etrafında şekillendiğini görmekteyiz: (i) optimal mal arzı (ekonomik birimlerin yaratıcılıklarına izin verilecek özgürlük ortamının oluşturulması ile mümkündür), (ii) uygun çalışma koşullarının sağlanması (işçi ve işveren arasındaki ilişkileri belirleyen yasal düzenlemeler ile mümkündür) ve (iii) ekonomik olarak zayıf insanların desteklenmesi (toplumun görece refah düzeyi yüksek bireylerinden temin edilen fonlarla oluşturulacak bir sosyal dayanışma sistemi ile mümkündür).

Sosyal piyasa ekonomisi yukarıda belirtildiği gibi genelde üç temel amaca sahip olsa da genelde oluşturulmuş bir rekabet düzenini, özel mülkiyet haklarının korunmasını, hukuki kurallar ve çerçevenin oluşturulmasını, sözleşme özgürlüğünün olmasını, sürdürülebilir ve istikrarlı ekonomik ortamın sağlanmasını, piyasa başarısızlıklarını düzeltmek için devlet müdahalesinin gerekliliğini ve sosyal dengenin sağlanmasını savunur (Spanjers, Agliardi, 2016, 2).

Yukarıda değindiğimiz sosyal piyasa ekonomisinin en önemli isimleri olan Eucken, Röpke, Rüstow ve Müller-Armack'a göre Sosyal piyasa ekonomisinin temel özelliklerini şu şekilde özetleyebiliriz:

Girişimci ve tüketicinin tercih özgürlüğünü savunurlar: Sosyal piyasa ekonomisinde her ne kadar devlet tarafından bir ekonomik düzen oluşturulmuş olsa da girişimci ve tüketici rekabet ekonomisinde olduğu gibi tercih özgürlüğüne sahiptir ve temel hak ve özgürlükleri devlet tarafından korunmaktadır.

Kendiliğinden rekabet yerine oluşturulmuş rekabet yapısını savunurlar; bırakınız yapsınlar yaklaşımına göre devlet müdahale etmediği sürece piyasaların etkin bir rekabet yapısına sahip olacağını savunurken sosyal piyasa ekonomisi taraftarları da rekabetin piyasa ekonomisinin en önemli ilkelerinden birisi olduğunu belirtmekle birlikte kendiliğinden etkin bir piyasanın oluşmayacağını ancak devlet tarafından rekabetin çerçevesi oluşturularak yıkıcı ve aksak rekabetin engelleneceğini savunmaktadırlar. Sosyal piyasa ekonomisi *bırakınız yapsınlar* yaklaşımının aksine sınırlandırılmış devlet yerine piyasada oyun kurallarını belirleyen aktif devletin piyasanın dinamizmine ve işleyişine daha uygun olacağını savunurlar.

Ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı sağlayacak yapısal politikaları savunurlar: sosyal piyasa ekonomisi devlet tarafından düzenlenmiş bir piyasanın sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınma için ekonominin temel yapısını besleyen özellikle imalat sanayi ve doğal kaynak sektörlerinde dengeleyici ve teşvik edici politikaların sağlayacağını savunurlar.

Sosyal eşitliği savunurlar: sosyal piyasa ekonomisi, en düşük gelir grubunun yaşam standartlarının iyileştirilmesini, toplumun tüm üyeleri arasında gelirin etkin paylaşıldığı ve toplum üyelerine adil ve eşit davranıldığı, işsizlik, yaşlılık, hastalık ve kaza sigortasının yapıldığı, tüm toplumun ortak kararlara katılımının sağlandığı bir ekonomik ve politik düzeni savunurlar.

Çevrenin korunmasını savunurlar: ordo-liberalist Eucken ormanların talan edilmesinden bazı tesislerin insan sağlığını olumsuz yönde etkilemesinden bahseder (Eucken, 1990, 291) ve bu tür durumlarda ise çeşitli yasaklar ile işletmelerin özgürlüğünün kısıtlanması gerektiğini savunur. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra küresel boyuttaki çevresel sorunların önlenmesi ve ekolojik dengenin sağlanması için sürdürülebilir çevre politikaların uygulanması gerektiğini savunurlar. Nitekim 2009

da yürürlüğe giren Avrupa Birliğinin Lizbon Anlaşması gereği tüm Avrupa Birliği ülkelerinin kademeli olarak yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş süreci toplumsal sözleşme ile garanti altına alınmıştır.

Mülkiyet haklarının korunmasını savunurlar: sosyal piyasa ekonomisi, piyasa ekonomisinde olduğu gibi mülkiyet haklarının korunması gerekliliğini vurgularlar.

Liberal ekonomik anlayışı savunurlar

Bunların dışında tüm sosyal piyasa ekonomisinin taraflarının hemfikir olmadıkları sadece biri ya da birkaçı tarafından savunan özellikler şunlardır;

- Sorumlu özgürlük kavramını savunurlar
- Yüzde yüz rezerv bankacılığını savunurlar
- Altın standardı sistemini savunurlar
- Kurala bağlı politikaları savunurlar
- Kredi genişlemesine karşı çıkmaktadırlar
- Konjonktürel dalgalanmaların sebebi olarak kredi genişlemesi olarak görürler
- Fiyat istikrarına önem vermektedirler
- Güçler ayrılığının olduğu tam demokratik bir siyasal sistemi koşul olarak öngörürler
- Piyasada bulunan birimlerin iş ahlakına sahip olma şartını ararlar.

3. SOSYAL PİYASA EKONOMİSİNİN DİĞER LİBERAL İKTİSADİ SİSTEMLERLE KARŞILAŞTIRILMASI

Sosyal piyasa ekonomisi savunucuları birinci bölümde de belirtildiği gibi kendilerini liberal düşünce sisteminin bir parçası olarak tanımlamaktadırlar. Ordo-liberallerin liberalizmi yaymak amacıyla kurdukları Mont Pelerin Topluluğu'nda aktif rol almaları, bu kişilerin kendilerini liberal düşünce sisteminin bir parçası gördüklerinin kanıtı olarak sunulabilir. Kimi zaman sosyalist kimi zaman da Marksist düşünce sistemine yakın olduklarına dair çeşitli fikirler mevcut olsa da ordo-liberallerin kendi demeçlerinden kendilerini liberal sisteme daha yakın hissettiklerine dair ifadelere ve makalelere çokça rastlanmaktadır. Bu durumda sosyal piyasa ekonomisinin liberal felsefenin tam olarak neresinde olduğunu tespit etmenin önemli olduğu bir gerçektir.

Sosyal piyasa ekonomisi ile ilgili karşımıza çıkan ilk husus, bu yaklaşımın *bırakınız yapsınlar* liberal anlayışla ilişkisini açıklığa kavuşturmadır. Bu ekolde yer alan düşünürler çoğunlukla *üçüncü yol* düzleminde kalmayı tercih ederek düşüncelerini *bırakınız yapsınlar* liberal anlayışı çerçevesinde oluşturmuşlardır. Ancak, *bırakınız yapsınlar* liberal iktisat teorisinin çoğunlukla sosyal piyasa ekonomisinin öne sürdüğü argümanlardan yapısal açıdan ayrışması, *bırakınız yapsınlar* liberal iktisat okulları ile kurulması beklenen ortaklığı ontolojik bir probleme çevirmektedir. Teorinin doğuşundan bu yana geçen süre içerisinde, sosyal piyasa ekonomisi ana akım anlayışın iktisadi düşüncedeki hegemonik konumunun eleştirisine soyunmakta ve alternatif bir ekonomik model geliştirme çabası içindedir. Bu doğrultuda teorinin temel yönelimi ana akım iktisat yani *bırakınız yapsınlar* liberal anlayış ile olası bir işbirliğine gitmektense, bu akıma alternatif bir yaklaşım oluşturmak ve liberal ekonomik sistemin devamından yana bir tavır ortaya koymaktadır. Sosyal piyasa ekonomistleri her ne kadar kendilerini liberal olarak tanımlasalar da diğer liberallerin aksine farklı bir dil ve üsluba sahip oldukları da aşîkârdır. Bu farkları ortaya koymadan önce kısaca liberalizm düşünce sisteminin tarihsel gelişimine bakmakta yarar vardır.

3.1 Liberal Öğretinin Doğuşu ve Gelişimi

Liberalizmin tarihsel gelişimine baktığımızda geçmişten günümüze temelde üç kaynaktan beslendiğini görebilmekteyiz. Birinci kaynak günümüzde Amerikan liberalizmi olarak da nitelendirilen *John Locke liberalizmi*dir; ikinci kaynak David Hume ve Adam Smith'in başını çektiği ve günümüzde *İngiliz liberalizmi* olarak da kullanılan *İskoç aydınlanması liberalizmi*dir. Üçüncü kaynak ise günümüzde *Alman liberalizmi* olarak da nitelendirilebilecek olan *Immanuel Kant liberalizmi*dir.

Liberalizm kavramına yazdığı eserlerde ilk yer veren düşünür John Locke'dur. Locke'a göre insanların içinde bulunduğu durum itibariyle doğası gereği *tam özgürdür*. Hiç kimsenin başkasının boyunduruğuna tabii olmadığı bir özgürlük halidir. Locke'un ifade ettiği özgürlük kavramı eşitlik kavramı ile eşdeğer tutulmaktadır ama herkesi istediği şekilde davranacağı bir özgürlük değildir. Akılcı kanunlara tabi olan bir özgürlük kavramından bahsetmektedir. Tanrının insanlara verdiği bu tabii akıl kanunlarına bağlı kalarak herkes eşit ve bağımsız olmakla, hiç kimse kimsenin can, mal ve özgürlüğünü ortadan kaldıramaz (Akarsu, 1967, 74). Locke'a göre , insanlar toplumsal hayata geçerken bu haklarının ve özgürlüklerinin korunması için devlete ihtiyaç duymuş ve devleti bu hakları korumakla görevlendirmiş ve yetkilendirmişlerdir. Locke bu hakları *hayat, hürriyet, mülkiyet* üçlemesiyle özetlemiştir (Erdoğan, [12.10.2019]).

İngiliz liberalizmi olarak da bilinen *İskoç aydınlanması liberalizmi* 18. yüzyılda *kendiliğinden düzen ve doğal özgürlük sistemi* kavramları ile David Hume, Adam Smith gibi ünlü düşünürler tarafından İskoç aydınlanması geleneği başlamıştır. Yukarıda çokça bahsi geçen *birakınız yapsınlar* ya da *laissez faire* liberalizmine karşılık gelen bu düşünce sisteminin en son temsilcilerinden biri de F. A. Hayek'tir.

Immanuel Kant liberalizminin izlerini Ordo liberalizmde görebiliriz. Ordo-liberalizmin en önemli isimlerinden Walter Eucken başta olmak üzere diğer liberaller de genellikle Immanuel Kant'tan az veya çok etkilenmişlerdir. Kant'ın özellikle *bireysel özerklik* kavramı ve *evrenselci adalet* anlayışı fikirleri ile liberal düşünce sistemine büyük katkılar sunmuştur. Kant aynı zamanda liberalizmin akılcı temellerinin de kaynağı olarak kabul edilmektedir (Wörsdörfer, 2010, 29).

Genel olarak liberalizm, bireylerin ifade özgürlüğüne sahip olduğu, din, devlet ve kimi zaman kurumların gücünün sınırlandırıldığı, düşüncenin serbest bir şekilde

dolaştığı, hukukun üstünlüğünü geçerli kılan, şeffaf olan, özel teşebbüse olanak sağlayan bir serbest piyasa ekonomisini hedefleyen bir sistemdir. Fakat liberalizmin ekonomik yaklaşımları homojen bir düşüncenin ürünü olarak kalmamış, zaman içinde farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Dolayısıyla tek bir liberalizm yaklaşımından ziyade birbirini devamı niteliğinde olan, birbirinden tamamen farklı olmayan, fakat birbirinin aynısı da olmayan liberalizm türlerinden söz etmek mümkündür.

Liberalizm, birçok düşünür tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmış olsa da biz liberalizmi *iktisadi liberal* olarak bilinen okullar bazında ayrıştırarak değerlendirmeye çalışacağız. Bu gruplandırmalar; Ordo-liberalizm, Klasik liberalizm, Neo Klasik liberalizm, Keynesyen İktisat ve Avusturya Okulunun üçüncü ve dördüncü kuşak liberalizmi şeklinde karşılaştırmaya çalışacağız. Özellikle Avusturya Okulu'nun iki farklı kuşak olarak analizimizde yer almasının sebebi Hayek'in 1950'lere kadar neredeyse sosyal piyasa ekonomistleri olan Eucken ve Röpke ile aynı çizgide olup 1950 sonrasında bildiğimiz Avusturya Okulu'nun iktisadi çizgisine tekrar geri dönmesidir. Dolayısıyla Hayek'in fikirlerinin iki farklı dönemde ele alınması gerekmektedir. Hayek'in 1950 sonrası analizinin Mises ile neredeyse aynı olduğunu söylemekte bir sakınca bulunmamaktadır.

3.2 İktisadi Düşünce Sistemlerinin Kıyaslanması

Yukarıda da belirtildiği gibi liberal düşünce tarzları gerek yer gerekse de zaman olarak farklılık arz etmektedir. Her ne kadar liberalizm temelde özgürlüğü/serbestliği ifade eden bir kelime olarak algılansa da tek bir özgürlük/serbestlik anlayışının hakim olmadığı aşıkardır. Bu nedenle liberalizmi savunan kişilerin oluşturduğu liberalizm türlerinin birbirlerinden farkları ve birbirlerine benzeyen yanlarının ortaya konulması gerekmektedir. Bu tür bir ayırım kolay değildir. Karşılaştırmamızın hangi kriterler çerçevesinde yapılması gerektiği ayrı bir analiz gerekmektedir. Bu nedenle liberal düşünce sisteminde önem arz eden kişilerin çalışmalarında attettikleri kavramlar dikkate alınarak bir çıkarsama yapılmış ve analizin şu açılardan yapılması gerektiğinin uygun olduğuna karar verilmiştir: (i) Serbest piyasaların varlığı açısından, (ii) piyasaların yeniden düzenlenmesi açısından, (iii) siyasi ve hukuki açıdan, (iv) devletin sosyal harcamaları açısından ve (v) diğer makro ekonomik değişkenler açısından. Bu beş ana başlığın alt başlıklarından diğer liberal okulların

ortak ya da farklı özellikleri ile sosyal piyasa ekonomisi ile yakınlığı ve uzaklığı ölçülmeye çalışılacaktır.

3.2.1 Serbest Piyasaların Varlığı Açısından

İktisadi düşünce okulları arasındaki birinci karşılaştırma serbest piyasaların varlığına ilişkin fikirleri açısından ve liberal düşünürler liberalizm anlayışlarına ilişkin fikirlerini beyan ederlerken serbest piyasaların varlığına işaret eden bazı ifadeler kullanmışlardır. Bu ifadeler ve bu ifadelerde yer alan kelimeler, bizim için düşünürün bu kavrama ne derece önem verdiğini anlamamıza neden olmaktadır. Eserlerin incelenmesi sonucunda serbest piyasaların varlığı ile ilişkilendirilebilecek kelimeler şu şekilde seçilmiştir: Piyasaların açıklığı, fiyat sisteminin işlerliği, özel mülkiyetin varlığı, sözleşme özgürlüğü, ekonomik politikalarının tutarlılığı ve bireysellik ilkesinin varlığı. Bu kelimelerin serbest piyasa ile ilişkilendirilme nedeni temelde serbest piyasanın önemine yaptığı vurgudur. Liberal düşünürlerin serbest piyasaların varlığına ilişkin ifadelerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

Fiyat sisteminin işlerliği ile ilgili olarak Smith (1852) eserinde *“Birey sadece kendi çıkarını düşünür, görünmez bir el onu bu amaca yönlendirir.”* ifadelerine yer verilmiştir. Aynı eserde bireysellik ilkesi ile ilişkili olarak ele alınan cümle ise *“Buradaki amaç kesinlikle kamusal çıkar değildir, yerli endüstrilerin desteklenmesinin tek nedeni bireylerin kişisel çıkarlarına uygun olmasından kaynaklanır.”* İfadesidir (Smith, 1852, 5). Bireysellik ilkesi ile ilgili bir diğer ifade *“Yiyeceğimizi kasabın, biracının veya fırıncının iyilikseverliğinden değil, kendi çıkarları peşinde koşmalarına borçluyuz. Onların insanlığına değil, kendi çıkarlarını düşünmelerine sesleniriz”* ifadesidir (Smith, 1852, 6). Diğer taraftan Neo-Klasik iktisatçıların açıklamalarına bakıldığında benzer kavramlara ve ifadelere yer verildiğini görmek de mümkündür. Mill (1988) *“Özgürlük toplumsal anlamda başkalarını aynı haklardan mahrum etmemek şartıyla kendi yolumuzda kendi mutluluğumuzu aramaktır. Önemli olan en fazla sayıdaki insanın mutluluğunu sağlamaktır”* ifadesini kullanmıştır (Mill, 1988, 101). Bu ifade ile bireysellik ilkesi ön plana çıkmaktadır. *“Devlet müdahalesi devletin gücünü gereksiz yere arttırarak büyük zarar yaratır. Devlet ne kadar büyürse esaret o kadar büyür”* ifadesi ise serbest piyasanın işlerliği konusundaki fikirlerini göstermektedir (Mill, 1988, 214). Diğer taraftan Mises (1956) *“Özgürlüğü yaratan kanunlar veya anayasalar değil, piyasa ekonomisidir”* ifadesini kullanmıştır. Bu ifade serbest piyasaların varlığına

ilişkin en önemli ifadelerden biridir. Mises aynı zamanda rekabet kavramına da özel bir önem atfetmiştir:

“Piyasa ekonomisinin özgürlüğü sağladığı unsur rekabettir”. ... Piyasa mekanizması her insana sonsuz imkanlar sunarak bireyleri özgür kılar. ... Bu yüzden siyasal özgürlük ile ekonomik özgürlük iç içedir; birbirinden asla ayrı düşünülemez. Ekonomik özgürlüğün olmadığı yerde siyasal özgürlük olmaz. ... Piyasa sistemi ortak çıkarlara değil herkesin karşılıklı tek tek çıkarlarının uzlaştırılmasına dayanır” (Mises, 1956, 281-284)

ifadelerini kullanmıştır. Hayek’in bireysellik ilkesi ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Bireycilik temel anlamda ferde fert olarak saygı göstermek, kanaat ve zevklerinin ne kadar dar olursa olsun kendi sahası içinde kendine ait bir mesele olduğunu kabul etmek, insanların ferdi kabiliyetleri ve temayülleri inkişaf ettirmelerinin kayda değer olduğuna inanmaktır. Bu yüzden en temel ve gerçek varlık olan birey, kendi başına bir amaç olarak asla araç durumuna düşürülmemelidir. Bireycilikte esas olan bunu korumak için temel, doğal, insan haklarının tam ve mükemmel uygulanmasıdır. Tüm bu haklar bireycilikten doğmaktadır” (Hayek, 1948, 28).

Hayek özgürlüğün dört temel özelliğini sayar: “*Bireyin herkesin tabi olduğu kanunlara tabi olması, bireyin keyfi uygulamalardan masun olması, bireyin çalışmakta ve işini bulmakta serbest olması ve bireyin mal ve eşya kazanmaya, mülkiyet sahibi olmaya hakkının olması*” (Hayek, 1960, 47). Hayek düzen kavramının bir ilişkiler ağı olarak ele alır. Ancak günümüzde yaygın olarak kullanılan ekonomi teriminin kendiliğinden bir düzen olarak piyasa anlamını tam olarak içermediğini iddia etmiştir. Ekonomi kavramı esas olarak bir grup aracın farklı amaçlar arasında, bunların göreceli önemlerine göre tahsis edilmesine yol açan bir etkinlikler bütününden oluşur (Hayek 1995, 149).

Yukarıda yapılan açıklamalardan da görülebileceği gibi gerek sosyal piyasa ekonomistleri gerekse de diğer liberal okul temsilcileri eserlerinde fiyat sisteminin işlerliği, özel mülkiyetin varlığı, sözleşme özgürlüğü, ekonomik politikalarının tutarlılığı ve bireysellik ilkesinin varlığı gibi hususlara o veya bu şekilde değinmişler ve savunmuşlardır. Bu bilgilerden hareketle sosyal piyasa ekonomistlerinin savundukları özellikleri merkez alarak karşılaştırma yapılması planlanmıştır. Buna göre oluşturulan tabloların satırlarında sosyal piyasa ekonomistlerinin savundukları boyutları betimleyen ifadeler, sütunlarda ise liberal okulların her biri yer almaktadır. Eğer her bir boyuta ilişkin betimleyici ifade ilgili liberal okul tarafından da destekleniyor ise ✓ işareti, desteklenmiyor ise X işareti, destekleyip desteklemediği belirsiz ise Ø işareti ile kodlanmıştır. Serbest piyasaların varlığı açısından liberal iktisat okulların kıyaslaması Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Serbest Piyasaların Varlığı Açısından Okulların Karşılaştırması

	Sosyal Piyasa Ekonomisi	Klasik İktisat	Neo Klasik İktisat	Keynesyen İktisat	Avusturya Okulu 3. Kuşak (Mises)	Avusturya Okulu 4. Kuşak (Hayek)
Piyasaların açıklığı	√	√	√	√	√	√
Fiyat sisteminin işlerliği	√	√	√	√	√	√
Özel mülkiyetin varlığı	√	√	√	√	√	√
Sözleşme özgürlüğü	√	√	√	√	√	√
Ekonomik politikaların tutarlılığı	√	√	√	√	√	√
Bireysellik ilkesinin varlığı	√	√	√	√	√	√

incelendiğinde serbest piyasaların varlığı açısından liberal iktisadi düşünce okulları arasında hiçbir farklılık olmadığı görülmektedir. Tüm liberal iktisat düşünürleri piyasaların şeffaf olması ve fiyat mekanizmasında işlerliğin sağlanması gerektiği noktasında hemfikirdirler. Bireylerin sözleşme özgürlüğüne sahip olmaları ve mülkiyet haklarında özel mülkiyetin korunması olmazsa olmazlar arasındadır. Ayrıca ekonomik politikalar arasında tutarlılığın olması ve bireyselliğin en önemli olgu olması gerektiği de savunulan diğer unsurlar arasında yer almaktadır. Bu ifadelerden hareketle liberal iktisat okullarındaki tüm düşünürlerin serbest piyasanın varlığı açısından ortak görüşe sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Tablo 1: Serbest Piyasaların Varlığı Açısından Okulların Karşılaştırması

	Sosyal Piyasa Ekonomisi	Klasik İktisat	Neo Klasik İktisat	Keynesyen İktisat	Avusturya Okulu 3. Kuşak (Mises)	Avusturya Okulu 4. Kuşak (Hayek)
Piyasaların açıklığı	√	√	√	√	√	√
Fiyat sisteminin işlerliği	√	√	√	√	√	√
Özel mülkiyetin varlığı	√	√	√	√	√	√
Sözleşme özgürlüğü	√	√	√	√	√	√
Ekonomik politikaların tutarlılığı	√	√	√	√	√	√
Bireysellik ilkesinin varlığı	√	√	√	√	√	√

3.2.2 Piyasaların Yeniden Düzenlenmesi Açısından

İktisadi düşünce okulları arasındaki ikinci karşılaştırma piyasaların yeniden düzenlenmesine ilişkin fikirleri açısındandır. Liberal düşünürler liberalizm anlayışlarına ilişkin fikirlerini beyan ederken piyasaların düzenlenmesine ilişkin çeşitli görüşler ortaya koymuşlardır. Sosyal piyasa ekonomistleri devletin piyasaya yönelik düzenleme yöntemlerine ve nedenlerine yönelik çeşitli fikirler ortaya koymuşlardır. Bu fikirlerin odaklandıkları hususlar daha çok piyasaların yeniden düzenlenmesi, gelir dağılımına yönelik devlet müdahalesi, emek piyasasına ilişkin düzenlemeler ve anti-tröst yasaları olmuştur.

Klasik iktisat okulunun gelişim gösterdiği dönemlerde devletin ekonomiye müdahale etmemesi yönünde ifadeler daha yaygındı. Bu dönemde hakim olan anlayış rekabetin ekonomiye dinamizm kazandıracağı ve bu dinamizm sayesinde üretimin artacağı yönündeydi. Bu dönemde ekonomilerde merkezileşme, yoğunlaşma ve gelir adaletsizliği eğilimleri çok fazla görülmediği için Klasik iktisatçıların bu hususlara eğilmeleri de mümkün olmamıştır. Marksist iktisadın Klasik iktisada getirdiği eleştiriler, ilerleyen zaman diliminde Keynesyen iktisadın bu eleştirileri dikkate alan açıklamalarının varlığının temel nedenidir. Neo-Klasik iktisat daha çok marjinal analiz temelinde açıklamalara odaklandığı ve bu eleştirilere cevap verme amacı gütmeyeceği için Neo-Klasik yaklaşımın da merkezileşme, yoğunlaşma ve gelir adaletsizliği gibi hususlara cevap veren açıklamalara sahip olmadığını söyleyebiliriz. Bu konular daha çok Avusturya Okulunun 4. Kuşak temsilcisi olan Hayek tarafından ve aynı dönemde olgunlaşan sosyal piyasa ekonomistleri tarafından ele alınmıştır. Piyasaların yeniden düzenlenmesi açısından liberal iktisat okulların kıyaslaması Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Piyasaların Yeniden Düzenlenmesi Açısından Okulların Karşılaştırması

	Sosyal Piyasa Ekonomisi	Klasik İktisat	Neo Klasik İktisat	Keynesyen İktisat	Avusturya Okulu 3. Kuşak (Mises)	Avusturya Okulu 4. Kuşak (Hayek)
Piyasaların düzeltilmesi	√	X	X	X	X	√
Gelir dağılımının düzeltimi	√	X	X	√	X	√
Emek piyasasının düzeltimi	√	X	X	√	X	√
Anti-Tröst yasaları	√	Ø	Ø	Ø	Ø	√

Tablo 2 incelendiğinde piyasaların yeniden düzenlenmesi açısından liberal iktisadi düşünce okulları arasında önemli farklılıklar ortaya çıktığı görülmektedir. Keynesyen iktisatçılar, sosyal piyasa ekonomistleri ve 4. Kuşak Avusturya okulu temsilcileri gelir dağılımının düzeltimi ve emek piyasasının düzenlenmesi yönünde görüş beyan ederken Klasik iktisatçılar, Neo-Klasik iktisatçılar ve 3. Kuşak Avusturya okulu temsilcileri bu konular ile ilgili herhangi bir ifade kullanmamışlardır. Piyasaların düzeltilmesine yönelik devlet müdahalesini savunan iktisatçılar sadece sosyal piyasa ekonomistleri ve 4. Kuşak Avusturya okulu temsilcileridir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu tür farklılıkların ortaya çıkış nedenlerinden biri piyasalarda ortaya çıkan aksaklıkların tarihsel olarak örtüşmemesidir. Ortaya çıkan aksaklıklar, bu aksaklıkların giderilmesi için yapılması gereken düzenleme önerilerini de doğurmuştur.

3.2.3 Siyasi ve Hukuki Açidan

İktisadi düşünce okulları arasındaki üçüncü karşılaştırma siyasi ve hukuki açıdan düşünceler arasında bir farklılaşma olup olmadığı üzerinedir. Liberal düşünürler liberalizm anlayışlarına ilişkin fikirlerini beyan ederken siyasi ve hukuksal anlamda

bazı ilkelerin olması gerektiğini savunmuşlardır. Bu ilkeler baskı gruplarının güçlerinin sınırlandırılması, hukukun üstünlüğü, güçler ayrılığı, yargı bağımsızlığı, liyakate dayalı yönetim ve iş ahlakı üzerinedir. Siyasi ve hukuki açıdan liberal iktisat okulların kıyaslaması Tablo 3’de sunulmuştur.

Özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya direnme gibi belirli temel haklar ve daha özel bir şekilde düşünce, ifade, toplanma ve basın hürriyeti gibi özgürlüklerin bilhassa garanti altına alınması fikri genel liberal ilkenin temel şartları arasındadır. Tüm liberal iktisat anlayışlarının serbest ve rekabetçi piyasaların oluşması ve sorunsuz çalışmalarının en önemli koşulu olarak demokratik siyasi anlayışın yanı sıra hukukun üstünlüğü, güçler ayrılığı, yargı bağımsızlığı, liyakate dayalı yönetim şartları vb. kriterleri baz alırlar. Tablo 3’de görüldüğü gibi tüm liberal iktisat okulların hukuki konulardaki yaklaşımları benzerlik göstermektedir. Hepsi baskı gruplarının güçlerinin sınırlandırılması konusunda benzer görüşe sahiptir. Ayrıca hukukun üstünlüğünü temel alan, bağımsız bir yargının sağlıklı piyasaların temel şartı olduğunu savunan, güçler ayrılığı ilkesini benimseyen ve liyakate dayanan bir yönetim tarzının egemen olduğu bir durumun daha kabul edilebilir bir durum olduğunu kabul eden görüşe sahiptirler. En önemli farklılık iş ahlakında karşımıza çıkmaktadır (Röpke, 1959, 12). Sosyal piyasa ekonomistlerinden Röpke, piyasaların sorunsuzluğu işin ahlaklı bireyin varlığı temel şart olarak kabul edilmiştir. Diğer liberal iktisat okullarında bariz bir görüşe rastlanamamıştır.

Tablo 3: Siyasi ve Hukuki Açidan Okulların Karşılaştırması

	Sosyal Piyasa Ekonomisi	Klasik İktisat	Neo Klasik İktisat	Keynesyen İktisat	Avusturya Okulu 3. Kuşak (Mises)	Avusturya Okulu 4. Kuşak (Hayek)
Baskı gruplarının güçlerinin sınırlandırılması	√	√	√	√	√	√
Hukukun Üstünlüğü İlkesi	√	√	√	√	√	√
Güçler Ayrılığı İlkesi	√	√	√	√	√	√
Yargı bağımsızlığı	√	√	√	√	√	√
Liyakate dayalı yönetim	√	√	√	√	√	√
İş ahlakı	√	X	X	Ø	X	Ø

3.2.4 Harcamalar Açısından

İktisadi düşünce okulları arasındaki dördüncü karşılaştırma harcamalar açısından liberal okullar arasında bir farklılaşma olup olmadığı üzerinedir. Liberal düşünürler liberalizm anlayışlarına ilişkin fikirlerini beyan ederken devlet tarafından yapılan harcamaların hangi harcamalar olduğu üzerine fikir beyan etmişlerdir. Bu beyanlarda zaman içinde değişimler ortaya çıkmıştır. Harcamalar dört ana grupta toplanmıştır: sosyal harcamalar, sağlık harcamaları, eğitim harcamaları ve transfer harcamaları. Harcamalar açısından liberal iktisat okulların kıyaslaması Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4: Harcamalar Açısından Okulların Karşılaştırması

	Sosyal Piyasa Ekonomisi	Klasik İktisat	Neo Klasik İktisat	Keynesyen İktisat	Avusturya Okulu 3. Kuşak (Mises)	Avusturya Okulu 4. Kuşak (Hayek)
Sosyal harcamalar	√	X	X	Ø	X	√
Sağlık harcamaları	√	X	X	X	X	√
Eğitim harcamaları	√	X	X	X	X	√
Transfer harcamaları	√	X	X	√	X	X

Tablo 4 incelendiğinde harcamalar açısından Klasik iktisatçıların, Neo-Klasik iktisatçıların ve 3. Kuşak Avusturya okulu savunucularının olumlu yönde herhangi bir görüş beyan etmedikleri görülmektedir. Aksine devletin bu tür harcamaları yapmamaları yönünde tavır sergiledikleri görülmektedir. 4. Kuşak Avusturya okulu savunucuları eğitim harcamaları ile ilgili görüşlere sahipken Keynesyen iktisatçılar transfer harcamalarının gereklilikleri üzerine odaklanmışlardır. Bu bağlamda harcamalar noktasında liberal okul düşünürleri arasında önemli farklılıkların mevcut olduğunu söylemek mümkündür.

3.2.5 Diğer Ekonomik Göstergeler Bakımından

İktisadi düşünce okulları arasındaki son karşılaştırma diğer ekonomik göstergeler açısından liberal okullar arasında bir farklılaşma olup olmadığı üzerinedir. Bu kısma birçok başlığı eklemek mümkündür. Bu başlıklar eklenirken daha çok sosyal piyasa ekonomistlerinin en çok üzerinde durduğu konular ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda en öne çıkan unsurlardan biri fiyat istikrarının önceliğidir. Fiyat istikrarı konusu Keynesyen iktisat okulu hariç diğer iktisat okulları arasında her zaman yer bulmuş konular arasında yer almıştır. Keynesyen iktisat ise Küresel krizin yaşandığı 1929 döneminde daha çok istihdam ve işsizlik konularına odaklanmıştır. Nitekim istihdam konusu Keynesyen iktisadın ilgi alanına girerken aynı zamanda sosyal

piyasa ekonomistleri arasında da geniş yer bulmuştur. Ancak diğer liberal iktisat okulları bu konuyu ele alan ifadelerle sahip değildir. Kredi genişlemesinin sakıncaları da tıpkı fiyat istikrarı gibi sadece Keynesyen iktisatta yer bulamamıştır. Merkez bankası ve rezerv bankacılığı hususlarına tek değinen liberal iktisat okulu sosyal piyasa ekonomisidir. Devletin piyasaya müdahale etmemesi gerektiği fikri ve fiyat esnekliği hususları da sadece Keynesyen iktisatçılar arasında yer bulamamış konulardır. Diğer ekonomik göstergeler açısından liberal iktisat okulların kıyaslaması Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5: Diğer Ekonomik Göstergeler Açısından Okulların Karşılaştırılması

	Sosyal Piyasa Ekonomisi	Klasik İktisat	Neo Klasik İktisat	Keynesyen İktisat	Avusturya Okulu 3. Kuşak (Mises)	Avusturya Okulu 4. Kuşak (Hayek)
Fiyat İstikrarının Önceliği	√	√	√	X	√	√
İstihdam ve Ekonomik Büyümenin Önceliği	√	X	X	√	X	X
Kredi Genişlemesin Sakıncaları	√	√	√	X	√	√
Merkez Bankasının Bağımsız Olmaması	√	X	X	Ø	Ø	Ø
%100 rezerv bankacılığı	√	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
Devletin piyasa müdahale etmesinin sakıncaları	√	√	√	X	√	√
Fiyat esnekliği	√	√	√	X	√	√

Yukarıda yer alan Tablo 1, 2, 3, 4 ve 5 bir bütün olarak değerlendirildiğinde sosyal piyasa ekonomisinin diğer liberal ekoller ile çok sıkı bir ilişkisinin bulunduğu, serbest piyasanın varlığı açısından okullar arasında hiçbir farklılığın bulunmadığı, siyasi ve hukuki açıdan birbirlerine çok benzedikleri, piyasaların yeniden düzenlenmesine yönelik yaklaşımları açısından birbirlerinden önemli derecede farklılaştıkları, diğer ekonomik göstergeler bağlamında da aralarında kalın çizgiler çizecek derecede farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Bu farklılıkların özellikle harcamalar ve diğer ekonomik göstergeler bakımından farklılaşması, yakın tarihteki okulların yaşanan iktisadi sorunlara çözüm önerileri ile alakalıdır. Örneğin yaşanan küresel kriz ile birlikte krize çözüm önerisi liberal iktisat okullarından uzaklaşmak değil, devletin ekonomiye çeşitli yöntemlerle müdahalesi ile oluşabilecek aksaklıkların olumsuz etkilerinin en aza indirilmesidir. Geleneksel olmayan para politikası uygulamasının başı çektiği bu tür müdahaleler, ekonomilerin uygulamada Klasik, Neo-Klasik veya Keynesyen uygulamalardan uzaklaşarak sosyal piyasa ekonomisine yakınsadığı algısının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ekonomilerin sosyal piyasa ekonomisine ne derece yakınsadığı sorusu, çalışmamızın ana amaçlarından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışmanın bir sonraki bölümünde Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye ekonomileri çeşitli gerekçelerle örnek olarak seçilerek, bu ekonomilerin sosyal piyasa ekonomisine yakınlığının derecesinin hesaplanması ve bu yakınlığın küresel kriz öncesi ve sonrası kıyaslandığında ne derece değiştiği ölçülmek istenmiştir.

4. 2008 KÜRESEL FİNANSAL KRİZİ, SOSYAL PİYASA EKONOMİSİ LEHİNE POLİTİKALARIN UYGULANMASINA NEDEN OLDU MU? ALMANYA, BİRLEŞİK KRALLIK, İSVEÇ VE TÜRKİYE ÜZERİNDEN BİR KARŞILAŞTIRMA

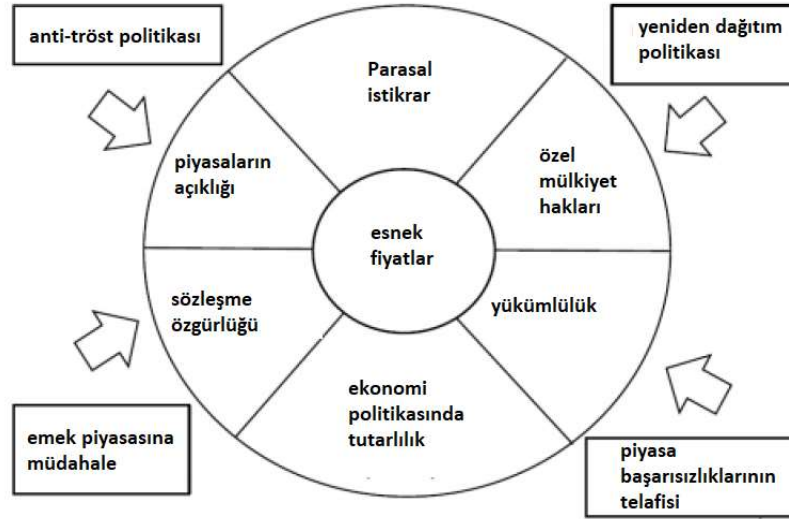
Küresel finans krizi ve Avrupa borç krizinin ertesinde hükümetler öncelikle krizin etkilerini bertaraf etmek için çeşitli politikalar uygulamaya koydular. Kısa vadede üretimin yeniden eski düzeyine döndürülmesi ve toplu şirket iflaslarının önlenmesi için uygulamaya konulan bu politikalar, ülke yöneticilerin öncelikli iktisadi tercihlerinin öğrenilmesi açısından son derece önemlidir. Her ne kadar bu politikaların uygulayıcıları ekonomideki mevcut kurumlar olsa da, izlenen politikaların teorik temelleri tek bir iktisat teorisi görüşüne dayanmamaktadır. Bu sebeple ülkelerin kriz dönemlerinde ve sonrasında birden çok iktisadi görüşü benimsediği, hatta bazı noktalarda önemli dönüşümler yaşadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kriz öncesinde dünyadaki ülkelerin çok önemli bir bölümü neo-liberal politikaları benimsemişti. Bu politikaların temel amacı gerek ekonomide gerekse de toplumda özel sektörün rolünü artırmak için özelleştirme, deregülasyon, serbest ticaret ve kamu harcamalarının azaltılması gibi ekonomik liberalizasyonu sağlayan politikaları hayata geçirmektir. Özellikle 1945 sonrasında 1980'lere kadar süren, devletin ekonomideki ağırlığının artmasını savunan Keynesyen politikalardan paradigmal kayma anlamına gelen bu yaklaşım, bu tarihten sonra ülke ekonomilerine yön vermiştir. Nitekim bu politikaları takiben devletlerin ekonomi üzerindeki rolünde önemli derecede azalma görülmüştür. Bu rol hem kamu harcamalarının düşürülmesi ile devletin etkinliğinin azaltılmasını hem de hem de deregülasyon politikaları ile devletin özel sektör üzerindeki denetleyici ve yönlendirici rolünün kısıtlanmasını içermekteydi. Ancak 2008 yılında yaşanan küresel finans krizi, neo-liberal politikaların başarısının sorgulanmasına neden olmuştur. Ülke yönetimlerinin izledikleri politikaların neo-liberal bir karakter mi gösterdiği yoksa başka iktisadi yaklaşımlara yönelik paradigmal bir kaymaya mı neden olduğu sorusu son dönemlerde gündemi işgal etmektedir. Çalışmanın bu bölümünde bu bağlamda son

dönemdeki krizler sonrasında sosyal piyasa ekonomine yönelik bir paradigma kayması olup olmadığının sorusu, ülkelerce izlenen politikalar çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Ülkelerin izledikleri politikaların ne derece sosyal piyasa ekonomisine yakınsadığının tespit edilebilmesi için ilk etapta ülkelerin izledikleri politikaların ne derece sosyal piyasa ekonomisinin özelliklerini içerdiğinin ölçülmesi gerekmektedir. Sosyal piyasa ekonomisinin özellikleri bir önceki bölümde tablolar halinde detaylı bir şekilde verilmiş ve diğer liberal iktisat okullarıyla karşılaştırmaları yapılmıştı. Bu bölümde sosyal piyasa ekonomisine ilişkin ölçüm yapabilmek için bir önceki bölümde yer alan unsurların ölçülmesine olanak sağlayan değişkenler belirlenmeye çalışılmıştır. Ölçülebilir değişkenler belirlenirken, literatürde sosyal piyasa ekonomisini ölçmeye çalışan çalışmaların içeriklerinden de faydalanılmıştır.

Van Hook (2004) sosyal piyasa ekonomisini; düzenlemeye tabi olan özel girişimin varlığını, adil rekabet için düzenleme yapılması gerekliliğini, yüksek büyüme oranı, düşük enflasyon ve düşük işsizlik düzeyi, iyi çalışma koşulları, sosyal refah ve kamu hizmetleri arasında dengenin varlığını öne çıkarmıştır. Wrobel'in (2012) sosyal piyasa ekonomisine ilişkin tanımı aşağıda yer alan Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1: Sosyal Piyasa Ekonomisinin Temelleri

Wrobel, Ralph M. 2012. **The Social Market Economy As a Model for Sustainable Growth in Developing and Emerging Countries**. Economic and Environmental Studies. c. 12. s.1: 47-63.

Yukarıda yer alan özellikler çerçevesinde bir ekonominin sosyal piyasa ekonomisine ne derece yakın durduğunu veya sosyal piyasa ekonomisinden ne derece ıraksadığını belirlemek mümkündür. Çalışmada dört ülkenin incelenmesi hedeflenmiştir. Bunlar Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye’dir. Bu dört ülkenin seçimi son derece önemlidir. Bunlardan birincisi Birleşik Krallıktır. Birleşik Krallık liberal felsefenin iktisadi alanda uygulandığı ilk ülkelerden biridir. Hatta kapitalizmin temsilcisi olarak da kabul edilmektedir. Klasik liberalizm çizgisinde ilerleyen bir ülkenin iktisadi yapısının 2008 krizi öncesinde ve sonrasında nasıl bir gelişim çizgisi izlediğinin belirlenmesi son derece önemlidir. Bir diğer ülke ise İsveç’tir. İsveç günümüzde sosyal refah devleti uygulamasının en yoğun izlendiği ülkelerden biri olarak kabul edilmektedir. İsveç’te izlenen politikaların da 2008 krizi ile birlikte nasıl bir değişim sergilediğinin incelenmesi son derece önemlidir. Almanya’nın önemi ise gerek sosyal piyasa ekonomisi anlayışının merkezi olmasından gerekse de Avrupa’da sahip olduğu üretim gücünden gelmektedir. Dördüncü ülke Türkiye’dir. Türkiye’nin seçilme nedeni, sosyal piyasa ekonomisi bağlamında hangi noktada durduğunu tespit etmektir. Bu nedenle bu dört ülkenin sahip olduğu iktisadi yapının 2008 krizi ile birlikte sosyal piyasa ekonomisi bağlamında nasıl bir değişim sergilediği son derece önemli olmaktadır.

Sosyal piyasa ekonomisine ilişkin bileşik endeksin hesaplanması aşamasında OECD tarafından yayınlanan Bileşik Göstergelerin Oluşturulması Hakkında Rehber isimli yayından faydalanılmıştır. Yöntem, çok sayıda alt göstergeden hareketle orijinal değişkenlerle doğrusal bir ilişkiye sahip olan az sayıdaki göstergenin çıkarımına dayanmaktadır. Bu çıkarımı yaparken değişkenlerin varyanslarından faydalanmaktadır. Varyanslar arasında ilişki olmaması, oluşturulacak endeksin temel koşulu olarak kabul edilmektedir.

Sosyal piyasa ekonomisi endeksinin oluşturulmasında temel bileşenler analizi (TBA) yöntemi kullanılacaktır. Literatürde sosyal piyasa ekonomisi özelliklerinden hareketle kantitatif ölçüm yapan çeşitli çalışmalar mevcuttur. Van Santum ve diğ. (2004), Shupe (2013), Helfer (2015), Svoboda (2015) ve Davidescu (2017) bunlardan birkaçıdır. Çalışmamıza ilişkin ölçüme geçmeden önce bu çalışmalardan biraz daha detaylı bahsetmek uygun olacaktır.

Van Santum (2004) çalışmasında sosyal piyasa ekonomisini Eucken'in klasik piyasa ekonomisi ilkelerini sınıflandırarak belirlemeye çalışmıştır. Sınıflandırmada toplam 44 gösterge kullanmış ve bu göstergeleri tüm OECD ülkeleri için kullanmıştır. Analiz sonucunda İsveç'in en yüksek skora sosyal piyasa ekonomisine sahip ülke olduğunu belirlemiştir. Shupe (2013) tarafından yapılan çalışmada ise sosyal piyasa ekonomisi hesaplamasına kurumsal açıdan yaklaşmış İsveç, Almanya, Hollanda ve Birleşik Krallık Avrupa'daki ana sosyal piyasa ekonomisi ülkeleri olarak tespit edilmiştir. Helfer (2015) ise yukarıdaki çalışmalardan farklı olarak sosyal piyasa ekonomisini üç boyutta ele almayı hedeflemiştir: politik kurumsal kalite, ekonomik kurumsal kalite ve sosyal kurumsal kalite. Çalışma sonunda elde edilen bulgular İskandinav ülkelerinin hepsinin sosyal piyasa ekonomisi özelliği gösterdiği şeklindedir. Svoboda (2015), 2015 yılındaki Lüksemburg başkanlığı dönemin de çıkarılan" Avrupa Birliği'nin Sosyal Boyutunu Derinleştirme Programı" ve AB kurucu anlaşmalarını sosyal piyasa ekonomisi ile karşılaştırarak sosyal piyasa ekonomisinin özelliklerinin yasalarda tam olarak karşılık bulmadığını belirtmiştir. Davidescu (2017) ise tüm AB üyelerini sosyal piyasa ekonomisinin özellikleri bazında bir karşılaştırma yaparak en yüksek sosyal piyasa ekonomisi endeksine sahip olan ülkeleri sırasıyla İsveç, Finlandiya, Danimarka, Estonya ve Almanya olarak bulmuştur. En düşük sosyal piyasa ekonomisini uygulayan AB üyeleri ise sırasıyla Romanya, Macaristan, Bulgaristan, ve Malta olarak bulmuştur.

Bu çalışmada yukarıdaki çalışmalardan farklı yöntem ve içerikle sosyal piyasa ekonomisi ölçümü yapılması hedeflenmektedir. Birinci husus boyutlarla ilgilidir. Bu çalışmada dört boyutun kullanılması benimsenmiştir: ekonomik boyut, politik boyut, hukuki boyut ve sosyal boyut. Bu tür bir kategorizasyonun tercih edilmesinin ana nedeni sosyal piyasa ekonomisinin sahip olduğu özelliklerle ilgilidir. Sosyal piyasa ekonomistlerinin çalışmaları referans alındığında sosyal piyasa ekonomisini tanımlayan özelliklerin yukarıdaki gibi dört kategoride toplanmasının mümkün olduğu düşünülmektedir. Bu tür bir kategorizasyonun, ülkelerin sahip olduğu sosyal piyasa ekonomisi düzeylerinin benimsenmesi için uygun olabileceği düşünülmektedir. Nitekim Helfer (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da benzer bir kategorizasyon tercihinin yapıldığı, ancak bu tercihin farklı bir temelde yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farkını ifade eden ikinci husus çalışmada kullanılacak yöntem ile ilgilidir. Bu tezde temel bileşenler analizi

(TBA) yönteminin kullanılması benimsenmiştir. TBA yöntemi, endeks oluşturmada sıkça kullanılan yöntemlerin başında gelmektedir. Bu yöntemin ana avantajı, çalışmalarda kullanılan çok sayıdaki değişkenden hareketle en uygun sonucu en az sayıda veren değişkenlerin tespit edilebilmesine olanak sağlamasıdır. Bu sayede TBA yöntemi sosyal piyasa ekonomisinin hem ana belirleyicilerinin tespit edilebilmesine hem ülkelerin birbirleriyle kıyaslanabilmesine, hem de hesaplanan değerlerin zaman içinde nasıl değiştiğinin gözlenebilmesine imkân verecektir.

4.1 Sosyal Piyasa Ekonomisine İlişkin Boyutların Belirlenmesi

4.1.1 Sosyal Piyasa Ekonomisinin Ölçümü: Bileşik Endeks Yaklaşımı

Ölçüm konusu her zaman tartışmalı konular arasında yer almıştır. Buna karşın ortaya atılan teorilerin geçerliliğinin sınanması ise ölçüm ile mümkün olabilmektedir. Sosyal piyasa ekonomisine ilişkin ölçüm konusu da diğer ölçülen değişkenler gibi tartışmaya açıktır. Ancak amaç mümkün olan en iyi ölçüm sonucunu ortaya koymaktır.

Bileşik endeks yaklaşımı ile analize konu olan ülkelerin sahip olduğu özellikleri dikkate alarak bu özelliklerin sosyal piyasa ekonomisinin özellikleri ile örtüşme sıklığından hareketle bir ilişki ortaya koymayı hedeflemekteyiz. Bu amaç doğrultusunda sosyal piyasa ekonomisine ilişkin bir endeks oluşturabilmek için aşağıdaki süreçler izlenmiştir.

4.1.1.1 Gösterge ve Alt Göstergelerin Oluşturulması

Sosyal piyasa ekonomisi bileşik endeksinin oluşturulması aşamasında ilk işlem alt göstergelerin oluşturulması aşamasıdır. Endeks alt göstergeleri, yukarıda ve daha önceki bölümlerde detayları belirtildiği gibi sosyal piyasa ekonomisi savunucularının açıklamalarından hareketle oluşturulmuştur. Endeksin hazırlanma sürecinde ilk olarak sosyal piyasa ekonomisi savunucularının eserlerinde yer alan ifadeler dikkatle incelenmiştir. Bu piyasanın sahip olması gereken özellikler tek tek not edilmiştir. Daha sonra bu ifadeler gözden geçirilerek boyutlar oluşturulmaya çalışılmış ve alt göstergeler belirlenmiştir. Son olarak oluşturulan göstergelerin literatürde yer alan diğer çalışmalardaki alt göstergelerle paralellik gösterip göstermediği de incelenmiştir.

Endekste kullanacağımız göstergeler dört boyut ve her bir boyutta bağlı altı alt göstergeden oluşmak üzere toplamda 24 başlıkta endekse dahil edilmektedir. Ana boyutlar özellikle sosyal piyasa ekonomisinin en popüler iki ismi olan Walter Eucken ve Wilhelm Röpke'nin düşüncelerinden hareketle saptanmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda 4 ana boyut; Ekonomik boyut, politik boyut, hukuki boyut ve sosyal boyut olarak belirlenmiştir.

4.1.1.1.1 Ekonomik Boyut

Ekonomik boyut göstergeleri ürün piyasasına ilişkin düzenlemeler ile vergiler ve teşvikler olarak ikiye ayrılmaktadır. Ürün piyasasına yapılan düzenlemelerin üç alt göstergesi bulunmaktadır. Bunlar; (i) devlet kontrolü, (ii) girişimcilik önündeki engeller ve (iii) ticaret ve yatırım önündeki engeller. Vergiler ve teşvikler de üç alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlar; (i) vergilerin GSYİH içindeki payı, ücret gelirleri üzerindeki vergi yükünün GSYİH içindeki payı ve teşviklerin toplam harcamalara oranı şeklindedir. Bu durum Tablo 6'de gösterilmiştir.

Tablo 6: Ekonomik Boyuta İlişkin Göstergeler

Ekonomik Boyut Göstergeleri					
Ürün Piyasasına İlişkin Düzenlemeler			Vergiler ve Teşvikler		
Devlet Kontrolü	Girişimcilik Önündeki Engeller	Ticaret ve Yatırım Önündeki Engeller	Vergilerin GSYİH İçindeki Payı	Ücret Gelirleri	
				Üzerindeki Vergi Yükünün GSYİH İçindeki Payı	Teşviklerin Toplam Harcamalara Oranı

Endekste yer alan ürün piyasalarına ilişkin düzenleme sosyal piyasa ekonomistleri tarafından en çok vurgusu yapılan ekonomik düzen, rekabetin yeniden tahsis edilmesi, piyasalar için anayasal çerçeve, anti-tröst yasaları vb. söylemlerine karşılık gelmektedir. Hatta sosyal piyasa ekonomistlerinin en güçlü vurgu yaptıkları kavram piyasalara ilişkin düzenlemelerdir. Diğer taraftan, açık piyasalar ve piyasaların etkin bir şekilde çalışması gereği devlet tarafından teşviklerin kullanılmasını ve ayrıca

vergi yükünün piyasa yapısını bozmayacak düzeyde olması tezine karşılık gelmektedir.

4.1.1.1.2 Politik Boyut

Politik boyut göstergeleri, bilgiye erişim özgürlüğü ve siyasi özgürlükler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bilgiye erişim özgürlüğünün üç alt göstergesi bulunmaktadır. Bunlar; (i) medya çoğulculuğu, (ii) medya özgürlüğü ve (iii) kamu bilgisine erişim şeklindedir. Siyasi özgürlükler de üç alt başlıktan oluşmaktadır: (i) sivil haklar, (ii) politik özgürlükler ve (iii) ayrıştırmama. Bu durum Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7: Politik Boyuta İlişkin Göstergeler

Politik Boyut Göstergeleri					
Bilgiye Erişim Özgürlüğü			Siyasi Özgürlükler		
Medya Çoğulculuğu	Medya Özgürlüğü	Kamu Bilgisine Erişim	Sivil Haklar	Politik Özgürlükler	Ayrıştırmama

Endekste yer alan medya çoğulculuğu; basın yayın sayının tekel olmamasını çok sayıda olmasını ve küçük bir muhalif kuruluş olsa dahi ayakta kalabilmesini ifade etmektedir. Medya özgürlüğü, dileyen dilediği gibi yayın yapmasını yani herhangi bir baskı grubundan etkilenmemesini ifade etmektedir. Kamu bilgisine erişim, kamu kesimine ait bilgilerin şeffaf olmasını, dileyen herkesin bu bilgiye ulaşabilmesini ifade etmektedir. Sivil haklar, tüm bireylerin anayasal haklarının devlet tarafından garantiye almasını ifade eder. Politik özgürlükler, yasalar ile belirlenmiş hakların ve özgürlüklerin korunmasını, muhaliflerin, azınlıkların, her bir bireyin baskı gruplarının baskısına maruz kalmadan kamusal alanda siyaset yapmasını ifade etmektedir. Ayrıştırmama, toplumun cinsiyet, mezhep ya da etnik yapısından dolayı ayrıştırılmamasını ifade eder.

4.1.1.1.3 Hukuki Boyut

Hukuki boyut göstergeleri mülkiyet hakları, güçler ayrılığı ve hukukun üstünlüğü olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Mülkiyet haklarının iki alt göstergesi bulunmaktadır: (i) fiziki mülkiyet hakları ve (ii) fikri mülkiyet hakları. Güçler ayrılığının alt

göstergeleri ise (i) yargısal denetim endeksi ve (ii) yargıç atama endeksi şeklindedir. Son olarak hukukun üstünlüğünün alt göstergelerinin (i) yolsuzluğun önlenmesi endeksi ve (ii) yasal kesinlik endeksi şeklinde belirlendiğinin belirtilmesi gerekmektedir. Bu durum Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8: Hukuki Boyuta İlişkin Göstergeler

Hukuki Boyut Göstergeleri					
Mülkiyet Hakları		Güçler Ayrılığı		Hukukun Üstünlüğü	
Fiziki Mülkiyet Hakları Endeksi	Fikri Mülkiyet Hakları Endeksi	Yargısal Denetim Endeksi	Yargıç Atamaları Endeksi	Yolsuzluğun Önlenmesi Endeksi	Yasal Kesinlik Endeksi

Endekste yer alan mülkiyet haklarının korunması, güçler ayrılığı ilkesi ve hukukun üstünlüğü ilkesi sadece sosyal piyasa ekonomistleri tarafından değil tüm liberal iktisat okulları için tarafından savunulan elzem kriterlerdir.

4.1.1.1.4 Sosyal Boyut

Sosyal boyut göstergeleri sosyal politika ve aile politikası olarak ikiye ayrılabilir. Sosyal politikanın üç alt göstergesi bulunmaktadır. Bunlar; (i) eğitim endeksi, sağlık endeksi ve emeklilik endeksi şeklindedir. Aile politikasının alt başlıkları ise (i) aile endeksi, (ii) sosyal içerim endeksi ve (iii) küresel eşitsizlik endeksi şeklindedir. Bu durum Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9: Sosyal Boyuta İlişkin Göstergeler

Sosyal Boyut Göstergeleri					
Sosyal Politika			Aile Politikası		
Eğitim Endeksi	Sağlık Endeksi	Emeklilik Endeksi	Aile Endeksi	Sosyal İçerim Endeksi	Küresel Eşitsizlik Endeksi

Endekste yer alan eğitim endeksi lise okuma oranlarını, ilgili ülkenin PISA sonuçlarını ve ülkenin PISA sosyo-ekonomik geçmiş gibi parametreleri kapsamaktadır. Sağlık endeksi ise sağlık programlarına yapılan harcamaları, ortalama yaşam süresini, bebek ölüm oranlarını ve toplumun ortalama sağlık algısına ilişkin verileri kapsamaktadır. Emeklilik endeksi yaşlıların istihdam oranı, emeklilerin koruma oranı ve yaşlı ve yoksullara yapılan yardımları kapsamaktadır. Aile endeksi 0-2 yaş bebeklerin bakımları için yapılan harcamaları, 3-5 yaş arası çocuklar için yapılan harcamaları, doğurganlık oranlarını ve çocuk yoksulluk oranlarını kapsamaktadır. Sosyal içerim endeksi yoksulluk oranını, NEET oranını (hem okumayan hem de iş aramayanların oranını), Gini katsayısını, parlamentodaki cinsiyet eşitsizliğini ve yaşam kalitesi verilerini kapsamaktadır. Küresel eşitsizlik endeksi küresel düzeyde yapılan sosyal harcamaları ve devletin teknoloji piyasalarına verdiği destekleri kapsamaktadır.

4.1.1.2 Analiz Döneminin Belirlenmesi

2008 krizinin etkisini analiz edebilmek için göstergelerin 2008 öncesi ve 2008 sonrasındaki değerleri de dikkate alınmıştır. Bu amaçla yukarıdaki alt göstergelerin her birinin 2003, 2008 ve 2013 tarihlerindeki değerleri dikkate alınmıştır. Ara tarihler için değişkenlerin birçoğunun değerleri mevcut olmadığından sadece bu üç dönem dikkate alınmıştır. Kaldı ki bizim bu tez de amacımız model olarak aldığımız 4 ülke de 2008 finansal krizi öncesi sahip oldukları ekonomi politikalarında kriz yıllarında ve kriz sonrasında paradigma kayması olup olmadığının tespitini yapmaktır. Dolayısıyla bileşik endekste kullanacağımız 2003, 2008 ve 2013 verileri tezin ana amacına uygun zaman verileridir. Çalışmaya ilişkin veriler Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) (OECD, [11.07.2019]), Dünya Bankası (WB) (Worldbank, [11.07.2019]) ve Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri Ağı'ndan (SGI-NETWORK) (SGI, [11.07.2019]) temin edilmiştir.¹¹ 4 ülke için çalışmada kullanılan verilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 10'da sunulmuştur.¹²

Tanımlayıcı istatistikler incelendiğinden tüm yıllar için en yüksek standart sapmaya sahip olan değişkenin teşviklerin harcamalar içindeki payı olduğu görülmektedir. En düşük standart sapmaya sahip olan değişkenler ise girişimcilik önündeki engeller ile

¹¹ Verilerin elde edilmesine ve ham haline ilişkin bilgiler Ek 1'de sunulmuştur.

¹² Çalışmada analiz edilen ülkeler Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye olduğundan tanımlayıcı istatistikler bu dört ülkenin verilerinden oluşmaktadır.

ticaret ve yatırım önündeki engellerdir. Bu bulgular teşviklerin harcamalar içindeki payının analize konu olan her üç yıl için de ülkeden ülkeye önemli derecede farklılık gösterdiğini, girişimcilik ve ticaret ve yatırım önündeki engellerin ise diğer değişkenlere kıyasla ülkeler arasında önemli bir farklılık göstermediğini ifade etmektedir.

Tablo 10: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	2003		2008		2013	
	Ort.	Std. Sapma	Ort.	Std. Sapma	Ort.	Std. Sapma
Devlet Kontrolü	4.68	2.56	4.83	1.77	4.54	1.65
Girişimcilik Önündeki Engeller	4.37	0.66	3.53	0.23	3.21	0.19
Ticaret ve Yatırım Önündeki Engeller	1.54	0.82	1.31	1.05	1.17	0.84
Vergilerin GSYİH İçindeki Payı	3.42	0.85	3.37	0.86	3.43	0.74
Ücret Üzerindeki Vergi Yükünün GSYİH İçindeki Payı	0.16	0.10	0.19	0.14	0.22	0.18
Teşviklerin Toplam Harcamalar İçindeki Payı	6.55	1.11	6.27	1.45	6.52	1.48
Medya Çoğulculuğu	6.88	0.85	7.25	1.26	7.63	1.89
Medya Özgürlüğü	7.63	1.49	7.25	2.06	7.25	2.50
Kamu Bilgisine Erişim	7.38	0.95	7.38	0.95	8.00	1.41
Sivil Haklar	7.25	1.85	7.38	2.29	7.50	2.68
Politik Özgürlükler	7.63	1.11	7.88	1.49	8.00	2.16
Ayrıştırma	7.13	1.80	7.25	1.94	7.25	2.22
Fiziki Mülkiyet Hakları Endeksi	7.19	1.35	7.48	1.39	7.28	0.70
Fikri Mülkiyet Hakları Endeksi	6.94	2.00	7.28	1.98	7.53	1.35
Yargısal Denetim Endeksi	8.75	1.89	8.25	1.50	8.38	2.14
Yargıç Atamaları Endeksi	7.50	1.08	7.25	1.71	7.00	2.16
Yolsuzluğun Önlenmesi Endeksi	7.63	1.11	7.00	0.82	7.38	1.49
Yasal Kesinlik Endeksi	8.13	1.89	8.25	2.25	8.50	2.38
Eğitim Endeksi	6.00	1.41	6.25	1.26	6.25	1.71
Sağlık Endeksi	6.75	1.26	7.00	0.82	7.50	1.00
Emeklilik Endeksi	6.25	0.96	6.75	1.26	7.00	1.41
Aile Endeksi	6.50	2.08	6.75	2.22	7.25	2.50
Sosyal İçerim Endeksi	6.00	1.63	6.25	1.71	7.00	1.63
Küresel Eşitsizlik Endeksi	6.93	2.00	7.10	2.14	7.30	2.14
Çalışmada analiz edilen ülkeler Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye olduğundan tanımlayıcı istatistikler bu dört ülkenin verilerinden oluşmaktadır.						

4.1.1.3 İçerik Geçerliliği

İçerik geçerliliği, oluşturulması amaçlanan endeksin, endekste yer alan bileşenlerle oluşturulabilip oluşturulamayacağına bir göstergesi olarak tanımlanabilir. İçerik geçerliliği istatistiksel bir testten ziyade mantıksal bir sınama biçiminde yapılması gerektiği için (Şencan, 2005) bu geçerliliğin sınanmasında literatürde yer alan çalışmaların içeriklerine başvurulmuştur. Literatürde yer alan çalışmalarda geçen kelimeler ile bu çalışmada kullanılan göstergeler arasındaki uyumluluk 1-5 aralığında (hiç uygun değil – tamamıyla uygun) değerlendirilmiştir. Daha sonra endeksin içerik geçerliliğinin saptanması için Lawshe İçerik Geçerliliği Oranları (İGO) hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler aşağıda yer alan Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11: Lawshe İçerik Geçerliliği Oranları (İGO) Hesaplamaları

Gösterge	Benzer İfadeler	Toplam ifade sayısı	İGO	Gösterge	Benzer İfadeler	Toplam ifade sayısı	İGO
Gösterge 1	56	68	82.35	Gösterge 13	47	68	69.12
Gösterge 2	52	68	76.47	Gösterge 14	43	68	63.24
Gösterge 3	49	68	72.06	Gösterge 15	52	68	76.47
Gösterge 4	39	68	57.35	Gösterge 16	58	68	85.29
Gösterge 5	36	68	52.94	Gösterge 17	47	68	69.12
Gösterge 6	35	68	51.47	Gösterge 18	48	68	70.59
Gösterge 7	62	68	91.18	Gösterge 19	39	68	57.35
Gösterge 8	61	68	89.71	Gösterge 20	43	68	63.24
Gösterge 9	57	68	83.82	Gösterge 21	44	68	64.71
Gösterge 10	48	68	70.59	Gösterge 22	43	68	63.24
Gösterge 11	53	68	77.94	Gösterge 23	41	68	60.29
Gösterge 12	58	68	85.29	Gösterge 24	45	68	66.18

Sosyal piyasa ekonomisi literatüründe yer alan ve İGO hesaplamasında referans aldığımız çalışma sayısı 68 adet olduğu için Lawshe İGO hesaplamasındaki n sayısı 68 olarak kabul edilmiştir.¹³ Her bir değişkenin uygunluğu, ilgili boyuta ilişkin ifadelerin geçtiği çalışma sayısının toplam çalışma sayısı olan 68’e bölünmesi ile tespit edilmiştir. Elde edilen oranlar, $p=0.05$ güven aralığında verilen Lawshe minimum içerik geçerlilik oranları ile kıyaslanmıştır. 40’in üzerindeki çalışma için

¹³ Bu 68 çalışmanın listesi Ek 2’de sunulmuştur.

minimum Lawshe İGO değeri 0.29'dur. Tüm göstergeler için hesaplanan değerler 0.29'dan büyük olduğu için içerik geçerliliği sonrası endeks taslağımız 24 alt göstergeden oluşturulmuştur.

4.1.1.4 Madde Ayırt Ediciliği

Endeks taslağı oluşturulduktan sonra endeks göstergelerinin madde ayırt ediciliği, yapı geçerliliği ve güvenilirlik analizleri aşamalarına geçilmiştir. İlk etapta verilere Shapiro-Wilk normallik testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 12'de sunulmuştur. Tablo 12'ye göre çalışmada yer alan tüm göstergelerin anlamlılık değerleri 0.05'den büyük olduğu için normal bir dağılım sergilemektedir.

Tablo 12: Normal Dağılım Testi

	Shapiro-Wilk Testi					
	2003		2008		2013	
	Test istatistiği değeri	Anlamlılık	Test istatistiği değeri	Anlamlılık	Test istatistiği değeri	Anlamlılık
Gösterge 1	.8990	.4263	.9089	.4764	.8885	.3763
Gösterge 2	.9039	.4509	.9896	.9552	.9765	.8815
Gösterge 3	.9886	.9499	.8548	.2419	.9313	.6020
Gösterge 4	.9678	.8280	.9916	.9654	.9988	.9964
Gösterge 5	.9236	.5573	.9883	.9483	.9720	.8540
Gösterge 6	.8893	.3797	.9743	.8677	.9718	.8523
Gösterge 7	.9714	.8500	.8949	.4064	.9938	.9760
Gösterge 8	.8652	.2793	.9261	.5719	.9815	.9109
Gösterge 9	.9191	.5321	.8885	.3763	.8274	.1612
Gösterge 10	.8913	.3890	.9765	.8815	.8949	.4064
Gösterge 11	.9631	.7982	.9890	.9523	.9271	.5774
Gösterge 12	.8280	.1627	.8965	.4141	.8006	.1032
Gösterge 13	.9191	.5321	.8421	.2017	.9707	.8457
Gösterge 14	.8913	.3890	.8395	.1940	.8885	.3763
Gösterge 15	.7907	.0865	.9890	.9523	.8572	.2504
Gösterge 16	.9271	.5774	.9714	.8500	.9271	.5774
Gösterge 17	.9631	.7982	.9447	.6830	.9890	.9523
Gösterge 18	.8413	.1992	.8511	.2297	.9271	.5774
Gösterge 19	.8274	.1612	.8949	.4064	.9714	.8500
Gösterge 20	.8949	.4064	.9447	.6830	.8572	.2504
Gösterge 21	.8634	.2725	.8949	.4064	.8274	.1612
Gösterge 22	.9984	.9951	.9631	.7982	.9815	.9109
Gösterge 23	.9447	.6830	.9714	.8500	.9447	.6830
Gösterge 24	.9113	.4891	.9103	.4841	.9103	.4841

Bir sonraki aşamada endeks taslağında mevcut olan alt bileşenlerin özellikler açısından sosyal piyasa ekonomisini ölçmede ne derece yeterli olduğunun belirlenmesi amacıyla madde-toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Ayrıca endeksin oluşturulmasında kullanılacak alt göstergelerden birinin çıkarılması durumunda çıkarılan alt göstergenin analizi ne derece zayıflatıldığını gösteren Cronbach alfa katsayısı da hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 13’de sunulmuştur.

Tablo 13: Madde-Toplam Korelasyonları ve Cronbach Alfa Katsayıları

	Madde-Toplam Korelasyonları ve Cronbach Alfa Katsayıları					
	2003		2008		2013	
	Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu	Maddenin silinmesi durumundaki Cronbach alfa katsayısı	Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu	Maddenin silinmesi durumundaki Cronbach alfa katsayısı	Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu	Maddenin silinmesi durumundaki Cronbach alfa katsayısı
Gösterge 1	.623*	.712	.895*	.568	.697*	.797
Gösterge 2	.444*	.719	.335*	.585	.762*	.802
Gösterge 3	.458*	.717	.689*	.577	.893*	.800
Gösterge 4	.669*	.583	.583*	.293	.797*	.732
Gösterge 5	.255*	.826	.433*	.768	.313*	.700
Gösterge 6	.448*	.735	.507*	.690	.373*	.794
Gösterge 7	.578*	.706	.718*	.535	.883*	.776
Gösterge 8	.649*	.723	.297*	.610	.253*	.799
Gösterge 9	.679*	.720	.479*	.584	.630*	.787
Gösterge 10	.620*	.713	.351*	.578	.854*	.799
Gösterge 11	.691*	.694	.889*	.538	.528*	.785
Gösterge 12	.592*	.713	.699*	.549	.869*	.794
Gösterge 13	.661*	.704	.401*	.582	.769*	.795
Gösterge 14	.273*	.720	.705*	.607	.488*	.805
Gösterge 15	.787*	.709	.366*	.587	.844*	.786
Gösterge 16	.692*	.707	.589*	.538	.603*	.785
Gösterge 17	.591*	.694	.623*	.561	.718*	.785
Gösterge 18	.782*	.703	.641*	.551	.851*	.794
Gösterge 19	.814*	.693	.790*	.547	.484*	.795
Gösterge 20	.692*	.707	.625*	.574	.511*	.804
Gösterge 21	.402*	.719	.599*	.572	.607*	.804
Gösterge 22	.625*	.694	.563*	.548	.630*	.787
Gösterge 23	.616*	.700	.790*	.547	.862*	.785
Gösterge 24	.331*	.708	.264*	.568	.662*	.802

Tablo 13’de yer alan değerler incelendiğinde her üç yıl için madde-toplam korelasyon değerlerinin 0.255 ile 0.895 arasında değişiklik göstermektedir ve tüm

değerler istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir. Bu bulgu çalışmada yer alan her bir maddenin analizden çıkarılması durumunda analizin zayıflayacağı anlamına gelmektedir. Benzer bir şekilde Tablo 13’de yer alan Cronbach alfa katsayısı da çalışmada kullanılan verilerin güvenilirliğinin testi edilmesine imkân sağlamaktadır. Bu değerler de 0.768 ile 0.805 arasında dağılım göstermektedir. Cronbach alfa için beklenen katsayı aralığı 0.700 ile 0.850 arasındadır. Çalışmamızdaki alfa katsayılarına ilişkin değerler bu bant içinde kaldığı için tüm değişkenlerin endeks oluşturmada kullanılabilecek değişkenler olduğunu ifade etmek mümkündür.

4.1.1.5 Açımlayıcı Faktör Analizi

Yukarıda yer alan madde ayırt edicilik analizi sonrasında oluşturulacak endeksin faktör sayısını belirlemek için öncelikle temel bileşenler analizi yöntemi benimsenmiştir. Sonrasında ise Oblimin döndürme ve temel eksen faktör analizi kullanılarak açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Oblimin döndürme kullanımının nedeni, endekste yer alacak değişkenlerin birbirleriyle ilişkili olabileceği varsayımdır. Daha sonraki aşamada ise alt göstergeleri faktörlere atamak için faktör yükleri incelenmiş ve teorik olarak uygunluk göz önünde bulundurulmuştur. Faktör yükleri mutlak değer olarak 0.40’ın altında olan veya faktör yükü en az iki faktör için mutlak değer olarak 0.40’ın üstünde olan alt göstergelere faktörler atanmamıştır.

Açımlayıcı faktör analizinin yapılıp yapılmayacağı sorusu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett küresellik testi ile değerlendirilmiştir. Tablo 14’de sunulan KMO istatistiğinin göreceli olarak yüksek değeri (0.822) ve Bartlett testinin istatistiksel anlamlılık düzeyi aracılığıyla açımlayıcı faktör analizinin yapılabileceği anlaşılmıştır. Bir diğer ifadeyle analizin örneklem sayısının açımlayıcı faktör analizi yapmak için yeterli görülmüştür.

Tablo 14: KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

KMO and Bartlett Test Sonuçları		
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçümü.		.822
Bartlett Küresellik Testi	Chi-Kare	324.766
Serbestlik derecesi		18
Anlamlılık		.000

KMO ve Bartlett testi sonrasında çalışmanın faktör analizinde temel bileşenler analizi ve Horn paralel analizi sonucunda ölçek için varyansın 2003 yılı için %92.06'sını açıklayan özdeğeri 1'den büyük dört faktörlü bir yapı önerildiği görülmüştür. Sonuçlar Tablo 15'de sunulmuştur.¹⁴

Tablo 15: Temel Bileşenler Analizi

Temel Bileşenler Analizi Sonuçları						
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Açımlayıcı Faktörlerin Karesel Yükleri		
	Toplam	Varyans'ın %'si	Toplam %	Toplam	Varyans'ın %'si	Toplam %
Bileşen 1	11.18	46.57	46.57	11.18	46.57	46.57
Bileşen 2	7.00	29.18	75.75	7.00	29.18	75.75
Bileşen 3	2.69	11.21	86.96	2.69	11.21	86.96
Bileşen 4	1.22	5.10	92.06	1.22	5.10	92.06
Bileşen 5	0.70	2.90	94.95			
Bileşen 6	0.55	2.29	97.24			
Bileşen 7	0.46	1.93	99.17			
Bileşen 8	0.20	0.83	100.00			
Bileşen 9	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 10	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 11	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 12	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 13	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 14	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 15	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 16	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 17	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 18	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 19	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 20	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 21	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 22	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 23	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 24	0.00	0.00	100.00			

2003 yılına ait verilerin açımlayıcı faktör analizinin Oblimin temel eksen döndürme yöntemiyle yapılması durumunda ise 24 alt göstergenin tamamının mutlak değer olarak 0.40'ın üzerinde sadece bir faktörde yüklendiği görülmektedir. Aşağıda yer alan Tablo 16'da endeks faktörlerindeki öz değerler toplamı 22.09 ve alt

¹⁴ 2008 ve 2013 yılları için açıklanan varyans oranı sırasıyla %87.16 ve %95.84'tür. Bu değerlerin faktör yüklerine göre dağılımı Tablo 16'da sunulmuştur.

göstergelerin faktör yükleri ise mutlak değer içinde 0.44 ile 0.81 arasında değiştiği görülmektedir. 24 alt faktöre faktör analizi tekrar edildiğinde alt göstergelere ait faktör yüklerinin sadece bir tanesinde faktör yükünün yüksek olduğu görülmektedir. Benzer bulgular 2008 ve 2013 yıllarına ilişkin yapılan analizlerde de karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 16: Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör Analizi Sonuçları															
	2003				2008				2013							
	Faktör Yükleri				Faktör Yükleri				Faktör Yükleri							
	Ekonomi Boyut	Politik Boyut	Hukuki Boyut	Sosyal Boyut	Ekonomi Boyut	Politik Boyut	Hukuki Boyut	Sosyal Boyut	Ekonomi Boyut	Politik Boyut	Hukuki Boyut	Sosyal Boyut				
Gösterge 1	.71	-	-	-	.69	-	-	-	.75	-	-	-				
Gösterge 2	.58	-	-	-	.55	-	-	-	.63	-	-	-				
Gösterge 3	.81	-	-	-	.75	-	-	-	.79	-	-	-				
Gösterge 4	.69	-	-	-	.63	-	-	-	.66	-	-	-				
Gösterge 5	.70	-	-	-	.69	-	-	-	.73	-	-	-				
Gösterge 6	.69	-	-	-	.71	-	-	-	.73	-	-	-				
Gösterge 7	-	.77	-	-	-	.78	-	-	-	.81	-	-				
Gösterge 8	-	.56	-	-	-	.55	-	-	-	.59	-	-				
Gösterge 9	-	.47	-	-	-	.51	-	-	-	.44	-	-				
Gösterge 10	-	.44	-	-	-	.49	-	-	-	.47	-	-				
Gösterge 11	-	.66	-	-	-	.68	-	-	-	.67	-	-				
Gösterge 12	-	.62	-	-	-	.64	-	-	-	.65	-	-				
Gösterge 13	-	-	.74	-	-	-	.69	-	-	-	.71	-				
Gösterge 14	-	-	.71	-	-	-	.72	-	-	-	.73	-				
Gösterge 15	-	-	.58	-	-	-	.60	-	-	-	.66	-				
Gösterge 16	-	-	.55	-	-	-	.57	-	-	-	.59	-				
Gösterge 17	-	-	.69	-	-	-	.73	-	-	-	.74	-				
Gösterge 18	-	-	.71	-	-	-	.72	-	-	-	.75	-				
Gösterge 19	-	-	-	.66	-	-	-	.68	-	-	-	.69				
Gösterge 20	-	-	-	.61	-	-	-	.60	-	-	-	.62				
Gösterge 21	-	-	-	.78	-	-	-	.71	-	-	-	.77				
Gösterge 22	-	-	-	.65	-	-	-	.69	-	-	-	.63				
Gösterge 23	-	-	-	.66	-	-	-	.63	-	-	-	.69				
Gösterge 24	-	-	-	.49	-	-	-	.48	-	-	-	.44				
Özdeğer	11.18	7.00	2.69	1.22	12.26	6.52	1.96	1.26	13.22	8.06	4.36	2.11				
Açıklanan varyans	46.57	29.18	11.21	5.10	44.65	27.14	9.25	6.12	51.44	35.24	7.10	2.06				

Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda endeks toplam 24 alt gösterge ve ekonomik boyut, politik boyut, hukuki boyut ve sosyal boyut olmak üzere dört gösterge (boyut) olarak düzenlenmiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 17 bize çalışmada kullanılan alt göstergelerin birbirleri ile olan korelasyonunu vermektedir. Korelasyon tablosundaki değerler bize çalışmada kullanılan veriler arasında birebir korelasyon olmadığını, ancak bazı değişkenlerin birbirleri ile güçlü bir pozitif korelatif ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir. Her ne kadar korelasyonun %80'in üzerinde çıkmasının analiz açısından sakıncalar doğurabileceği iddia edilse de TBA yöntemi bu tür olumsuzlukları ortadan kaldırma yetisine sahip olan bir analiz yöntemi olduğu için yüksek korelasyon katsayıları analiz açısından bir sorun doğurmamaktadır.

Tablo 17: Korelasyon Değerleri

	Gösterge 1	Gösterge 2	Gösterge 3	Gösterge 4	Gösterge 5	Gösterge 6	Gösterge 7	Gösterge 8	Gösterge 9	Gösterge 10	Gösterge 11	Gösterge 12	Gösterge 13	Gösterge 14	Gösterge 15	Gösterge 16	Gösterge 17	Gösterge 18	Gösterge 19	Gösterge 20	Gösterge 21	Gösterge 22	Gösterge 23	Gösterge 24
Gösterge 1	-																							
Gösterge 2	0.33	-																						
Gösterge 3	0.71	0.76	-																					
Gösterge 4	0.71	0.10	0.60	-																				
Gösterge 5	0.68	0.63	0.67	0.47	-																			
Gösterge 6	-0.26	-0.28	-0.20	0.11	-0.66	-																		
Gösterge 7	0.49	-0.40	0.22	0.76	0.05	0.28	-																	
Gösterge 8	0.13	0.31	0.12	-0.07	0.73	-0.78	-0.20	-																
Gösterge 9	-0.01	-0.52	-0.04	0.38	-0.52	0.68	0.75	-0.62	-															
Gösterge 10	0.42	-0.40	-0.06	0.44	0.41	-0.41	0.59	0.48	0.12	-														
Gösterge 11	0.81	-0.11	0.47	0.87	0.50	-0.15	0.84	0.11	0.37	0.75	-													
Gösterge 12	0.51	-0.27	0.32	0.83	0.11	0.21	0.91	-0.25	0.64	0.52	0.81	-												
Gösterge 13	0.44	0.10	0.36	0.67	-0.02	0.70	0.49	-0.56	0.48	-0.12	0.40	0.49	-											
Gösterge 14	0.32	0.25	0.05	-0.30	0.35	-0.52	-0.36	0.43	-0.49	0.21	0.01	-0.46	-0.28	-										
Gösterge 15	0.44	0.52	0.69	0.51	0.69	-0.20	0.29	0.49	0.00	0.20	0.46	0.16	0.18	0.02	-									
Gösterge 16	0.79	0.24	0.72	0.89	0.61	-0.09	0.75	0.14	0.27	0.48	0.86	0.82	0.46	-0.20	0.59	-								
Gösterge 17	0.61	0.25	0.73	0.86	0.50	0.00	0.65	0.06	0.41	0.35	0.77	0.63	0.48	-0.18	0.78	0.80	-							
Gösterge 18	0.88	0.08	0.54	0.72	0.71	-0.48	0.58	0.34	0.00	0.71	0.91	0.55	0.17	0.26	0.50	0.77	0.67	-						
Gösterge 19	0.41	-0.32	0.22	0.80	-0.12	0.50	0.80	-0.58	0.75	0.29	0.68	0.85	0.75	-0.43	0.03	0.58	0.61	0.38	-					
Gösterge 20	0.59	-0.34	0.20	0.66	0.22	-0.13	0.61	-0.13	0.33	0.60	0.80	0.56	0.29	0.05	0.16	0.46	0.60	0.77	0.67	-				
Gösterge 21	-0.02	-0.69	-0.26	0.32	-0.63	0.62	0.65	-0.77	0.84	0.14	0.31	0.67	0.45	-0.50	-0.45	0.16	0.11	-0.03	0.80	0.40	-			
Gösterge 22	0.28	-0.37	0.16	0.73	-0.25	0.64	0.83	-0.63	0.87	0.20	0.59	0.83	0.75	-0.54	0.06	0.53	0.58	0.25	0.97	0.55	0.84	-		
Gösterge 23	0.59	-0.23	0.40	0.85	0.05	0.39	0.93	-0.41	0.76	0.39	0.83	0.90	0.70	-0.33	0.28	0.76	0.75	0.57	0.92	0.67	0.68	0.92	-	
Gösterge 24	0.00	-0.45	-0.04	0.44	-0.57	0.80	0.61	-0.85	0.88	-0.08	0.27	0.64	0.68	-0.60	-0.23	0.22	0.30	-0.09	0.86	0.34	0.92	0.92	0.74	-

4.1.1.6 Güvenilirlik Analizi

Açımlayıcı faktör analizi sonrasında modelin güvenilirliği iç tutarlılık yöntemiyle incelenmiştir. Endeksin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı her bir boyut için 0.82 ile 0.89 arasında hesaplanmıştır. Endeksin tamamı için hesaplanan değer ise 0.86'dır. Değerler Tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 18: Endeksin İç Tutarlılık Katsayıları

Boyutlar	Alt gösterge	Alfa Katsayısı
Ekonomik Boyut	6	0.82
Politik Boyut	6	0.84
Hukuki Boyut	6	0.87
Sosyal Boyut	6	0.89
Toplam	24	0.86

Her bir faktörün bileşik endekse katkısının belirlenmesi sürecinde her bir bileşenin varyansının toplam varyans içerisindeki payı dikkate alınmıştır. Bu paylar her bir bileşenin, bileşik endeks içerisindeki ağırlığını belirlemektedir. Nomikos ve MacGregor (1994), Nardo ve diğ. (2005), Moura (2007), OECD (2008) ve Davidescu ve diğ. (2015) bileşik endeksin oluşturulmasındaki ana adımları şu şekilde tanımlamıştır.

Ülkeler arasında bir sıralama yapabilmek için sosyal piyasa ekonomisi endeksinin değeri 0 ile 100 arasında belirlenmiştir. Eğer endeks değeri 0 olursa, bu değer o ülkenin sosyal piyasa ekonomisinin özelliklerinden hiçbirine sahip olmadığı anlamına gelecektir. Eğer endeks değeri 100 olursa bu da o ülkenin sosyal piyasa ekonomisinin özelliklerinin tamamına sahip olduğu anlamına gelecektir. Eğer değer 0 ile 100 arasında yer alırsa, bu durum ilgili ülkenin sosyal piyasa ekonomisinin özelliklerinin bir kısmına sahip olduğu anlamına gelecektir. Yüksek değer, yüksek sosyal piyasa ekonomisi özelliklerine sahiplik anlamına gelmektedir. Analizde kullanılan alt göstergeler toplam dört boyutta düzenlenmiştir. Bu boyutlar ve her bir boyutun alt göstergeleri aşağıda listelenmiştir.

A. Ekonomik Boyut

A.1. Ürün Piyasasına İlişkin Düzenlemeler

A.1.1. Devlet Kontrolü

A.1.2. Girişimcilik Önündeki Engeller

- A.1.3. Ticaret ve Yatırım Önündeki Engeller
- A.2. Vergiler ve Teşvikler
  - A.2.1. Vergilerin GSYİH İçindeki Payı
  - A.2.2. Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükünün GSYİH İçindeki Payı
  - A.2.3. Teşviklerin Toplam Harcamalar İçindeki Payı
- B. Politik Boyut
  - B.1. Bilgiye Erişim Özgürlüğü
    - B.1.1. Medya Çoğulculuğu
    - B.1.2. Medya Özgürlüğü
    - B.1.3. Kamu Bilgisine Erişim
  - B.2. Siyasi Özgürlükler
    - B.2.1. Sivil Haklar
    - B.2.2. Politika Özgürlükler
    - B.2.3. Ayırıştırma
- C. Hukuki Boyut
  - C.1. Mülkiyet Hakları
    - C.1.1. Fiziki Mülkiyet Hakları Endeksi
    - C.1.2. Fikri Mülkiyet Hakları Endeksi
  - C.2. Güçler Ayrılığı
    - C.2.1. Yargısal Denetim Endeksi
    - C.2.2. Yargıç Atamaları Endeksi
  - C.3. Hukukun Üstünlüğü
    - C.3.1. Yolsuzluğun Önlenmesi Endeksi
    - C.3.2. Yasal Kesinlik Endeksi
- D. Sosyal Boyut
  - D.1. Sosyal Politika
    - D.1.1. Eğitim Endeksi
    - D.1.2. Sağlık Endeksi
    - D.1.3. Emeklilik Endeksi
  - D.2. Aile Politikası
    - D.2.1. Aile Endeksi
    - D.2.2. Sosyal İçerim Endeksi
    - D.2.3. Küresel Eşitsizlik Endeksi

Tablo 15’de yer alan temel bileşenler analizinin uygulanması neticesinde analizde yer alan göstergelerin dört boyut altında ifade edilebildiğini ve bunların varyansının, toplam varyansın 2003 yılı için %92.06’sını, 2008 yılı için %87.16’sını ve 2013 yılı için %95.84’ünü açıklama kabiliyetinde olduğunu tespit edildiği görülebilir. Optimal temel bileşenlerin seçim sürecinde Kaiser kriteri kullanılmış ve bileşenlerin özdeğerlerinin (eigenvalues) birden büyük olması benimsenmiştir.

Tablo 15’de sunulan ampirik sonuçlar 2003 yılı için ilk temel bileşenin varyansının toplam varyansın %46.57’ünü açıklama kabiliyetinde olduğunu göstermiştir. İkinci bileşenin açıklanan varyansa katkısı %29.18’tir ve açıklanan toplam varyans bu sayede %75.75’a yükselmektedir. Üçüncü varyansın %11.21’luk katkısı ile açıklanan toplam varyans %86.96’e yükselmekte ve dördüncü bileşen ile bu değer %92.06 olarak gerçekleşmektedir.

Tablo 16’da yer alan açımlayıcı faktör analizi sonuçları veya bir diğer deyişle bileşen matrisinin farklı ölçeklere sahip olması nedeniyle dönüştürülmesi gerekmektedir. Dönüştürülme işlemi sonucunda elde edilen değerler Tablo 19’da sunulmuştur.

Buna göre 2003 yılı için ilk boyutun en fazla ticaret ve yatırım önündeki engeller ile en yüksek korelasyona sahip olduğu tespit edilmiştir ($a_{13}=0.82$). İkinci boyut ile en yüksek korelasyona sahip olan alt gösterge ise medya çoğulculuğudur ($b_{11}=-0.78$). Üçüncü bileşen ile en yüksek korelasyona sahip olan alt gösterge fiziki mülkiyet hakları endeksi iken ($c_{11}=0.77$) son boyutun en fazla korelasyona sahip olduğu alt gösterge emeklilik endeksidir ($d_{13}=0.79$). Buradan hareketle sosyal piyasa ekonomisinin boyutlarını etkileyen en önemli alt göstergelerin sırasıyla ticaret ve yatırım önündeki engeller, emeklilik endeksi, medya çoğulculuğu ve fiziki mülkiyet hakları endeksi olduğunu söylemek mümkündür. Benzer yöntemi izleyerek 2008 ve 2013 yılına dair sonuçlara ulaşmak mümkündür.

Tablo 19: Dönüştürülmüş Bileşen Matrisi

Faktör Analizi Sonuçları													
		2003				2008				2013			
		Faktör Yükleri				Faktör Yükleri				Faktör Yükleri			
Kod		Ekonomi Boyut	Politik Boyut	Hukuki Boyut	Sosyal Boyut	Ekonomi Boyut	Politik Boyut	Hukuki Boyut	Sosyal Boyut	Ekonomi Boyut	Politik Boyut	Hukuki Boyut	Sosyal Boyut
Gösterge 1	a11	.73	-	-	-	.71	-	-	-	.77	-	-	-
Gösterge 2	a12	.59	-	-	-	.57	-	-	-	.65	-	-	-
Gösterge 3	a13	.82	-	-	-	.76	-	-	-	.81	-	-	-
Gösterge 4	a21	.71	-	-	-	.63	-	-	-	.69	-	-	-
Gösterge 5	a22	.70	-	-	-	.71	-	-	-	.76	-	-	-
Gösterge 6	a23	.71	-	-	-	.75	-	-	-	.74	-	-	-
Gösterge 7	b11	-	.78	-	-	-	0.77	-	-	-	.83	-	-
Gösterge 8	b12	-	.58	-	-	-	0.57	-	-	-	.63	-	-
Gösterge 9	b13	-	.49	-	-	-	0.50	-	-	-	.55	-	-
Gösterge 10	b21	-	.45	-	-	-	0.43	-	-	-	.49	-	-
Gösterge 11	b22	-	.69	-	-	-	0.66	-	-	-	.69	-	-
Gösterge 12	b23	-	.68	-	-	-	0.62	-	-	-	.67	-	-
Gösterge 13	c11	-	-	.77	-	-	-	0.72	-	-	-	.73	-
Gösterge 14	c12	-	-	.72	-	-	-	0.70	-	-	-	.75	-
Gösterge 15	c21	-	-	.58	-	-	-	0.62	-	-	-	.68	-
Gösterge 16	c22	-	-	.55	-	-	-	0.52	-	-	-	.61	-
Gösterge 17	c31	-	-	.70	-	-	-	0.69	-	-	-	.75	-
Gösterge 18	c32	-	-	.73	-	-	-	0.70	-	-	-	.76	-
Gösterge 19	d11	-	-	-	.68	-	-	-	0.65	-	-	-	.73
Gösterge 20	d12	-	-	-	.63	-	-	-	0.63	-	-	-	.65
Gösterge 21	d13	-	-	-	.79	-	-	-	0.78	-	-	-	.79
Gösterge 22	d21	-	-	-	.66	-	-	-	0.70	-	-	-	.65
Gösterge 23	d22	-	-	-	.67	-	-	-	0.69	-	-	-	.72
Gösterge 24	d23	-	-	-	.51	-	-	-	0.53	-	-	-	.48
Özdeğer		11.18	7.00	2.69	1.22	12.26	6.52	1.96	1.26	13.22	8.06	4.36	2.11
Açıklanan varyans		46.57	29.18	11.21	5.10	44.65	27.14	9.25	6.12	51.44	35.24	7.10	2.06

2008 yılı için ilk boyutun en fazla Teşviklerin Toplam Harcamalar İçindeki Payı ile en yüksek korelasyona sahip olduğu tespit edilmiştir (a23=0.75). İkinci boyut ile en yüksek korelasyona sahip olan alt gösterge ise 2003'teki gibi yine medya çoğulculuğudur (b11=-0.77). Üçüncü bileşen ile en yüksek korelasyona sahip olan alt gösterge 2003'teki gibi fiziki mülkiyet hakları endeksi iken (c11=0.72) son boyutun en fazla korelasyona sahip olduğu alt gösterge yine 2003'te olduğu gibi emeklilik

endeksidir (d13=0.78). Buradan hareketle ilgili ülkelerde 2008 yılının da sosyal piyasa ekonomisinin boyutlarını etkileyen en önemli alt göstergelerin sırasıyla Teşviklerin Toplam Harcamalar İçindeki Payı, medya çoğulculuğu, fiziki mülkiyet hakları endeksi ve emeklilik endeksi olduğunu söylemek mümkündür.

2013 yılı için ilk boyutun en fazla 2003'teki gibi ticaret ve yatırım önündeki engeller ile en yüksek korelasyona sahip olduğu tespit edilmiştir (a13=0.81). İkinci boyut ile en yüksek korelasyona sahip olan alt gösterge ise 2003 ve 2008'teki gibi yine medya çoğulculuğudur (b11=-0.83). Üçüncü bileşen ile en yüksek korelasyona sahip olan alt gösterge diğer yıllardan farklı olarak yasal kesinlik endeksi iken (c32=0.76) son boyutun en fazla korelasyona sahip olduğu alt gösterge yine 2003 ve 2008'te olduğu gibi emeklilik endeksidir (d13=0.79). Buradan hareketle ilgili ülkelerde 2013 yılının da sosyal piyasa ekonomisinin boyutlarını etkileyen en önemli alt göstergelerin sırasıyla ticaret ve yatırım önündeki engeller, medya çoğulculuğu, yasal kesinlik endeksi ve emeklilik endeksi olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.1.7 Sosyal Piyasa Ekonomisi Endeks Değerinin Hesaplanması

Her bir boyutun endeks içindeki katkısını hesaplayabilmek için kullanılan ağırlıklar, her bir bileşen için hesaplanan varyansın toplam varyans içindeki oranıyla belirlenmiştir. Standardize edilmemiş sosyal piyasa ekonomisi endeksinin (SPEE) i ülkesi ve t yılı için değeri şu şekilde hesaplanabilir:

$$SPEE_t^i = \sum_{j=1}^{24} \sum_{k=1}^4 x_{t,j}^i \cdot \frac{VAR_k}{TVAR} \cdot TB_{t,j}^i \quad (1)$$

Formülde yer alan x ifadesi analizde yer alan 24 alt boyutun her birinin aldığı ham değeri ifade etmektedir.¹⁵ i ifadesi analize konu olan ülkeleri verirken j terimi 24 alt boyutu ifade etmektedir. Yine denklemde yer alan k terimi de 4 ana boyutu ifade etmektedir. SPEE ifadesi sosyal piyasa ekonomisi endeks değerini, VAR ifadesi hesaplanan varyansı, TVAR ifadesi toplam varyansı, TB ifadesi ise Tablo 19'da hesaplanan döndürülmüş temel bileşeni ifade etmektedir. Aşağıda yer alan Tablo

¹⁵ Ham değerlerin minimum değeri sıfırdır. Maksimum değerler ise farklılık göstermektedir. Çalışmada uyumu sağlamak için tüm verilerin maksimum değeri 10 olacak şekilde tüm veriler standardize edilmiştir. Bu nedenle tüm verilerin sıfır ile 10 arasında değerler aldığını ifade etmek doğru olacaktır.

20'de Alman ekonomisinin 2003 yılına ait sosyal piyasa ekonomisi endeks değerinin nasıl hesaplandığı gösterilmiştir.

Tablo 20: Örnek SPEE Hesaplaması

ALMANYA - 2003					
	Ham değer	Açıklanan Varyans	Toplam Varyans	Faktör Yükleri	Hesaplanan Değer
	$x_{t,j}^i$	VAR_k	$TVAR$	$TB_{t,j}^i$	
Devlet Kontrolü	4.30	0.4657	0.9206	0.73	1.59
Girişimcilik Önündeki Engeller	4.82	0.4657	0.9206	0.59	1.44
Ticaret ve Yatırım Önündeki Engeller	1.68	0.4657	0.9206	0.82	0.70
Vergilerin GSYİH İçindeki Payı	3.46	0.4657	0.9206	0.71	1.24
Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükünün GSYİH İçindeki Payı	0.13	0.4657	0.9206	0.70	0.05
Teşviklerin Toplam Harcamalar İçindeki Payı	8.11	0.4657	0.9206	0.71	2.91
Medya Çoğulculuğu	6.00	0.2918	0.9206	0.78	1.48
Medya Özgürlüğü	9.00	0.2918	0.9206	0.58	1.65
Kamu Bilgisine Erişim	6.00	0.2918	0.9206	0.49	0.93
Sivil Haklar	8.00	0.2918	0.9206	0.45	1.14
Politik Özgürlükler	8.00	0.2918	0.9206	0.69	1.75
Ayrıştırma	7.50	0.2918	0.9206	0.68	1.62
Fiziki Mülkiyet Hakları Endeksi	7.52	0.1121	0.9206	0.77	0.71
Fikri Mülkiyet Hakları Endeksi	8.76	0.1121	0.9206	0.72	0.77
Yargısal Denetim Endeksi	10.00	0.1121	0.9206	0.58	0.71
Yargıç Atamaları Endeksi	8.00	0.1121	0.9206	0.55	0.54
Yolsuzluğun Önlenmesi Endeksi	8.00	0.1121	0.9206	0.70	0.68
Yasal Kesinlik Endeksi	9.50	0.1121	0.9206	0.73	0.84
Eğitim Endeksi	5.00	0.0510	0.9206	0.68	0.19
Sağlık Endeksi	7.00	0.0510	0.9206	0.63	0.24
Emeklilik Endeksi	6.00	0.0510	0.9206	0.79	0.26
Aile Endeksi	6.00	0.0510	0.9206	0.66	0.22
Sosyal İçerim Endeksi	6.00	0.0510	0.9206	0.67	0.22
Küresel Eşitsizlik Endeksi	5.60	0.0510	0.9206	0.51	0.16
TOPLAM ($SPEE_{2003}^{ALM}$)					22.04

Hesaplamaadan elde edilen değere ilişkin yorumlamayı kolaylaştırmak için endeks, 0 (sıfır sosyal piyasa ekonomisi seviyesi) ile 100 (tam sosyal piyasa ekonomisi seviyesi) arasında değerler almak için yüzdelik sıralama kullanılarak dönüştürülmüştür. Endeksin alabileceği maksimum değerlerden hareketle endeksin

en yüksek değeri olan 100 değeri belirlenmiştir. Buna göre formülde yer alan katsayılar kullanılarak hesaplanabilecek en yüksek değer 2003 yılı için 40.30, 2008 yılı için 39.16 ve 2013 yılı için ise 42.03 olarak bulunmuştur. Bu değerlerin 100 olduğu kabul edildiğinde ülkelerin aldığı sosyal piyasa ekonomisi endeksi değerleri Tablo 21'deki gibi belirlenmiş olur.

Tablo 21: Ülkelerin Yıllara Göre Sosyal Piyasa Ekonomisi Endeksi Değeri

	Hesaplanan Değer			SPE Endeks Değeri		
	2003	2008	2013	2003	2008	2013
Almanya	22.04	21.40	23.59	54.69	54.65	56.12
İsveç	23.01	22.90	25.86	57.09	58.49	61.52
Birleşik Krallık	19.56	19.43	20.86	48.54	49.61	49.62
Türkiye	19.20	17.09	17.29	47.66	43.64	41.13

4.1.2 Sosyal Piyasa Ekonomisi Endeksi Yorumu

Tablo 21 incelendiğinde ilk olarak, beklenildiği gibi 4 modelli ülke arasında sosyal piyasa ekonomisine en yakın ülkenin İsveç olduğu beklenmedik şekilde en uzak ülkenin Türkiye olduğu tespit edilmiştir. İkinci önemli ayrıntı ise Almanya, İsveç ve Birleşik Krallık'ın kriz sonrasında sosyal piyasa ekonomisine yakınsamaları, Türkiye'nin ise ıraksamasıdır. Üçüncü önemli ayrıntı ise kriz sonrası İsveç ve Almanya'nın daha yüksek oranlarda sosyal piyasa ekonomisine yakınsadıkları gözlemlenirken Birleşik Krallık'ın düşük oranda yakınsadığı ve Türkiye'nin ise sosyal piyasa ekonomisinden önemli düzeyde ıraksadığıdır. Diğer önemli ayrıntı İsveç ve Almanya'nın endeks değerlerindeki yakınlıktır. Bu bulguya göre Almanya'nın da önemli ölçüde sosyal piyasa ekonomisi özelliği gösterdiğini söylemek mümkündür. Tablo 21'e göre diğer önemli bir gelişme beklentilerden farklı olarak Birleşik Krallık'ın puanı kriz döneminde artış göstermiş, kriz sonrasında yükselmiştir. Türkiye'nin endeks değeri ise kriz döneminde hızlı bir azalış göstermiş, kriz sonrasında da bu azalışı devam ettirmiştir. Türkiye küresel kriz döneminde sosyal piyasa ekonomisinden ıraksarken kriz sonrasında bu ıraklığın düzeyi biraz daha artmıştır.

Yukarıda elde edilen bulgular genel anlamda Birleşik Krallık hariç beklenen bulgularla paralel bulgulardır. Kriz dönemlerinde ve sonrasında Almanya ve İsveç'in endeks değeri sürekli artış göstermiştir. İngiltere ise sosyal piyasa ekonomisi

dışındaki liberal ekonomi tercihi olmasına karşın sosyal piyasa ekonomisine yakınsamıştır. Türkiye'nin de daha liberal bir ekonomi tercihinine yöneldiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda sosyal piyasa endeks değerleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde küresel finansal krizin, Almanya, Birleşik Krallık ve İsveç için kriz öncesine kıyasla sosyal piyasa ekonomisine daha fazla yakınsadığını, Türkiye'nin ise sosyal piyasa ekonomisinden daha fazla ıraksadığını ifade etmek mümkündür. Endeks değerlerindeki değişim incelendiğinde Türkiye için hızlı bir değişimin mevcut olduğunun da belirtilmesi gerekmektedir.

Bir sonraki alt bölümde ülkelerin her birinin sosyal piyasa ekonomisi endeksi değerinden hareketle sosyal piyasa ekonomisine yakınsamalarının ya da sosyal piyasa ekonomisinden ıraksamalarının dört boyut ve yirmi dört alt gösterge bazında detaylı analizi yapılacaktır. Bu analiz ile ülkelerin OECD, WB ve SGI nezdinde endekse dahil edilen ham verilerden yola çıkarak ilgili ülkenin sosyal piyasa ekonomisine yakınsamasına/ıraksamasına neden olan parametreler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

4.1.2.1 İsveç'in SPE Endeks Yorumu

Tablo 21 incelendiğinde İsveç'in SPE endeks değerleri 2003, 2008 ve 2013 için sırasıyla 57.09, 58.49 ve 61.52 olarak hesaplandığı görülmektedir. İsveç'in kriz öncesinde de diğer ülkeler ile kıyaslandığında en yüksek derecede sosyal piyasa ekonomisini uyguladığı görülmektedir. Kriz döneminde ve sonrasında endeks değeri yükselerek (57.09, 58.49 ve 61.52) İsveç ekonomisinin sosyal piyasa ekonomisine daha da yakınsadığı görülebilir. Literatürde yer alan diğer çalışmaların neredeyse tamamında da İsveç'in en yüksek düzeyde sosyal piyasa ekonomisi uygulayan ülke olduğu bulgulanmıştır. Bu çalışmanın bulgusu da diğer çalışmalarla paralel sonuçlar vermiştir. Tablo 22 bize İsveç'in analizimizde kullanılan değerlerinin ham halini vermektedir. En sağda yer alan max sütunu, ilgili değişkenin alabileceği maksimum değeri, soldaki değerler ise ilgili ülkenin söz konusu yıllarda aldığı ham değerleri yansıtmaktadır. Bu değerler İsveç'in sosyal piyasa ekonomisine ilişkin karakteristik yapısının anlaşılmasında yardımcı olabilecektir.

İsveç için ekonomik boyutu incelediğimizde ürün piyasalarının devlet tarafından kontrol edilmesini (düzenlemesini) ifade eden *devlet kontrolü* puanı 10 üzerinden kriz öncesi 3.82 iken kriz sonrası da 4.44 olmuştur. Aslında bu puan düşük gibi

görünse de İsveç gibi piyasalarda aksamaların ya da tekelleşmenin nadir görüldüğü, nispeten istikrarlı bir piyasa yapısına sahip bir ülke için yüksek bir puan olarak okunmalıdır. Diğer taraftan piyasaların liberalizasyonunun göstergesi olan *girişimcilik önündeki engeller* ve *ticaret ve yatırım önündeki engeller* alt başlıklarından 10 üzerinden düşük puan alması, sosyal piyasa ekonomisinin serbest ticaret ilkesinin önemli derecede İsveç'te uygulandığının göstergeleridir. *Vergilerin GSYİH'deki payına* bakıldığında 4 ülke içinde en yüksek oranlara sahip olan ülke İsveç'tir. Bu durum vergi toplayan otoritenin güçlü olduğunu ve gelirin yeniden dağıtım konusunda bu otoritenin elinin güçlü olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim *devlet teşviklerinin toplam harcamalar içindeki payına* bakıldığında Almanya'dan sonra en yüksek ikinci orana sahip olan ülke yine İsveç'tir. Bunun anlamı, sosyal piyasa ekonomisinin en önemli özelliklerinden biri olan gelirin yeniden dağıtımı konusu da İsveç'te güçlü bir şekilde uygulanmaktadır.

Tablo 22: Analizde Kullanılan Değişkenlerin Ham Puanları: İsveç

	Kod	2003	2008	2013	Max
Devlet Kontrolü	a11	3.82	4.78	4.44	10
Girişimcilik Önündeki Engeller	a12	3.98	3.62	3.42	10
Ticaret ve Yatırım Önündeki Engeller	a13	1.24	1.24	1.24	10
Vergilerin GSYİH İçindeki Payı	a21	4.55	4.40	4.29	10
Ücret Gelirleri Üz. Vergi Yükünün GSYİH İçindeki Payı	a22	0.22	0.37	0.46	10
Teşviklerin Toplam Harcamalar İçindeki Payı	a23	6.54	6.88	7.21	10
Medya Çoğulculuğu	b11	8.00	9.00	10.00	10
Medya Özgürlüğü	b12	8.00	7.00	8.00	10
Kamu Bilgisine Erişim	b13	8.00	8.00	10.00	10
Sivil Haklar	b21	8.50	8.50	9.00	10
Politik Özgürlükler	b22	9.00	9.50	10.00	10
Ayrıştırma	b23	8.50	9.00	9.00	10
Fiziki Mülkiyet Hakları Endeksi	c11	8.54	8.50	8.20	10
Fikri Mülkiyet Hakları Endeksi	c12	7.62	7.60	8.20	10
Yargısal Denetim Endeksi	c21	10.00	9.00	10.00	10
Yargıç Atamaları Endeksi	c22	8.50	9.00	9.00	10
Yolsuzluğun Önlenmesi Endeksi	c31	9.00	8.00	9.00	10
Yasal Kesinlik Endeksi	c32	9.50	10.00	10.00	10
Eğitim Endeksi	d11	8.00	8.00	8.00	10
Sağlık Endeksi	d12	8.00	7.00	8.00	10
Emeklilik Endeksi	d13	7.00	8.00	8.00	10
Aile Endeksi	d21	9.00	8.00	10.00	10
Sosyal İçerim Endeksi	d22	8.00	8.00	9.00	10
Küresel Eşitsizlik Endeksi	d23	9.10	7.30	9.50	10

Politik boyutun alt başlıkları incelendiğinde sosyal piyasa ekonomisinin ve diğer liberal iktisat okullarının azami önem verdiği demokrasi, liyakate dayalı yönetim şekli ve devletin özgürlükleri kısıtlamama şartlarının tümünün Almanya ile birlikte İsveç'te de neredeyse tam olarak uygulandığını aldıkları değerler aracılığıyla görebilmekteyiz. İsveç'in özellikle 2013 yılında neredeyse maksimum değerler aldığı görülmektedir. Bu durum politik boyutta da İsveç'in sosyal piyasa ekonomisini en iyi uygulayan ülke olduğunu ve hatta zaman içinde sosyal piyasa ekonomisine daha da yakınsadığını söylemek mümkündür.

Hukuki boyuta bakıldığında yine sosyal piyasa ekonomisinin ve diğer liberal okulların azami önem arz ettikleri hukukun üstünlüğü ilkesi, mülkiyet haklarının korunması ve yolsuzlukların önlenmesi noktasında İsveç'in analize konu olan dört ülke arasında en yüksek puanlara sahip olduğu görülebilir. Bu durum hukuki boyut açısından İsveç'in sosyal piyasa ekonomisine en yakın ülke olduğunu göstermektedir.

Son olarak İsveç'in sosyal boyut için verilen ham puanlarına bakıldığında (ki sosyal piyasa ekonomistlerini diğer liberal okullardan ayıran en önemli konulardan biri sosyal boyuttur) yine diğer üç boyut gibi neredeyse maksimum ham puanlara yakın puan aldığı gözlenmektedir. Özellikle diğer üç ülke ile kıyaslandığında eğitim harcamalarında, sağlık harcamalarında, emeklilere verilen yardımlarda ve aile için yapılan sosyal harcamalarda devletin gelirin yeniden dağıtılması konusunda etkin bir role sahip olduğunu görebilmekteyiz. Diğer önemli ayrıntı ise küresel eşitsizlik endeksinde hükümetlerin küresel eşitsizlikle mücadelesinin puanlaması yapılmaktadır. Gerek OECD gerekse AB ülkeleri arasında İsveç maksimum 10 puan üzerinden gerek kriz öncesinde olsun gerekse kriz sonrasında olsun 9 puanın üzerinde bir değer alarak sosyal piyasa ekonomisinin en önemli uygulayıcısı olduğunu bu kategoride de ispatlanmış olmaktadır.

4.1.2.2 Almanya'nın SPE Endeks Yorumu

SPE endeksine göre sosyal piyasa ekonomisinin en iyi uygulayıcılarından biri de Almanya'dır. Almanya'nın 2003, 2008 ve 2013 endeks değerleri sırasıyla 54.69, 54.65 ve 56.12 olmuştur. Kriz döneminde ve sonrasında endeks değerinin artıyor olması, Almanya'nın bu süreçte sosyal piyasa ekonomisine daha da yakınsadığını

göstermektedir. Gerek sosyal piyasa ekonomisinin teorik temellerinin Almanya’da atılmış olması, gerekse İkinci Dünya Savaşı’ndan hemen sonra sosyal piyasa ekonomisini ilk hayata geçiren ülke olması Almanya açısından önemli bir veridir. Bu durumu şu şekilde de okumak mümkündür: İkinci Dünya Savaşı’ndan sonrasında günümüze kadar Almanya sosyal piyasa ekonomisi uygulamasına inişli çıkışlı devam etmiştir ve günümüzde de devam etmektedir. 1945’lerden günümüze kadar Almanya’nın üretimdeki yükselişi, ekonomik temellerinin sağlamlığı, ekonomide mucizeler yaratması, neredeyse her yıl dış ticaret fazlalığına sahip olması, gerek 2008 ekonomik krizinden gerekse 2010 Avrupa borç krizinden nispeten az etkilemesinin temelinde sosyal piyasa ekonomisi yer almaktadır. Bu gelişim ve dönüşümün en önemli sebepleri Almanya’da 1945’ten günümüze kadar devletin Eucken tarzı piyasa kurallarını belirleyen ve piyasada hakem olarak kuralları gözetten devlet şeklinde piyasada varlığını sürdürmesidir denilebilir. Bu nedenle bu bulgulardan hareketle Alman ekonomisinin sağlam temellere dayanmasının temel nedenlerinden birinin sosyal piyasa ekonomisini başarıyla uygulayan ekonomilerden biri olmasına bağlamak mümkündür.

SPE endeksinin kriz öncesi ve sonrası değerlerine bakarak beklenildiği gibi Almanya’da sosyal piyasa ekonomisinin ağırlığının giderek arttığı söylenebilir. Ancak bu artış çok büyük olmadığı için önemli bir paradigmat değişikliğinin yaşanmadığını da söyleyebiliriz. Tablo 23 bize Almanya’nın analizimizde kullanılan değerlerinin ham halini vermektedir. En sağda yer alan max sütunu yine ilgili değişkenin alabileceği maksimum değeri, soldaki değerler ise ilgili ülkenin söz konusu yıllarda aldığı ham değerleri yansıtmaktadır. Bu değerler Almanya’nın sosyal piyasa ekonomisine ilişkin karakteristik yapısının anlaşılmasında yardımcı olabilecektir.

Almanya için ekonomik boyutu incelediğimizde ürün piyasalarının devlet tarafından kontrol edilmesini (düzenlemesini) ifade eden devlet kontrolü puanı 10 üzerinden kriz öncesi 4.30 iken kriz sonrası da 3.68 olmuştur. Kriz sonrasında devlet kontrolünün giderek düşmesi piyasaların aksamasından kaynaklanmıyorsa sosyal piyasa ekonomisi için bir sakınca ifade etmemektedir. Ancak aksamalara rağmen düşüyorsa bu sosyal piyasa ekonomisinden ziyade *bırakınız yapsınlar* liberalizminin lehine bir değişimi işaret edecektir ki bu durum SPE felsefesinin ruhuna uygun düşmemektedir. Diğer taraftan piyasaların liberalizasyonunun göstergesi olan

girişimcilik önündeki engeller ve ticaret ve yatırım önündeki engeller alt başlıklarından 10 üzerinden giderek düşük puan alması sosyal piyasa ekonomisinin serbest ticaret ilkesinin önemli derecede İsveç'te uygulandığı gibi Almanya'da da uygulandığını göstermektedir. Vergilerin GSYİH'deki payına baktığımızda 4 model ülke içinde en yüksek ikinci orana sahip ülke Almanya'dır. Bu durum İsveç'teki gibi vergi toplayan otoritenin güçlü olduğunu ve gelirin yeniden dağıtım konusunda otoritenin elini güçlendirdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Nitekim devlet teşviklerinin toplam harcamalar içindeki payına baktığımızda 4 ülke arasında Almanya en yüksek orana sahiptir. Bunun anlamı sosyal piyasa ekonomisinin en önemli özelliklerinden biri olan “gelirin yeniden dağıtımı” konusu da İsveç'te olduğu gibi Almanya'da güçlü bir şekilde uygulanmaktadır.

Tablo 23: Analizde Kullanılan Değişkenlerin Ham Puanları: Almanya

Analizde Kullanılan Değişkenlerin Ham Puanları: Almanya					
	Kod	2003	2008	2013	Max
Devlet Kontrolü	a11	4.30	3.96	3.68	10
Girişimcilik Önündeki Engeller	a12	4.82	3.78	3.30	10
Ticaret ve Yatırım Önündeki Engeller	a13	1.68	0.68	0.72	10
Vergilerin GSYİH İçindeki Payı	a21	3.46	3.54	3.68	10
Ücret Gelirleri Üz. Vergi Yükünün GSYİH İçindeki Payı	a22	0.13	0.13	0.15	10
Teşviklerin Toplam Harcamalar İçindeki Payı	a23	8.11	7.97	8.21	10
Medya Çoğulculuğu	b11	6.00	7.00	8.00	10
Medya Özgürlüğü	b12	9.00	10.00	10.00	10
Kamu Bilgisine Erişim	b13	6.00	6.00	7.00	10
Sivil Haklar	b21	8.00	9.00	9.00	10
Politik Özgürlükler	b22	8.00	8.50	9.00	10
Ayrıştırma	b23	7.50	8.00	8.00	10
Fiziki Mülkiyet Hakları Endeksi	c11	7.52	7.50	7.10	10
Fikri Mülkiyet Hakları Endeksi	c12	8.76	8.80	8.10	10
Yargısal Denetim Endeksi	c21	10.00	9.00	10.00	10
Yargıç Atamaları Endeksi	c22	8.00	8.00	8.00	10
Yolsuzluğun Önlenmesi Endeksi	c31	8.00	7.00	8.00	10
Yasal Kesinlik Endeksi	c32	9.50	9.50	10.00	10
Eğitim Endeksi	d11	5.00	6.00	6.00	10
Sağlık Endeksi	d12	7.00	7.00	8.00	10
Emeklilik Endeksi	d13	6.00	7.00	7.00	10
Aile Endeksi	d21	6.00	6.00	7.00	10
Sosyal İçerim Endeksi	d22	6.00	6.00	7.00	10
Küresel Eşitsizlik Endeksi	d23	5.60	5.80	6.00	10

Politik boyutun alt başlıklarını incelediğimizde; sosyal piyasa ekonomisinin ve diğer liberal iktisat okullarının azami önem verdiği demokrasi, liyakate dayalı yönetim şekli ve devletin özgürlükleri kısıtlamama şartlarının tümünün Almanya’da da uygulandığını tam puanlara yakın puanlar alarak İsveç’ten farklı olarak medya özgürlüklerinde maksimum puan aldığını görebilmekteyiz. Almanya’nın özellikle kriz sonrasında tüm alt başlıklarda siyasi özgürlüklerde artış yaşandığını görebilmekteyiz. Bu durum politik boyutta da Almanya’nın sosyal piyasa ekonomisini en iyi uygulayan ülke konumunu zaman içinde daha da artırdığını söyleyebiliriz.

Almanya, hukuki boyutta da yine sosyal piyasa ekonomisinin ve diğer liberal okulların azami önem arz ettikleri hukukun üstünlüğü ilkesi, mülkiyet haklarının korunması ve yolsuzlukların önlenmesi noktasında da İsveç’ten sonra en yüksek puanları alarak bir kez daha sosyal piyasa ekonomisinin en iyi uygulayan ülkesi olmuştur.

Almanya’nın Tablo 23’de verilen ham puanlarına baktığımızda; sosyal boyuttu için ekonomik, politik ve hukuki boyutlardan daha düşük puanlar aldığını görmekteyiz. Hatta kimi alt başlıklarda Anglosakson kapitalizmin merkezi konumundaki Birleşik Krallıktan daha kötü puanlara sahip olduğunu gözlemlemekteyiz. Sosyal boyuttan, sosyal piyasa ekonomisinin önemle üzerinde durdukları bir konu olması açısından negatif bir durum teşkil etmektedir. Bu durumun 2000’li yıllardan önce daha da kötü olduğu 2000’li yıllardan sonra işsizler ve emekliler ile ilgili çıkarılan bir dizi düzenlemeyle iyileşmeye girdiğini görmekteyiz. Bunun gerekçesi olarak özellikle 1970-2000’li yıllara kadar yoğun göç almasından ötürü demografik yapısının değişmesi ve Almanya’nın modeldeki diğer dört ülkeden daha yoğun bir nüfusa sahip olmasından dolayı sosyal piyasa ekonomisine aleyhine bir değişim gerçekleşmiş olabilir. Genel olarak eğitim harcamalarında, sağlık harcamalarında, emeklilere verilen yardımlarda ve aile için yapılan sosyal harcamalarında İsveç ve hatta Birleşik Krallık’ın gerisinde kalması beklenen bir durum olmamakla birlikte kriz sonrasında nispeten bu harcamalarda bir iyileşmenin yaşandığını görebilmekteyiz. Diğer önemli ayrıntı ise hükümetlerin küresel eşitsizlikle mücadelesinin puanlamasında beklenenin aksine düşük puana sahip ancak küresel eşitsizliğin iyileşmesine dair istikrarlı bir artış yaşanmaktadır. Özetle Almanya’nın gerek OECD ülkeleri arasında gerekse AB ülkeleri arasında lider konumunda ki bir

ülke için sosyal harcamaların nispeten düşük olması sosyal piyasa ekonomisinin ruhuna aykırı olmaktadır.

4.1.2.3 Birleşik Krallık'ın SPE Endeks Yorumu

Bırakınız yapsınlar liberalizmin merkezi olarak analizimize dahil ettiğimiz Birleşik Krallık, SPE endeksinin hesaplanan değerlerine göre İsveç ve Almanya'ya kıyasla sosyal piyasa ekonomisinden nispeten daha düşük değerlere sahiptir. Birleşik Krallığın 2003, 2008 ve 2013 endeks değerleri sırasıyla 48.54, 49.61 ve 49.62 olmuştur. Birleşik Krallığın kriz öncesi ve sonrasındaki endeks değerleri önemli bir değişiklik göstermemiş ve kriz döneminde sosyal piyasa ekonomisine bir nebze de olsa yakınsamıştır. Kriz sonrasındaki değere baktığımızda neo liberal felsefenin merkezi konumundaki İngiltere'nin kriz döneminde dahi sosyal piyasa ekonomisine yakınsadığını görebilmekteyiz.

OECD ve SGI'nın 24 başlığın her biri için verilen maksimum ham puanlar ile Birleşik Krallığın aldığı ham puanları kıyaslayan Tablo 24'ü incelediğimizde Birleşik Krallığın ne düzeyde ya da hangi boyutta sosyal piyasa ekonomisini uyguladığını göreceğiz.

Birleşik Krallık için ekonomik boyutu incelediğimizde ürün piyasalarının devlet tarafından kontrol edilmesini (düzenlemesini) ifade eden devlet kontrolü puanı 10 üzerinden kriz öncesi 2.30 iken kriz esnasında 3.26 ve kriz sonrasın da 3.14 olmuştur. Kriz öncesi ve sonrasında devlet kontrolünün düşük ancak kriz döneminde artması tüm gelişmiş ülkelerdeki devletin piyasa kontrolünün artmasına uygun düşmektedir. Bu durum gösteriyor ki Birleşik Krallık piyasaların düzenlenmesi konusunda sosyal piyasa ekonomisinden daha çok *bırakınız yapsınlar* liberalizmine yakın bir konuma sahiptir. Diğer taraftan piyasaların liberalizasyonunun göstergesi olan girişimcilik önündeki engeller ve ticaret ve yatırım önündeki engeller alt başlıklarından 10 üzerinden giderek düşük puan alması hem *bırakınız yapsınlar* liberalizm anlayışına hem de sosyal piyasa ekonomisinin serbest ticaret ilkesinin önemli derecede uygulandığının göstergesidir. Ücret gelirleri üzerindeki vergi yükünün GSYİH içindeki payı diğer üç ülkeye nazaran düşük seviyelerdedir. Bu düşük oranlar *bırakınız yapsınlar* liberalizmin lehine gerçekleşmektedir. Ancak teşviklerin toplam harcamalar içindeki payına baktığımızda deregülasyonu ve ekonomide serbestleşmeyi savunan bir liberal anlayış olan İngiltere için yüksek

kalmaktadır. Bu durum piyasaların düzenlemesini savunan sosyal piyasa ekonomisinin teorik anlayışına uygun bir davranış olmaktadır.

Tablo 24: Analizde Kullanılan Değişkenlerin Ham Puanları: Birleşik Krallık

Analizde Kullanılan Değişkenlerin Ham Puanları: Birleşik Krallık					
	Kod	2003	2008	2013	Max
Devlet Kontrolü	a11	2.30	3.26	3.14	10
Girişimcilik Önündeki Engeller	a12	3.64	3.48	2.98	10
Ticaret ve Yatırım Önündeki Engeller	a13	0.64	0.50	0.40	10
Vergilerin GSYİH İçindeki Payı	a21	3.13	3.23	3.22	10
Ücret Gelirleri Üz. Vergi Yükünün GSYİH İçindeki Payı	a22	0.04	0.04	0.04	10
Teşviklerin Toplam Harcamalar İçindeki Payı	a23	5.91	5.53	5.79	10
Medya Çoğulculuğu	b11	7.00	7.00	7.00	10
Medya Özgürlüğü	b12	8.00	7.00	7.00	10
Kamu Bilgisine Erişim	b13	8.00	8.00	8.00	10
Sivil Haklar	b21	8.00	8.00	8.50	10
Politik Özgürlükler	b22	7.00	7.50	8.00	10
Ayrıştırma	b23	8.00	7.50	8.00	10
Fiziki Mülkiyet Hakları Endeksi	c11	7.36	8.40	7.30	10
Fikri Mülkiyet Hakları Endeksi	c12	7.26	8.30	8.30	10
Yargısal Denetim Endeksi	c21	9.00	9.00	8.00	10
Yargıç Atamaları Endeksi	c22	7.50	7.00	7.00	10
Yolsuzluğun Önlenmesi Endeksi	c31	7.00	7.00	7.00	10
Yasal Kesinlik Endeksi	c32	8.00	8.50	9.00	10
Eğitim Endeksi	d11	6.00	7.00	7.00	10
Sağlık Endeksi	d12	7.00	7.00	8.00	10
Emeklilik Endeksi	d13	7.00	7.00	8.00	10
Aile Endeksi	d21	7.00	8.00	8.00	10
Sosyal İçerim Endeksi	d22	6.00	8.00	7.00	10
Küresel Eşitsizlik Endeksi	d23	8.10	8.50	8.70	10

Politik boyutun alt başlıklarını incelediğimizde; sosyal piyasa ekonomisinin ve diğer liberal iktisat okullarının azami önem verdiği demokrasi, liyakate dayalı yönetim şekli ve devletin özgürlükleri kısıtlamama şartlarının tümünün Birleşik Krallıkta da uygulandığını tam puanlara yakın puanlar sahip olduğunu görmekteyiz. Diğer ülkelere kıyasla kriz öncesi ve sonrasında puanların stabil bir görünümde kalmasıdır.

Hukuki boyuta baktığımızda İsveç ve Almanya ile neredeyse aynı konuma sahiptir. Bu üç ülkenin politik ve hukuki boyutta neredeyse aynı görünüme sahip olması

liberal iktisadi anlayışa ve dolayısıyla sosyal piyasa ekonomik anlayışa uygun bir durum teşkil etmektedir.

Son olarak Birleşik Krallık için sosyal boyut için verilen ham puanlarına baktığımızda beklenin dışında İsveç'ten sonra en iyi puanlara sahiptir. Özellikle sosyal piyasa ekonomisinin merkezi konumundaki Almanya'dan iyi puan alması Birleşik Krallık'ın bilinenin aksine sosyal boyut itibarıyla sosyal piyasa ekonomisini en iyi uygulayan ikinci ülke konumundadır. Birleşik Krallık diğer üç ülke ile kıyaslandığında eğitim harcamalarında, sağlık harcamalarında, emeklilere verilen yardımlarda ve aile için yapılan sosyal harcamalarda bariz olarak devletin gelirin yeniden dağıtılması konusunda etkin bir role sahip olduğunu görebilmekteyiz. Diğer önemli ayrıntı ise küresel eşitsizlik endeksinde 10 tam puan üzerinden 8.7 puan gibi yüksek bir puan alarak hükümetin küresel eşitsizlikle mücadelede İsveç'ten sonra en yüksek ikinci puan almasıdır. Bu durum Anglosakson kapitalizminin temsilcisi konumunda bulunan İngiltere için beklenen bir sonuç olmamakla beraber bilinenin aksine devletin gerek ekonomik boyutta gerekse sosyal boyutta piyasada etkin bir rol üstlendiği görülmektedir.

Bırakınız yapsınlar felsefesini en iyi uygulayan Thatcher'ın İngiltere'sinde unutulmamalıdır ki Tony Blair'li işçi sınıfı dönemleri de yaşanmıştır. İlk de deregülasyon politikaları ile serbestleşme politikaları öne çıkarken ikincisinde ise sosyal demokrasi kültürü ile toplumda gelirin yeniden dağıtımı konusu önemli ölçüde uygulamada yansımaları bulmuştur. Bu durum tüm ülkeler için geçerlidir. Dolayısıyla İngiltere ve AB ülkelerinde zaman zaman sosyal refah devleti konumundan ıraksama/yakınsama dönemleri yönetime gelen partilerin ideolojilerine, inanç şekillerine göre değişebilmektedir. Bilinen klişe; İngiltere Anglo sakson liberalizmin merkezidir ya da Laissez faire liberal anlayışına sahiptir. Oysa SPE endeksi özellikle sosyal harcamalar konusunda öyle bir pozisyonda olmadığını göstermektedir. Onun için bir ülkeyi belli ekonomik modellere sıkıştırmak ve hep öyleymiş gibi değerlendirmek yanılmamıza sebep olacağı kanısındayım.

4.1.2.4 Türkiye'nin SPE Endeks Yorumu

SPE endeksine göre 4 model ülke arasında sosyal piyasa ekonomisi endeksinin en düşük olduğu ülke beklenmedik şekilde Türkiye'dir. Türkiye'nin endeks değeri modeldeki diğer üç ülkeden daha düşüktür. Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 endeks

değerleri sırasıyla 47.66, 43.64 ve 41.13 olmuştur. Diğer önemli ayrıntı ise kriz sonrasındaki endeks değerinin kriz öncesindeki endeks değerine kıyasla daha düşük seviyede olmasıdır. Bu durum Türkiye'nin sosyal piyasa ekonomisini uygulamadığını hatta gittikçe sosyal piyasa ekonomisinden ıraksadığı şeklinde yorumlayabiliriz. Türkiye için beklenmeyen kısım endeks değerinin beklentinin altında düşük çıkmış olmasıdır. Diğer taraftan 1990'lı yılların ortaların da 2005-2006 dönemlerinde ve sonrasından günümüze kadar Türkiye'de gerçekleşen deregülasyon politikaları ve yapılan sosyal yardımların toplam harcamalar içindeki düşük değere sahip olması mantıksal olarak sosyal piyasa ekonomisinden ziyade daha çok devlet kapitalizmi dediğimiz politikaların uygulandığını söyleyebiliriz. Endeks değerinin beklenmedik şekilde düşük çıkması bu tahminimizi güçlendiren dayanak olmuştur.

Tablo 25: Analizde Kullanılan Değişkenlerin Ham Puanları: Türkiye

Analizde Kullanılan Değişkenlerin Ham Puanları: Türkiye					
	Kod	2003	2008	2013	Max
Devlet Kontrolü	a11	8.30	7.32	6.88	10
Girişimcilik Önündeki Engeller	a12	5.02	3.24	3.12	10
Ticaret ve Yatırım Önündeki Engeller	a13	2.58	2.80	2.32	10
Vergilerin GSYİH İçindeki Payı	a21	2.52	2.31	2.54	10
Ücret Gelirleri Üz. Vergi Yükünün GSYİH İçindeki Payı	a22	0.25	0.22	0.25	10
Teşviklerin Toplam Harcamalar İçindeki Payı	a23	5.63	4.69	4.88	10
Medya Çoğulculuğu	b11	6.50	6.00	5.50	10
Medya Özgürlüğü	b12	5.50	5.00	4.00	10
Kamu Bilgisine Erişim	b13	7.50	7.50	7.00	10
Sivil Haklar	b21	4.50	4.00	3.50	10
Politik Özgürlükler	b22	6.50	6.00	5.00	10
Ayrıştırma	b23	4.50	4.50	4.00	10
Fiziki Mülkiyet Hakları Endeksi	c11	5.32	5.50	6.50	10
Fikri Mülkiyet Hakları Endeksi	c12	4.10	4.40	5.50	10
Yargısal Denetim Endeksi	c21	6.00	6.00	5.50	10
Yargıç Atamaları Endeksi	c22	6.00	5.00	4.00	10
Yolsuzluğun Önlenmesi Endeksi	c31	6.50	6.00	5.50	10
Yasal Kesinlik Endeksi	c32	5.50	5.00	5.00	10
Eğitim Endeksi	d11	5.00	5.00	4.00	10
Sağlık Endeksi	d12	5.00	6.00	6.00	10
Emeklilik Endeksi	d13	5.00	5.00	5.00	10
Aile Endeksi	d21	4.00	4.00	4.00	10
Sosyal İçerim Endeksi	d22	4.00	4.00	5.00	10
Küresel Eşitsizlik Endeksi	d23	4.90	4.80	5.00	10

OECD ve SGI'nın 24 başlığın her biri için verilen maksimum ham puanlar ile Türkiye'nin aldığı ham puanları kıyaslayan Tablo 25'i incelediğimizde Türkiye'nin ne düzeyde ya da hangi boyutta sosyal piyasa ekonomisini uyguladığını görebilmekteyiz.

Tablo 25 incelendiğinde 100 değerinin tam sosyal piyasa ekonomisi değeri olarak belirlendiği düşünüldüğünde Türkiye'nin sosyal piyasa ekonomisine çok da yakın bir noktada yer almadığı görülebilmektedir. Endeks değerinde zaman içinde azalış meydana gelmesinin çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerin başında politik boyut ve hukuki boyuttaki aşınma gelmektedir. Ekonomik boyut ve sosyal boyutta her ne kadar küçük iyileşmeler meydana gelse de diğer iki boyutta meydana gelen aşınmaların genel olarak sosyal piyasa ekonomisi endeks değerlerinin 2008 ve 2013 yıllarındaki gerilemesinde önemli derecede etkili olduğu düşünülmektedir. Bu bulgular Türkiye ekonomisinde kriz sonrasında sosyal piyasa ekonomisi lehine paradigmatik bir değişim ortaya çıkmadığını göstermiştir. Aksine Türkiye'de küresel kriz sonrasında devlet kapitalizminin uygulandığını söylersek yanlış olmayacaktır.

5. SONUÇ

Tarım inkılabı ile başlayan yerleşik hayata geçişin insanoğluna sunduğu en büyük uğraşlardan biri ideal düzen arayışıdır. İdeal düzen arayışı dini ve siyasi alanda olduğu kadar ekonomik alanda da en önemli araştırma nesnelerinden biri olmuştur. Ekonomik düzen arayışının ekonomi konusunda felsefi tartışmalar ortaya çıkarması, zaman içinde çeşitli iktisadi ideolojilerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu iktisadi ideolojilerin nihai amacı toplumun refah düzeyini en üst düzeye çıkarmaktır. Bu amaca ulaşmak için izlenmesi gereken yol ve atılması gereken adımlar, her bir iktisat ideolojisinin uygulama temelini oluşturmuştur. İktisadi ideolojilerin zaman içinde nihai hedefe ulaşma konusunda başarısızlıklarla karşılaşması, bu ideolojilerin zaman içinde gerek toplum gerekse de iktisadi düşünürlerin nezdinde eleştirilmesine ve yeni iktisat ideolojilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda ekonomilerde yaşanan iktisadi krizler, aslında sadece o ülke ekonomisinin yaşadığı basit bir kriz olarak nitelendirilmemeli, aynı zamanda iktisat ideolojilerinin yaşadığı temel bir kriz olarak ele alınmalıdır. Krizin ölçeği ve zamanı ne kadar büyük olursa, kriz öncesinde izlenen iktisadi ideolojiden uzaklaşılması da o kadar güçlü olmaktadır.

Yeni iktisat ideolojilerinin ortaya çıkışı her ne kadar ekonomilerde yaşanan krizleri takip etse de bu ideolojilerin ortaya çıkışı ve gelişmesi doğrusal bir tarih çizgisini takip etmez. Her dönem her bir iktisadi ideolojinin savunucusu mevcut olabilir. Bu savunucuların beslendikleri temel argümanlar tahmin edilebileceği gibi kriz dönemlerinde artış göstermektedir. Bu nedenle kriz sonrası dönemlerde yeni iktisadi ideolojilerin savunucularının sayısında artış yaşanması veya mevcut iktisadi ideolojinin karşısında olan bir iktisat ideolojisinin güçlenmesi doğaldır. Bu savunucuların sorunlara getirdikleri yeni teorik açıklamalar ve sorunların çözümü için getirdikleri yeni öneriler, iktisadi düşünce sisteminin gelişmesine katkı sunmaktadır.

Merkantilist düşünce sistemi ile temellerinin atıldığı düşünülen ve Klasik liberalizm ile güçlenen iktisadi düşünce sistemi, en sancılı dönüşümünü on dokuzuncu yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın başlarında yaşamıştır. On dokuzuncu yüzyılın üçüncü

çeyreğinde yaşanan finans krizi, yirminci yüzyılın hemen başlarında yaşanan Birinci Dünya Savaşı, arkasından gelen Büyük Buhran ve devamında gelen İkinci Dünya Savaşı, siyasi olduğu kadar birçok iktisadi düşüncenin de çökmesine neden olmuştur. O dönemde yaşayan insanların hayatlarında önemli tahribatlara neden olan bu çöküşler, iktisadi düşünce sistemlerinde önemli paradigma kaymalarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu dönemde *bırakınız yapsınlar* ilkesine dayanan ve devletin ekonomiye müdahalesinin gereksiz ve anlamsız olduğunu savunan *Klasik liberalizm* felsefesi, yaşanan 1929 ekonomik buhranı ile önemli ölçüde eleştiriye maruz kalmıştır. Fiyat mekanizması anlayışının başarısızlık üreten bir mekanizma olduğu iddiası üzerinde devletin ekonomiye müdahalesini savunan *devletçi liberalizm* felsefesi (Keynesyen iktisat okulu) yeni hâkim iktisat ideolojisi haline dönüşmüştür. Devletçi liberalizm felsefesinin hâkim ideoloji haline gelmesi beraberinde bu ideolojiyi benimseyen ancak Klasik liberalizmin ilkelerine daha yakın duran yeni bir akımın da doğmasına neden olmuştur. Bu akım sosyal piyasa ekonomisidir.

Sosyal piyasa ekonomisinin ortaya çıkışı Almanya'nın ve Avrupa'nın yaşadığı ekonomik krizlerin, totaliter rejimlerin ortaya çıkışının ve savaşların yaşandığı döneme denk gelmektedir. Birinci dünya savaşının ağır faturası altında ezilen Almanya'da Nazilerin yönetime gelmesinin bir sonucu olarak yaşanan İkinci Dünya Savaşı, Alman ekonomisinin ciddi anlamda çöküş yaşamasına neden olmuştur. Bu çöküşü analiz eden iktisatçıların çoğu, çöküşün arkasında yatan ana nedenleri üç başlık altında özetlemiştir: (i) Ekonomide serbest ve rekabetçi piyasa düzeninin bozulması, (ii) tekellerin ve oligopollerin ortaya çıkması ve (iii) devletin ekonomi üzerindeki kontrol gücünde zayıflaması. Düşünürler, bu üç unsurun mevcudiyetinin mevcut siyasi iktidarların daha totaliter bir rejimi benimsemelerinin ana nedeni olarak gömüştür. Bu nedenle ekonominin tekrar toparlanması ve etkili bir hale gelebilmesi için bu üç unsuru düzeltecek mekanizmaların kurulması gerektiği çalışmaların ana argümanı olmuştur. Oluşturulacak iktisadi yapı ise literatürde sosyal piyasa ekonomisi olarak bilinmektedir.

Sosyal piyasa ekonomisinin temel teorik yapısı 1930'luların başında Walter Eucken tarafından oluşturulmuştur. Arkasından Wilhem Röpke, Alexander Rüstow ve Alfred Müller-Armack ile olgunlaştırılan bu yapı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Ludwig Erhard tarafından Almanya'da uygulanmaya konulmuştur. Savaş sonrasında ekonominin hızla toparlanmasının bir sonucu olarak literatürde kullanılmaya

başlanan “Alman Mucizesi” terimi, sosyal piyasa ekonomisi uygulamasının başarısının ana sloganı haline gelmiştir. Her ne kadar Neo-liberal felsefenin hakim olduğu 1980 sonrasında Alman ekonomisi de sosyal piyasa ekonomisinden uzaklaşsa da 2008 yılında başlayan ve etkileri kısa sürede dünyanın her tarafına yayılan küresel finans krizinin etkileri Almanya’da -diğer ülkelere nazaran- daha az hissedilmiştir. Almanya’nın kriz öncesinde ve kriz esnasında attığı adımlar, *Alman ekonomisinin krize karşı başarısının arkasında sosyal piyasa ekonomisi mi var?* sorusunu akla getirmiştir. Sadece Almanya’nın değil, dünyadaki birçok ülkenin kriz döneminde çeşitli iktisadi önlemler yürürlüğe sokmaları, bu ülkelerin neo-liberal iktisadi felsefeden uzaklaşıp sosyal piyasa ekonomisine yakınsama gösterip göstermediği sorusunu da akla getirmiştir.

Yukarıda ifade edilen sorular doğrultusunda bu çalışmada ülke ekonomilerinin sosyal piyasa ekonomisine ne derece yakınsayıp yakınsamadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada ilk etapta sosyal piyasa ekonomisini ortaya çıkaran koşullar ele alınmıştır. Sosyal piyasa ekonomisinin tarihsel kökenleri, bu düşünce okulunun temel savunucuların eserlerinden hareketle belirtilmiştir. Eucken, Böhm, Grossman-Doerth, Röpke, Rüstow ve Müller-Armack’ın açıklamaları, bir bütünün parçaları halinde ele alınarak sosyal piyasa ekonomisi düşüncesinin temel özellikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda sosyal piyasa ekonomisi, içerdiği piyasa ekonomisi kavramı ile kapitalizmi, sosyal kelimesi ile de toplumsal politikaların önemini öne çıkaran bir iktisadi yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Sosyal piyasa ekonomisini oluşturan ilkeler, *kurucu ve düzenleyici ilkeler* olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Eucken kurucu ilkeleri arasında ifade ettiği fiyat sisteminin işlerliği, açık piyasalar, özel mülkiyet, sözleşme özgürlüğü, ekonomi politikalarının sürekliliği, para politikasının önceliği ve yükümlülük ilkesi kavramları büyük önem arz etmektedir. Düzenleyici ilkeler ise piyasa gücünün kapsamı ve düzeltimi, normal olmayan arz tepkilerinin düzeltimi, dış etkenlerin düzeltimi, yatırım üzerindeki etkenler dikkate alınarak gelirin adil dağılımı sağlamak şeklindedir.

Sosyal piyasa ekonomisinin sahip olduğu özellikler çerçevesinde bir ekonominin sosyal piyasa ekonomisine ne derece yakın durduğunu veya sosyal piyasa ekonomisinden ne derece ıraksadığını belirlemek mümkündür. Tezimizde dört ülkenin incelenmesi hedeflenmiştir: Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye. Birleşik Krallık liberal felsefenin iktisadi alanda uygulandığı ilk ülkelerden biridir.

Hatta kapitalizmin temsilcisi olarak da kabul edilmektedir. Klasik liberalizm çizgisinde ilerleyen bir ülkenin iktisadi yapısının 2008 krizi öncesinde ve sonrasında nasıl bir gelişim çizgisi izlediğinin belirlenmesi son derece önemlidir. İsveç günümüzde sosyal refah devleti uygulamasının en yoğun izlendiği ülkelerden biri olarak kabul edilmektedir. İsveç'te izlenen politikaların da 2008 krizi ile birlikte nasıl bir değişim sergilediğinin incelenmesi son derece önemlidir. Almanya'nın önemi ise gerek sosyal piyasa ekonomisi anlayışının merkezi olmasından gerekse de Avrupa'da sahip olduğu üretim gücünden gelmektedir. Türkiye'nin seçilme nedeni, gelişmekte olan bir ülke olarak sosyal piyasa ekonomisi bağlamında hangi noktada durduğunu tespit etmektir. Bu nedenle bu dört ülkenin sahip olduğu iktisadi yapının 2008 krizi ile birlikte sosyal piyasa ekonomisi bağlamında nasıl bir değişim sergilediği son derece önemli olmaktadır.

Bir ülkenin sosyal piyasa ekonomisine ne derece yakın durduğunu veya sosyal piyasa ekonomisinden ne derece iraksadığını belirlemek için sosyal piyasa ekonomisi endeksi oluşturulması hedeflenmiştir. Sıfır ile 100 arasında değerler alan bu endeks, ülkenin sosyal piyasa ekonomisine ne derece yakın olduğunun tespitine imkân vermektedir. Sosyal piyasa ekonomisi endeksinin oluşturulmasında aşamasında çalışmamızda temel bileşenler analizi (TBA) yöntemi kullanılmıştır. TBA yönteminin ana avantajı, çalışmalarda kullanılan çok sayıdaki değişkenden hareketle en uygun sonucu en az sayıda veren değişkenlerin tespit edilebilmesine olanak sağlamasıdır.

Sosyal piyasa ekonomisi bileşik endeksinin oluşturulması aşamasında ilk işlem alt göstergelerin oluşturulması aşamasıdır. Endeks alt göstergeleri, sosyal piyasa ekonomisini temsil eden görüşlerden hareketle oluşturulmuştur. Endeksin hazırlanma sürecinde ilk olarak sosyal piyasa ekonomisi savunucularının eserlerinde yer alan ifadeler dikkatle incelenmiştir. Bu çerçevede sosyal piyasa ekonomisinin sahip olması gereken özellikler ortaya konmuştur. Daha sonra bu ifadeler gözden geçirilerek boyutlar oluşturulmaya çalışılmış ve alt göstergeler belirlenmiştir. 2008 krizinin etkisini analiz edebilmek açısından ise göstergelerin 2008 öncesi ve 2008 sonrasındaki değerleri de dikkate alınmıştır. Bu amaçla yukarıdaki değişkenlerin her birinin 2003, 2008 ve 2013 tarihlerindeki değerleri değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ara tarihler için değişkenlerin birçoğunun değerleri mevcut olmadığından sadece bu üç dönem dikkate alınmıştır. Endeks taslağı oluşturulduktan sonra endeks

göstergelerinin madde ayırt ediciliği, yapı geçerliliği ve güvenilirlik analizleri test edilmiştir. Uygulanan TBA yönteminin sonucunda sosyal piyasa ekonomisi endeksi (SPEE) oluşturulmuş ve dört ülke için bu değerler hesaplanmıştır. 2003, 2008 ve 2013 yılları için hesaplanan SPEE değerleri her bir ülke için sırasıyla şu şekildedir. Almanya: 54.69, 54.65 ve 56.12; İsveç: 57.09, 58.49 ve 61.52; Birleşik Krallık: 48.54, 49.61 ve 49.62; Türkiye: 47.66, 43.64 ve 41.13.

Analiz sonucunda dört ülke arasında sosyal piyasa ekonomisine en yakın ülkenin İsveç, en uzak ülkenin ise Türkiye olduğu tespit edilmiştir. İkinci önemli bulgu ise Almanya, Birleşik Krallık ve İsveç'in kriz sonrasında sosyal piyasa ekonomisine yakınsamaları, Türkiye'nin ise ıraksamasıdır. Üçüncü önemli bulgu ise kriz sonrası İsveç ve Almanya'nın daha yüksek oranlarda sosyal piyasa ekonomisine yakınsadıkları gözlemlenirken Birleşik Krallık daha az yakınsadığını ve Türkiye'nin ise sosyal piyasa ekonomisine ıraksadığını ortaya çıkmıştır. Diğer önemli bulgu İsveç ve Almanya'nın endeks değerlerindeki yakınlıktır. Bu bulguya göre Almanya'nın da önemli ölçüde sosyal piyasa ekonomisi özelliği gösterdiğini söylemek mümkündür. Diğer önemli bir husus Birleşik Krallıkın kriz öncesi ve kriz sonrasında endeks değerinde de küçük bir artış ile sosyal piyasa ekonomisine yakınsadığını görebiliyoruz. Bu durum Birleşik Krallık için beklenmedik bir durumdur. Türkiye'nin endeks değeri ise kriz döneminde hızlı bir azalış göstermiş, kriz sonrasında da azalış devam etmiştir. Bir diğer ifade ile Türkiye küresel kriz döneminde sosyal piyasa ekonomisinden ıraksarken kriz sonrasında bu ırak düzeyi koruduğu gözlemlenmiştir.

Bu bulgulardan hareketle küresel finans krizinin ülkelerin bulundukları iktisadi düşünceden çok fazla uzaklaşmalarına yol açmadığını, bir diğer ifade ile sosyal piyasa ekonomisine yakınsadıklarını söylemek mümkündür. Ülkelerin bulundukları nokta sosyal piyasa ekonomisine çok da yakın bir yerde değildir. Ancak kıyaslamalı bakıldığında sosyal piyasa ekonomisine daha yakın durumda olan ülkelerin (Almanya ve İsveç) küresel finans krizinden daha az etkilendiğini, sosyal piyasa ekonomisine daha uzak olan ülkelerin ise (Birleşik Krallık ve Türkiye) küresel krizden daha derin etkilendiklerini söylemek mümkündür. Bu durum sosyal piyasa ekonomisi uygulamalarının krizlerin olumsuz etkilerini yumuşatma görevi gördüğü şeklinde yorumlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, Bedia. 1967. John Locke'un Devlet Felsefesi. **Felsefe Arşivi**. Dergipark.c.0. s.12:72-85
- Aktan, Coşkun Can. [05.10.2018]. Sosyal Piyasa Ekonomisi. [http://www. canaktan. org/ felsefe-sosyo/ordoliberalizm/sosyal-piyasa](http://www.canaktan.org/felsefe-sosyo/ordoliberalizm/sosyal-piyasa).
- Arslan, Rıza. 2010. Sosyal Piyasa Ekonomisi 2008–2009 Ekonomik Mali Krizini Önleyebilir Miydi?. **Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**. c. 8. s. 13: 15-26.
- Bonefeld, Werner. 2017. Authoritarian Liberalism: From Schmitt Via Ordoliberalism to The Euro. **Critical Sociology**. c. 4. s. 1: 747-761.
- Böhm, Franz. 1980. **Freiheit und Ordnung in der Marktwirtschaft**. Nomos Verlagsgesellschaft. (Aktaran: Vanberg, Viktor. 1998. Freiburg School of Law and Economics. **The new palgrave dictionary of economics and the law**. c.2: 172-179).
- Chester, Theodore. Edward. 1972. Batı Almanya-Bir Sosyal Piyasa Ekonomisi. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**.c. 29. s. 72.
- Davidescu, Adriana Anamaria. 2017. Measuring the Social Market Economy. A Composite Index Approach for EU Countries. **In Proceedings of the International Conference on Business Excellence**.c. 11.s. 1: 227-240.
- Derya, Hülya. 2016. Freiburg Okulu Çerçevesinde Eucken ve Hayek. **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. c. 21. s.2: 493-512.
- Dinçaslan, Mehmet. 2015. Türkiye’de Ordoliberalist Bir İktisatçı-Filozof: Alexander Rüstow (1885-1963). **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. s. 46: 201-226.
- Dünya Bankası (WB) [11.07.2019].
<https://data.worldbank.org/indicator/GC.XPN.TRFT.ZS?view=chart>,
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) [11.07.2019].
<https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=PMR#>
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) [11.07.2019].
<https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm>

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) [11.07.2019].

<https://data.oecd.org/tax/tax-on-payroll.htm#indicator-chart>,

Erdoğan, Mustafa. 2009. **Liberalizme Yeniden Bakış: Tarihî Ve Felsefî Temelleri**. <http://erdoganmustafa.org/liberalizme-yeniden-bakis-tarihi-ve-felsefi-temelleri/>. [12.10.2019]

Eren, Ercan. 2017. **Türkiye’de İktisadi Düşünce**. 1. bs. İstanbul: İletişim Yayınları.

Eucken, Walter. 1952. **Grundsätze der Wirtschaftspolitik**. hrsg. von Edith Eucken und K. Paul Hensel.

Eucken, Walter. 1990. **Grundsätze der Wirtschaftspolitik**. 6. bs. Tübingen.

Eucken, Walter. 1992. **The Foundation of Economics-History and Theory in the Analysis of Economic Reality**. Berlin. Springer.

Feld, Lars. P., Ekkehard Köhler, Daniel Nientiedt. 2015. Ordoliberalism, Pragmatism and The Eurozone Crisis: How The German Tradition Shaped Economic Policy in Europe. **European Review of International Studies**. c. 2. S. 3: 48-61.

Deutsche Biographie. [05.11.2018]. Hans Grossmann-Doerth. <https://www.deutsche-biographie.de/sfz24065.html>

Hayek, Friedrich August von 1960. **The Constitution of Liberty**. 2.bs. University of Chicago Press.

Hayek, Friedrich August von. 1948. **The Meaning of Competition**. Individualism and economic order. Chicago. The University of Chicago Press.

Hayek, Friedrich August von. 1995. Miért nem Vagyok Konzervatív. **Az angolszász liberalizmus**. 149-171.

Helfer, Helena. [08.10.2019]. Social market economy: Towards a Comprehensive Composite Index. Discussion Paper, Center for Interdisciplinary Economics. <https://www.econstor.eu/handle/10419/125070>

Klump, Rainer, Manuel Wörsdörfer. 2010. An Ordoliberal Interpretation Of Adam Smith. **Ordo**. c. 61. s.1: 29-52.

Kolev, Stefan. 2010. FA Hayek As an Ordo-liberal. **Hamburg Institute of International Economics Research** s. 5.

Konrad Adenauer Shtiftung. [12.11.2018]. Alfred Müller-Armack. <https://www.kas.de/de/web/geschichte-der-cdu/personen/biogramm-detail/-/content/alfred-mueller-armack-v1>.

Lazareth, William H. 2001. Christians In Society: Luther, The Bible, And Social Ethics. Milel Ve Nihal: **Inanç, Kültür Ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi**. c. 1. s. 1: 115-120.

- Mill, John Stuart. 1988. **The Logic of The Moral Sciences**. Open Court Publishing.
- Mises, Ludvig Von. 1956. **Economic Calculation in The Socialist Common Wealth**. 1920. Hayek FA a cura di, Collectivist Economic Planning. London. Routledge and Keagan Paul.
- Mont Pelerin Society, [30.03.2018]. <https://www.montpelerin.org>.
- Mourão, Paulo. [17.11.2019]. Towards a Fiscal Illusion Index. <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/9760/>.
- Mureşan, Ştefan Sorin. 2014. **Social Market Economy: The Case of Germany**. Bonn. Germany . Springer. Cham.
- Müller-Armack, Alfred. 2015. **Sosyal Piyasa Ekonomisi**. Çev.: Kamil Tügen, http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/diger_yazilar/tugen-sosyalpiyasa.pdf. [05.10.2018].
- Nardo, Michela, Michaela Saisana, Andrea Saltelli, Stefano Tarantola. 2005. Tools for composite indicators building. **European Comission, Ispra**. c. 15. s. 1: 19-20.
- Nomikos, Paul. John F. MacGregor. [18.11.2019]. Monitoring Batch Processes Using Multiway Principal Component Analysis. **AIChE Journal**. c. 40. s. 8: 1361-1375.
- Özgür, Erdem, Alp Yüce Kaya. 2016. **John Maynard Keynes...Yine, Yeniden**. 1. bs. İstanbul. İletişim yayınları.
- Randak, Harald. 1985. **Die Soziale Marktwirtschaft**, 1. bs. München. (Aktaran: Arslan, Rıza. 2010. Sosyal Piyasa Ekonomisi 2008–2009 Ekonomik Mali Krizini Önleyebilir Miydi?. **Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**. c. 8. s. 13: 15-26.)
- Ritenour, Shawn, Ünsal Çetin. Wilhelm Röpke: İnsancı Bir Ekonomist. **Liberal Düşünce Dergisi**. s. 82: 191-208.
- Röpke, Wilhelm. 1935. Fascist Economics. **Economica**. c. 2. s. 5: 85-100.
- Röpke, Wilhelm. 1936. Socialism, Planning, and the Business Cycle. **Journal of Political Economy**. c.44. s. 3: 318-338.
- Röpke, Wilhelm. 1936. **Crises and Cycles**. Ludwig von Mises Institute. Auburn, Alabama.
- Röpke, Wilhelm. 1959. **International Order and Economic Integration**. Dordrecht. D. Reidel Publishing.
- Röpke, Wilhelm. 1960. **The Economics of Full Employment, The Critics of Keynesian Economics**. Newyork. Arlington House.

- Röpke, Wilhelm. 1960. **A Humane Economy: The Social Framework of The Free Market**. 4. bs. Chicago. Henry Regnery Company Illinois.
- Röpke, Wilhelm. 1969. **Against The Tide**. Chicago. Henry Regnery Company.
- Rüstow, Alexander. 1941. İktisat İlminin Esasları. **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**. 2.bs (Aktaran: Ülgener, Sabri. 1963. Alexander Rüstow: Bir Fikir ve Akisyon İnsanın Arkasından. **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**. c. 23.s. 3-4)
- Shupe, Cortnie. [03.09.2019]. A European Social Market Economy?-Index Results. http://pr.euractiv.com/files/pr/PolicyBrief_Print_Englische_Ausgabe_2013_03_Index_Soziale_Marktwirtschaft....pdf.
- Smith, Adam. 1852. **An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations**:... with a Life of the Author. Also, a View of the Doctrine of Smith Compared with that of the French Economists... from the French of M. Garnier. Complete in One Volume. T. Nelson.
- Spanjers, Willem, Elettra Agliardi. 2016. Rethinking The Social Market Economy: A Basic Outline. (Discussion Paper) Rimini, Italy : **Rimini Centre for Economic Analysis**. c. 21 s.16-01.
- Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri Ağı (SGI-NETWORK). [11.07.2019]. http://www.sgi-network.org/2016/Time_Series/Quality_of_Democracy,
- Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri Ağı (SGI-NETWORK). [11.07.2019]. https://www.sgi-network.org/2018/Time_Series/Social_Policies,
- Svoboda, Pavel. 2015. Does the EU Have the Competences to Achieve the Objective of a Social Market Economy? **Charles University in Prague Faculty of Law Research Paper** s. 690
- Şencan, Hüner. 2005. **Güvenilirlik ve Geçerlilik**. Ankara. Seçkin Yayıncılık.
- Ülgener, Sabri. 1963. Alexander Rüstow: Bir Fikir ve Akisyon İnsanın Arkasından. **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**. c.23. s.3-4
- Van Hook, James C. 2004. **Rebuilding Germany: The Creation of The Social Market Economy, 1945–1957**. Cambridge University Press.
- Van Suntum, Ulrich. 2004. **The Invisible Hand: Economic Thought Yesterday and Today**. Springer Science & Business Media.
- Vanberg, Viktor. 1998. Freiburg School of Law and Economics. **The new palgrave dictionary of economics and the law**. s. 2: 172-179.
- Vanberg, Viktor. 2013. Ordnungspolitik, The Freiburg School and The Reason of Rules. **Analele Universităţii din Bucureşti. Seria Ştiinţe Politice**. c.15. s.1: 23-36.

Wörsdörfer, Manuel. 2010. On The Economic Ethics of Walter Eucken. **Konrad adenauer Stiftung**. c. 23. s. 60:21-42

Wrobel, Ralph M. 2012. The Social Market Economy As a Model for Sustainable Growth in Developing and Emerging Countries. **Economic and Environmental Studies**. c.12. s.1: 47-63.

EKLER

Ek 1: Veriler ve Temin Edildikleri Kaynaklar

Çalışmada kullanılan 24 alt göstergeye ilişkin verilerin tamamı minimum değer sıfır ve maksimum değer on olacak şekilde standardize edilmiştir.

a) Ekonomik Boyut Göstergeleri

	Ekonomik Boyut Göstergeleri					
	a1			a2		
	Ürün Piyasasına İlişkin Düzenlemeler			Vergiler ve Teşvikler		
	a11	a12	a13	a21	a22	a23
	Devlet Kontrolü	Girişimcilik Önündeki Engeller	Ticaret ve Yatırım Önündeki Engeller	Vergilerin GSYİH İçindeki Payı	Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükünün GSYİH İçindeki Payı	Teşviklerin Toplam Harcamalara Oranı
	a11	a12	a13	a21	a22	a23
	2003	2003	2003	2003	2003	2003
Almanya	2.15	2.41	0.84	34.60	1.27	81.09
İsveç	1.91	1.99	0.62	45.50	2.23	65.42
Birleşik Krallık	1.15	1.82	0.32	31.30	0.35	59.14
Türkiye	4.15	2.51	1.29	25.20	2.46	56.25
	2008	2008	2008	2008	2008	2008
Almanya	1.98	1.89	0.34	35.40	1.31	79.65
İsveç	2.39	1.81	0.62	44.00	3.68	68.85
Birleşik Krallık	1.63	1.74	0.25	32.30	0.36	55.34
Türkiye	3.66	1.62	1.40	23.14	2.22	46.92
	2013	2013	2013	2013	2013	2013
Almanya	1.84	1.65	0.36	36.80	1.45	82.06
İsveç	2.22	1.71	0.62	42.90	4.57	72.15
Birleşik Krallık	1.57	1.49	0.20	32.20	0.40	57.88
Türkiye	3.44	1.56	1.16	25.35	2.49	48.82

Ekonomik boyut göstergeleri 6 alt göstergeden oluşmaktadır. Bu verilere ulaşabilmek için şu adımlar izlenmelidir:

- **Devlet kontrolü:** www.stats.oecd.org / Public sector, taxation and market regulation / Market regulation / Economy wide regulation / Product market regulation 2013 / Indicator : STC: State control (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Girişimcilik önündeki engeller:** www.stats.oecd.org / Public sector, taxation and market regulation / Market regulation / Economy wide regulation / Product market regulation 2013 / Indicator : BTE: Barriers to entrepreneurship (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Ticaret ve yatırım önündeki engeller:** www.stats.oecd.org / Public sector, taxation and market regulation / Market regulation / Economy wide regulation / Product market regulation 2013 / Indicator : BTI: Barriers to trade and investment (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Vergilerin GSYH içindeki payı:** www.stats.oecd.org / Public sector, taxation and market regulation / Taxation / Global revenue statistics database / Level of Government: Total / Tax revenue: Total tax revenue / Indicator: Tax revenue as % of GDP (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükünün GSYİH İçindeki Payı:** www.data.oecd.org / Search: Tax / Tax on payroll / Perspectives: Total and % of GDP / Highlighted countries: Germany, Sweden, United Kingdom and Turkey / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Teşviklerin Toplam Harcamalara Oranı:** <https://data.worldbank.org/indicator/GC.XPN.TRFT.ZS?view=chart> / Subsidies and other transfers (% of expenses) / Highlighted countries: Germany, Sweden, United Kingdom and Turkey / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)

b) Politik Boyut Göstergeleri

Politik Boyut Göstergeleri						
b1			b2			
Bilgiye Erişim Özgürlüğü			Siyasi Özgürlükler			
b11	b12	b13	b21	b22	b23	
Medya Çoğulculuğu	Medya Özgürlüğü	Kamu Bilgisine Erişim	Sivil Haklar	Politik Özgürlükler	Ayrıştırmama	
b11	b12	b13	b21	b22	b23	
2003	2003	2003	2003	2003	2003	
Almanya	6.00	9.00	6.00	8.00	8.00	7.50
İsveç	8.00	8.00	8.00	8.50	9.00	8.50
Birleşik Krallık	7.00	8.00	8.00	8.00	7.00	8.00
Türkiye	6.50	5.50	7.50	4.50	6.50	4.50
	2008	2008	2008	2008	2008	2008
Almanya	7.00	10.00	6.00	9.00	8.50	8.00
İsveç	9.00	7.00	8.00	8.50	9.50	9.00
Birleşik Krallık	7.00	7.00	8.00	8.00	7.50	7.50
Türkiye	6.00	5.00	7.50	4.00	6.00	4.50
	2013	2013	2013	2013	2013	2013
Almanya	8.00	10.00	7.00	9.00	9.00	8.00
İsveç	10.00	8.00	10.00	9.00	10.00	9.00
Birleşik Krallık	7.00	7.00	8.00	8.50	8.00	8.00
Türkiye	5.50	4.00	7.00	3.50	5.00	4.00

Politik boyut göstergeleri 6 alt göstergeden oluşmaktadır. Bu verilere ulaşabilmek için şu adımlar izlenmelidir (Not: Mevcut web sayfasında veriler 2014 yılından başlamaktadır. Tezde uygulamaya başladığım dönemde veriler 2000 yılından başlamaktaydı. İlerleyen safhada bu veriler 2014'ten başlar hale geldi. Geçmişe dönük verilere ulaşmak için organizasyonun web sayfasının iletişim kısmında yer alan Christof Schiller, Thorsten Hellmann ve Pia Paulini ile e-posta yoluyla irtibata geçtim ve verileri e-posta yoluyla elde ettim.):

- **Medya Çoğulculuğu:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Quality of Democracy / Access to Information / Media Pluralism / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Medya Özgürlüğü:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Quality of Democracy / Access to Information / Media Freedom / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Kamu Bilgisine Erişim:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Quality of Democracy / Access to Information / Access to Government Information / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Sivil Haklar:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Quality of Democracy / Civil rights and political liberties / Civil rights / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Politik Özgürlükler:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Quality of Democracy / Civil rights and political liberties / Political liberties / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Ayrırtmama:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Quality of Democracy / Civil rights and political liberties / Non-discrimination / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)

c) Hukuki Boyut Göstergeleri

Hukuki Boyut Göstergeleri						
c1		c2		c3		
Mülkiyet Hakları		Güçler Ayrılığı		Hukukun Üstünlüğü		
c11	c12	c21	c22	c31	c32	
Fiziki Mülkiyet Hakları Endeksi	Fikri Mülkiyet Hakları Endeksi	Yargısal Denetim Endeksi	Yargıç Atamaları Endeksi	Yolsuzluğun Önlenmesi Endeksi	Yasal Kesinlik Endeksi	
c11	c12	c21	c22	c31	c32	
2003	2003	2003	2003	2003	2003	
Almanya	7.52	8.76	10.00	8.00	8.00	9.50
İsveç	8.54	7.62	10.00	8.50	9.00	9.50
Birleşik Krallık	7.36	7.26	9.00	7.50	7.00	8.00
Türkiye	5.32	4.10	6.00	6.00	6.50	5.50
	2008	2008	2008	2008	2008	2008
Almanya	7.50	8.80	9.00	8.00	7.00	9.50
İsveç	8.50	7.60	9.00	9.00	8.00	10.00
Birleşik Krallık	8.40	8.30	9.00	7.00	7.00	8.50
Türkiye	5.50	4.40	6.00	5.00	6.00	5.00
	2013	2013	2013	2013	2013	2013
Almanya	7.10	8.10	10.00	8.00	8.00	10.00
İsveç	8.20	8.20	10.00	9.00	9.00	10.00
Birleşik Krallık	7.30	8.30	8.00	7.00	7.00	9.00
Türkiye	6.50	5.50	5.50	4.00	5.50	5.00

Hukuki boyut göstergeleri 6 alt göstergeden oluşmaktadır. Bu verilere ulaşabilmek için şu adımlar izlenmelidir (Not: Mevcut web sayfasında veriler 2007 yılından başlamaktadır. 2003 yılına ilişkin veriye ulaşmak için interpolasyon yöntemi kullandım. Ayrıca sgi-network'ten alınan veriler 2014 yılından başlamaktadır. Tezde uygulamaya başladığım dönemde veriler 2000 yılından başlamaktaydı. İlerleyen safhada bu veriler 2014'ten başlar hale geldi. Geçmişe dönük verilere ulaşmak için

organizasyonun web sayfasının iletişim kısmında yer alan Christof Schiller, Thorsten Hellmann ve Pia Paulini ile e-posta yoluyla irtibata geçtim ve verileri e-posta yoluyla elde ettim.)¹⁶:

- **Fiziki Mülkiyet Hakları Endeksi:** <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/> / Countries / Choose the country: Germany, Sweden, United Kingdom and Turkey / Choose the year: 2003, 2008 and 2013 / Physical property rights / Overall / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Fikri Mülkiyet Hakları Endeksi:** <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/> / Countries / Choose the country: Germany, Sweden, United Kingdom and Turkey / Choose the year: 2003, 2008 and 2013 / Intellectual property rights / Overall / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Yargısal Denetim Endeksi:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Quality of Democracy / Rule of Law / Judicial Review / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Yargıç Atamaları Endeksi:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Quality of Democracy / Rule of Law / Appointment of Justices / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Yolsuzluğun Önlenmesi Endeksi:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Quality of Democracy / Rule of Law / Corruption prevention / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Yasal Kesinlik Endeksi:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Quality of Democracy / Rule of Law / Legal certainty / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)

---

¹⁶ İnterpolasyon yöntemi, mevcut verilerden hareketle bir doğru çizip ilgili yılda verinin alacağı olası değeri tahmin etme yöntemidir.

d) Sosyal Boyut Göstergeleri

Sosyal Boyut Göstergeleri						
d1			d2			
Sosyal Politika			Aile Politikası			
d11	d12	d13	d21	d22	d23	
Eğitim Endeksi	Sağlık Endeksi	Emeklilik Endeksi	Aile Endeksi	Sosyal İçerim Endeksi	Küresel Eşitsizlik Endeksi	
d11	d12	d13	d21	d22	d23	
2003	2003	2003	2003	2003	2003	
Almanya	5.00	7.00	6.00	6.00	6.00	5.60
İsveç	8.00	8.00	7.00	9.00	8.00	9.10
Birleşik Krallık	6.00	7.00	7.00	7.00	6.00	8.10
Türkiye	5.00	5.00	5.00	4.00	4.00	4.90
2008	2008	2008	2008	2008	2008	2008
Almanya	6.00	7.00	7.00	6.00	6.00	5.80
İsveç	8.00	8.00	8.00	9.00	8.00	9.30
Birleşik Krallık	6.00	7.00	7.00	8.00	7.00	8.50
Türkiye	5.00	6.00	5.00	4.00	4.00	4.80
2013	2013	2013	2013	2013	2013	2013
Almanya	6.00	8.00	7.00	7.00	7.00	6.00
İsveç	8.00	8.00	8.00	10.00	9.00	9.50
Birleşik Krallık	7.00	8.00	8.00	8.00	7.00	8.70
Türkiye	4.00	6.00	5.00	4.00	5.00	5.00

Sosyal boyut göstergeleri 6 alt göstergeden oluşmaktadır. Bu verilere ulaşabilmek için şu adımlar izlenmelidir (Not: Mevcut web sayfasında veriler 2014 yılından başlamaktadır. Tezde uygulamaya başladığım dönemde veriler 2000 yılından başlamaktaydı. İlerleyen safhada bu veriler 2014'ten başlar hale geldi. Geçmişe dönük verilere ulaşmak için organizasyonun web sayfasının iletişim kısmında yer alan Christof Schiller, Thorsten Hellmann ve Pia Paulini ile e-posta yoluyla irtibata geçtim ve verileri e-posta yoluyla elde ettim.):

- **Eğitim Endeksi:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Social policies / Education / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Sağlık Endeksi:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Social policies / Health / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Emeklilik Endeksi:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Social policies / Pensions / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Aile Endeksi:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Social policies / Families / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Sosyal İçerim Endeksi:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Social policies / Social inclusion / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)
- **Küresel Eşitsizlik Endeksi:** <https://www.sgi-network.org/2019/> / Time series / Social policies / Global inequalities / (Buradan Almanya, Birleşik Krallık, İsveç ve Türkiye'nin 2003, 2008 ve 2013 yılına ilişkin verileri alınmıştır.)

Ek 2: İGO Hesaplamalarında Kullanılan Çalışmaların Listesi

- 1) 2 essays, W. Röpke, 1987
- 2) A humane economy, W. Röpke, 1960
- 3) Against the tide, W. Röpke, 1969
- 4) Al di là dell'offerta e della domanda. Verso un'economia umana, W. Röpke, 1965
- 5) Alfred Müller-Armack ve Ludwig Erhard: Sosyal Pazar Ekonomisi Kavramı, A. M. Armack
- 6) Anadolu'nun Kadim İktisat An'ane, Âdetleri ve Bunların Ehemmiyeti, A. Rüstow, 1949
- 7) Ausgewählte Werke, W. Röpke.
- 8) Briefe: 1934-1966 : der innere Kompass, W. Röpke.
- 9) Cemiyet Ekonomisi , W. Röpke, 1937
- 10) Civitas Humana, W. Röpke, 1944
- 11) Crises and cycles, W. Röpke, 1936
- 12) Das Mass des Menschlichen: ein Wilhelm-Röpke-Brevier, W. Röpke.
- 13) Democrazia ed economia: l'umanesimo liberale nella civitas humana, W. Röpke.
- 14) Der Cicero auf dem Dorfe: wunderliche Geschichten zwischen Stadt Schwarmstedt und dem Genfer See ; Erzählungen und Geschichten, W. Röpke.
- 15) Devrimizin Vazife ve İş Adamının Mazisi ve İstikbali, A. Rüstow, 1945
- 16) Die Bedeutung des Traumas für die Entstehung der Carcinome und Sarcome an der Hand des Materials der chirurgischen Klinik, W. Röpke, 1905
- 17) Die Grundlagen der Nationalökonomie, W. Eucken 1939/1950
- 18) Die Lehre von Der Wirtschaft, W. Röpke, 1937
- 19) Die Soziale Frage , içinde: Özet, Festgabe für A. Weber, W. Eucken 1949
- 20) Die Wettbewerbsordnung und ihre Verwirklichung, W. Eucken, 1949
- 21) Fascist economics, W. Röpke, 1935
- 22) Economics of the Free Society, W. Röpke, 1963
- 23) Ekonominin Bugünkü Meseleleri, W. Röpke, 1934
- 24) Etica cristiana e libertà economica, W. Röpke, 1947
- 25) Genealogie der sozialen Marktwirtschaft, A. Müller-Armack, 1981
- 26) Ham Maddelerin Milletlerarası Dağıtımı, A. Rüstow, 1945
- 27) Harbin Sosyolojik Mahiyeti, A. Rüstow, 1939
- 28) Hür Bir Sosyalizm Mümkün Müdür?, A. Rüstow, 1948
- 29) Il vangelo non è socialista. Scritti su etica cristiana e libertà economica (1959-1965) , W. Röpke.
- 30) International Economic Disintegration, W. Röpke, 1942
- 31) International order and economic integration, W. Röpke, 1959
- 32) İktisadın Düzeni, W. Röpke, 1948
- 33) İktisadın Esasları, W. Eucken, 1940
- 34) İktisadi Coğrafya, A. Rüstow, 1939, 1944
- 35) İktisat , W. Röpke, 1948
- 36) İktisat İlminin Esasları , A. Rüstow, 1940-1941
- 37) İktisat Tarihinde Mezhep Meseleleri, A. Rüstow, 1942
- 38) İnsani Bir Ekonomi: Serbest Pazarın Sosyal Çerçevesi , W. Röpke, 1960
- 39) İşletme İktisadı ve İşletme İlmi: Konrad Engelmann'ın Makalesine Dair Bazı Düşüncelerde, A. Rüstow, 1943
- 40) Jenseits von Angebot und Nachfrage, W. Röpke, 1958
- 41) Kapitaltheoretische Untersuchungen, W. Eucken 1934/1954
- 42) Kollektivismens kris, W. Röpke, 1949

- 43) Kritische Betrachtungen zum deutschen Geldproblem, W. Eucken, 1923
- 44) The economics of full employment: an analysis of the U. N. report on national and international measures for full employment, W. Röpke, 1952
- 45) The Solution of the German Problem, W. Röpke, 1947
- 46) Welfare, Freedom, and Inflation, W. Röpke, 1964
- 47) Marktwirtschaft ist nicht genug: gesammelte Aufsätze, W. Röpke.
- 48) Mass und Mitte, W. Röpke, 1950
- 49) Nationalökonomie wozu? , içinde: Wissenschaft und Zeitgeist 10, W. Eucken 1938/1949
- 50) Ortsbestimmung der Gegenwart, A. Rüstow, 1950
- 51) Religion und Wirtschaft: geistesgeschichtliche Hintergründe unserer europäischen Lebensform, A. Müller-Armack, 1959
- 52) Sombart'ın Kapitalizm Telakkisi ve Tarihçi Mektebin İlmi Hedefleri, A. Rüstow, 1942
- 53) Soziale Marktwirtschaft, Ordnung der Zukunft, A. Müller-Armack, 1972
- 54) Stabilität in Europa, A. Müller-Armack, 1971
- 55) Technik. Konzentration und Ordnung der Wirtschaft , içinde: Ordo 3, W. Eucken 1950
- 56) Teknik Terakki, Aşırı Nüfus ve Kitleleşme, A. Rüstow, 1948
- 57) The Foundations of Economics; History and Theory in The Analysis of Economic Reality, W. Eucken, 1951
- 58) The German question (Die deutsche Frage), W. Röpke, 1946
- 59) The Humane Economist: A Wilhelm Röpke Reader, W. Röpke
- 60) The moral foundations of civil society, W. Röpke, 1996
- 61) The Problem of Economic Order, W. Röpke, 1951
- 62) The social crisis of our time, W. Röpke, 1947
- 63) This Unsuccessful Age; or The Pains of Economic Progress, W. Eucken, 1951
- 64) Umanesimo liberale, W. Röpke,
- 65) Unser Zeitalter der Mißerfolge, W. Eucken, 1951
- 66) Über Tiersch'sche Transplantationen, W. Röpke.
- 67) Wettbewerb als Grundprinzip der Wirtschaftsverfassung , içinde: Wettbewerb, W. Eucken, 1942
- 68) Wirtschaft, Gesellschaft und Kultur, A. Müller-Armack, 1961

ÖZ GEÇMİŞ

1978 yılında Diyarbakır’da doğdu. İlk ve orta eğitimini Diyarbakır’da tamamladı. Lise eğitimini İstanbul’da dışarıdan (açık lise) tamamladı. Lisans eğitimini Balıkesir Üniversitesi (Şimdiki adı ile Bandırma 17 Eylül Üniversitesi), Bandırma İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümünde 2006 yılında tamamladı. Yüksek lisansı Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Teorisi bilim dalında 2012 yılında hazırladığı “Fiyat istikrarının sağlanmasında enflasyon hedeflemesi stratejisi ve Türkiye Örneği” isimli çalışma ile tamamladı. Doktora eğitimini ise Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalında Ocak 2020’de hazırladığı “Sosyal Piyasa Ekonomisi ve Krizler” isimli çalışma ile tamamladı. Evli ve iki çocuk babası olan Faik Zengin’in doktora tezinden türetilen ve Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi’nde yayınlanan “Türkiye’de İktisat Politikaları Sosyal Piyasa Ekonomisine Yakınsıyor Mu? 2008 Küresel Finans Krizi Öncesi ve Sonrasına İlişkin Bir Karşılaştırma isimli bir çalışması da mevcuttur.